

De zaak Philipe Henriquez

Een exemplarische rechtszaak uit 1699, of: waarom een belangrijke slavenhandelaar na twaalf jaar in de Cariben te hebben geopereerd plots werd gearresteerd.

Masterscriptie Maritime History

8 augustus, 2016

Aart Schutte
Oudegracht 291
3511 PA Utrecht
Studentnummer: s1497537
Schutte.awa@gmail.com

Begeleider: Prof. Dr. Michiel van Groesen
Tweede lezer: Dr. Raymond Fagel

Inhoudsopgave

INLEIDING.	3
<u>IDENTITEIT EN SOCIALE POSITIE IN HET OUDE SPANJE EN DE NIEUWE WERELD: VECINDAD, NATURALEZA EN RELIGIE.</u>	12
IDENTITEIT IN DE SPAANSTALIGE WERELD I: HET MOEDERLAND.	13
IDENTITEIT IN DE SPAANSE WERELD II: DE AFWIJKENDE REALITEIT VAN DE NIEUWE WERELD.	15
HET DILEMMA VAN EEN BUITENCATEGORIE: SEFARDISCHE JODEN.	15
RELIGIE EN <i>VECINDAD</i>	20
<u>DE EXPEDITIE VAN BARON DE POINTIS, WAT ERAAN TEN GRONDSLAG LAG EN DE GEVOLGEN.</u>	23
<u>VERSCHILLEN TUSSEN DE WERKELIJKHEID VAN DE NIEUWE WERELD EN DE THEORIE VAN HET SPAANSE MOEDERLAND. DE GEVOLGEN VAN EEN ANDER BESTUUR.</u>	26
JURISPRUDENTIE.	29
<u>HET ASIENTO.</u>	30
DE FIRMA COYMANS.	34
HENRIQUEZ' OVERTREDINGEN.	36
DON GASPAR DE ANDRADE EN HENRIQUEZ. HOFLEVERANCIERS VAN <i>BOZALES</i> , ZOWEL LEGAAL ALS ILLEGAAL.	39
<u>CURAÇAO EN DE SMOKKELHANDEL MET DE SPAANSE NIEUWE WERELD.</u>	42
<u>LITERATUURLIJST</u>	50
PRIMAIRE BRON:	50
SECUNDAIRE BRONNEN:	50
<u>BIJLAGE. TRANSCRIPTIE VAN:</u>	52
<i>PHELIPE HENRIQUEZ, JOURNAAL OF DACHREGISTER VAN HET GEEN MIJ ONDERGES. IS GEPASSEERT IN MIJN LAATSTE VOIJAGIE VAN CURACAO NAAR DE KUSTE VAN CARTAGENA IN DE SPAANSE WESTINDIEN, KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK 120 B 10, XVI E, 47 PP.</i>	52

Inleiding.

Op de vijftiende juni van het jaar 1699 werd niet in de laatste plaats tot zijn eigen grote verbazing Jacob Hendricksz, alias Philipe Henriquez voor de rede van Cartagena de Indias door de Inquisitie gearresteerd. Hij lag met zijn schip *Juffrouw Gerebrecht* in de baai van de Nieuw-Granadese hoofdstad voor anker om een scheepslading slaven af te leveren en wat openstaande zaken met verschillende handelspartners te regelen toen plotseling een 'kano' vol gewapende mannen met een afgevaardigde van de inquisiteur-generaal, diens secretaris en fiscaal, Don Miguel de Icharri y Daois, aan boord langs zij kwam met een dagvaarding gericht aan de heer Philipe Henriquez. Zonder zichzelf kenbaar te maken vroeg hij waarvoor deze Henriquez dan wel gezocht werd, onderwijl om zich heen speurend naar een uitweg. De baai lag echter vol oorlogsschepen van de Spaanse marine en ontsnappen op zijn brigantijn was daarmee uitgesloten. Henriquez maakte zichzelf kenbaar en stapte, rekenend op niet veel meer dan een kleine formaliteit in de kano. *Quod non*. Zijn bezittingen werden ingenomen, hij werd vastgezet in het paleis van de Inquisitie, een slepend en kafkaësk proces wegens zijn openlijke Joodsheid volgde en als Henriquez' vriend en collega-factor Don Gaspar De Andrade niet uiteindelijk zijn borgsom had betaald had hij misschien nog jaren in een inquisitiecel moeten doorbrengen en was hij waarschijnlijk, zoals meestal gebeurde, al zijn (aanzienlijke) bezittingen verloren. De plotselinge arrestatie van Henriquez was des te vreemder daar hij al twaalf jaar lang met enige regelmaat voor zaken in Cartagena kwam waar hij op goede voet stond met zowel de gouverneur als de factor van de Portugese Cacheu Compagnie en andere hooggeplaatste personen.¹

De uiteindelijke aanklacht kwam erop neer dat hij was betrappt bij het openbaar belijden van het Joodse geloof, iets dat Henriquez ook al meer dan twaalf jaar deed. Verschillende getuigen hadden hem het 'boek van Mozes' zien en horen lezen, tot hun grote afgrijzen op rituele wijze een kip zien slachten – sommige zaken zijn van alle tijden – en meenden tevens te hebben gezien dat hij probeerde zijn ketterse geloofsovertuigingen aan goede christenen op te dringen. Bovendien, en dit had hij moeten weten, was het niet-katholieken überhaupt verboden in 'Spaansche wateren te navigeren'.² Uiteraard was de man hiervan – naar eigen zeggen – niet op de hoogte geweest maar zelfs al had hij ervan geweten dan is het welhaast zeker dat hij dit in ieder geval als een soort van pseudowet beschouwde daar hij in zijn rol als vertegenwoordiger van het *asiento* Curacao wel genoodzaakt was de Nieuw-Granadese havens te bezoeken: "en dat den factor generael Dn Gaspar de Andrade mij hadde gestelt tot directeur op het Eijlant Curacao wegens de Roijale Africaense Comp. Benefens de Heer Johannes Goetvrindt ende mijn broeder Davidt Senior en dat in de

¹ Deze compagnie heette in haar volledigheid de *(Real) Companhia de Cacheu e*

² Philipe Henriquez, *Anno 1699. Journaal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert in mijn laaste vojagie van Curacao naer de kuste van Cartagena in de Spaanse Westindien, begonnen op vrijdagh den 22 maij*, Koninklijke Bibliotheek 120 B 10, XVI E, p. 28. Wim Klooster maakt ook gewag van een dergelijk verbod, maar dit specifieke verbod was in 1699 nog niet van kracht. Wim Klooster, *Illicit Riches: Dutch Trade in the Caribbean, 1648-1795*. Leiden: KITLV Press, 1998, 117.

conditie of contract vant assiento wel expresselijk & uijtdruekelijk was, geacordeert met sijn majest. Van Spanien dat alle natien als het vrenden vant croon waeren moghte met de slaeven vrij navigeeren gelijk alst'lijkte bij de scheepen van diverse natien die aldaer en aen Portobello dagelijck met slaeven quamen sonder dat men haer de minste molestie deede".³ Bovendien lagen de baaien van Cartagena en Santa Marta vol schepen met Hollandse, Deense en Engelse vlaggen in top.⁴ Stuk voor stuk landen die zich niet bepaald onderscheidden door hun nauwe banden met Rome.

In het journaal dat Henriquez opstelde naar aanleiding van wat hem in Cartagena was overkomen doet hij de hele zaak uit de doeken, te beginnen met de aanvang van de reis op 22 mei 1699 uit de haven van Willemstad, en eindigend met de afronding van zijn vrijlating op 28 augustus van het zelfde jaar. In dit verslag lezen we hoe en wanneer hij voor de rede van Cartagena aankomt, met wie hij allemaal contact heeft, welke lading hij vervoert en wat hem vervolgens allemaal overkomen is in handen van de Inquisitie. Hij beschrijft uitvoerig datgene wat hem ten laste wordt gelegd, en vervolgens zijn tegenwerpingen die vooral gebaseerd zijn op zijn onwetendheid aangaande de genoemde wetten, zijn goede intenties en het in twijfel trekken van de getuigen van de inquisitie. Dit komt allemaal hieronder aan bod. In de tekst zijn verder veel interessante details te vinden omtrent de situatie in de verschillende plaatsen die hij tijdens zijn reis aandoet. Zo lezen we bijvoorbeeld over de komst van de nieuwe gouverneur van Cartagena, Juan Diaz Pimienta, die hij op 15 juni met elf schoten een saluut brengt, de aanwezigheid van andere schepen in de havens van Rio de la Hacha, Santa Marta en Cartagena en, uiteraard, de getuigenissen uit de audiëntiekamer van de Inquisitie. Al met al is het een zeer compleet verslag van de gebeurtenissen.

Het mooie van een dergelijke bron vormt tegelijk het grootste probleem dat het gebruik van een dergelijk egodocument oplevert: het feit dat het afkomstig is van een enkele persoon die zich – in dit geval – ook nog eens moet verdedigen maakt het noodzakelijk deze dit waarheid te toetsen. De taak van de historicus is de informatie uit een dergelijke bron zo veel mogelijk te koppelen aan die uit andere, al dan niet secundaire bronnen. Ik heb getracht dit zo goed als in mijn vermogens lag te doen en ben tot de conclusie gekomen dat het journaal van Henriquez als waarachtig kan worden beschouwd. Het was werkelijk een opvallende afwijking van de norm dat hij na twaalf jaar lang in de Cariben te hebben geopereerd opeens werd aangehouden door de Inquisitie. Maar: waardoor gebeurde dit opeens?

Gelijk al bij eerste keer lezing van de bron in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag heeft deze vraag mij gegrepen en daarna niet meer losgelaten. Zelfs driehonderd jaar na dato was het mij volkomen duidelijk dat Henriquez alle reden had om zich te verbazen over zijn aanhouding en het fanatisme van de Inquisitie van Cartagena. Hij voer al jaren lang in het gebied, had bijzonder goede contacten waarmee hij overduidelijk naar volle wederzijdse tevredenheid samenwerkte, verkeerde op goede voet met zowel het wereldlijke bestuur als de geestelijkheid en andere hooggeplaatste personen en toch werd hij plots in het

³ Philippe Henriquez, *Journaal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, pp. 16 & 17.

⁴ *Ibid.*, pp. 2 & 4.

gevang gegooid. Hier moest meer aan de hand zijn, anders viel deze ommezwaai in het bestuursbeleid niet te verklaren.

De vraag is nu wat deze plotselinge ommekeer in het beleid van het Cartageense bestuur teweegbracht en waarom juist Henriquez hiervan het slachtoffer moest worden. Het gaat immers om de bron van Henriquez zelf. Hiervoor is een aantal verklaringen mogelijk waarvan de eerste te vinden is in de historiografie rondom deze gebeurtenis.

Er is een, zij het bescheiden, aantal auteurs dat in verschillende werken deze zaak heeft behandeld en binnen deze groep vormt een van de belangrijkste publicaties die gewag maakt van deze affaire die van de hand van Isaac en Suzanne Emmanuel. In hun *History of the Jews of the Netherlands Antilles* (1970) wordt het geval Philippe Henriquez uitgebreid beschreven en worden er bovendien stevige conclusies getrokken. Om te beginnen gaan Emmanuel en Emmanuel er vanuit dat het de Inquisitie in de eerste plaats om zijn geld te doen was. Zij schrijven hierover: "The prime interest was to learn how much money Henriquez had, who was indebted to him and for how much."⁵ Dit verdient eerst enige uitleg. De Spaanse kroon had namelijk, via de persoon van de oud-gouverneur van Cartagena, Don Pedro de Olivera Ordoñez, een schuld van 5000 *pesos* uitstaan bij Henriquez voor de levering van wapens en ammunitie.⁶ Deze wapens had Henriquez ergens in de voorgaande jaren geleverd maar waren, om wat voor reden dan ook, nog niet betaald. In zijn verslag van de gebeurtenissen rondom zijn gevangenschap schrijft Henriquez hoe hij probeert deze uitstaande schuld in Santa Marta te innen: "versoght dien dagh schreffelijck aen de bisschop die t' gouvernement waer nam, dat hij mijn soude gelieven te betaelen t' beloops van de ammonities door mij tot secur van de stadt Santa Martha gesonden die den France aen Cartagena waeren, dogh de voornoemde bischop liet mijn seggen dat den overleeden gouverneur van die stat & provincie genaemt geweest Don Pedro de Olviera Ordones aen wier ick de voornoemde ammonitien had gesonden dat zijn beselve hadde vervaert ende dat dieselve met voor Coninghs reecqueninge waeren verteert".⁷ Dit was een van de redenen voor het feit dat hij zelf op de *Juffr. Gerebrecht* was meegevaren naar Cartagena. Nu was 5000 *pesos* destijds wel degelijk een flinke som, het equivalent van zo'n 15.000 Nederlandse guldens, maar vergeleken met de waarde van de ladingen die Henriquez per tocht naar Cartagena vervoerde viel dit volkomen in het niet. Beslag leggen op zijn bezittingen, die zich voornamelijk op Curaçao bevonden, was eveneens uitgesloten, en derhalve lijkt de conclusie dat het in de eerste plaats om zijn geld ging wat al te kort door de bocht.

Een andere, mijns inziens voorbarige conclusie die door de beide auteurs getrokken wordt betreft de rol van de *padre* die Henriquez gedurende zijn proces met raad, daad en een luisterend oor bijstond. Emmanuel en Emmanuel schrijven over deze man het volgende: "A priest was sent to indoctrinate him

⁵ Isaac S. Emmanuel & Suzanne A. Emmanuel, *History of the Jews of The Netherlands Antilles*. Cincinnati: American Jewish Archives, 1970, 82-83.

⁶ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 17. Deze wapens waren echter besteld door oud-gouverneur Don Diego de los Rios. Zie: *Ibid.*, p. 17.

⁷ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 3.

into Catholicism. Luckily he was freed after 73 days...”⁸ Hier wordt het beeld geschetst van een kwade genius met een scherpe tong die het op de ziel van de Joodse gevangene heeft voorzien. Henriquez zelf schrijft in zijn verslag over deze man in een heel andere teneur, zoals te lezen valt in het volgende: “ick sijde dat als zijn exc. mijn daervan [van het ware Katholieke geloof, ed.] een leeke onderreghting konde geeven ik soo onnatuurlijke creatuur niet en was dat ick mijn zalighijt sekerlijck connende becoomen met van religie te veranderen, dat ick mijn verdoemenisse sonde willen en dat ick dienhalvena en zijn exc. versoght van iemandt te willen vergunnen die verclaeringh soude geeven.”⁹ Henriquez had dus zelf om de *padre* en zijn kunde verzocht. Bovendien raakte Henriquez gedurende zijn drieënzeventig dagen durende gevangenschap behoorlijk verknocht aan het gezelschap van *padre* Fraij Lucas de St. Joseph, die hem als enige persoonlijk mocht bezoeken, en nam de man die volgens Emmanuel en Emmanuel naar hem toe gestuurd was om hem tot het ware geloof te bekeren de verdediging van de Joodse gevangene zo zeer serieus en deed hij dit zo met “sulx [met] een groote statie [deede], ja sodanig dat den fiscael soo bleecq als den doot wierd” dat de uiteindelijke straf, een gebiedsontzegging en een voorwaardelijke boete van 2000 pesos, behoorlijk meeviel.¹⁰

Emmanuel en Emmanuels scherpe conclusies zijn des te meer opvallend omdat van de overige auteurs die deze zaak hebben beschreven er maar weinig zijn die verder gaan dan een strikte weergave van de gebeurtenissen alleen, gepaard met, eventueel, een hoogst voorzichtige conclusie over de mogelijke beweegredenen van de Inquisitie in deze zaak.

Wim Klooster, bijvoorbeeld, beschrijft hoe Henriquez er in eerste instantie van werd beschuldigd in wapens en contrabande te handelen, maar dat de aanklacht later al snel een religieus karakter kreeg.¹¹ Nadat de eerste tenlastelegging een losse flodder bleek werd Henriquez er officieel van beschuldigd in Santa Marta op koosjere wijze een kip te hebben geslacht, openlijk en overal zijn geloof te belijden, te ‘navigeren’ en handel te drijven in de ‘Spaanse Westindiën’ terwijl dit hem als niet-katholiek verboden was en van pogingen zijn bemanning en de door hem getransporteerde *neegers* tot het Joodse geloof te bekeren. Of, in de woorden van De Fiscael van den Heilige Inquisitie bij monde van Henriquez zelf:

“naer dat hij de ceremonie afgeleght had soo sijde hij dat ick Jacob senior alias Philippo henriques beschuldige:

Eerstelijck

t’ verboodt van de coningh van Spanjen teegen alle leedens volgens mijn confrere ellef of twalef jare had genavigeert en getrafesqueert op de kusten van de westinjes waer invoerende het oude verdoemde joodse religie en dat ick selfs mij

⁸ Emmanuel & Emmanuel, *History of the Jews of The Netherlands Antilles*, 82-83.

⁹ Philippe Henriquez, *Journaal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 20.

¹⁰ Philippe Henriquez, *Journaal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 42.

¹¹ Wim Klooster (1997), “Contraband Trade by Curaçao’s Jews with Countries of Idolatry, 1660-1800,” *Studia Rosenthalia*, volume 31, (1), pp. 58-73, aldaar 71.

so verre verstout hadt dat ick lantwardin had gegaen en gerijst om de joodtse leer te verkondigen en te leere.

Ten tweede.

Dat mij wel bewust was geweest, volgens de nieuw tractate dat niemand als die van de roomse religie in de westinjes moghde vaeren

Ten derde.

Dat ick aen Riolahacha ende Santa Martha publiek mijn veel saghte gebruik en custume van de Joode het geene tot groote desrespect van de ware roomse religie was.

Ten vierden.

Dat als ick aen boort van vaertuijge was ik mij niet ontsagh in presentie van mijne passagiers de hoender selfs slagte

Ten vijfden.

Dat ick aen boort van mijn vaertuijg zijnde naer dat ick met t' scheepsvolck t' gebedt hadde nogh uijt een Ebreeuwse boeck mijn gebede deede diegelijke beuselingen en veel meer andere die niet waerdig zijn om te noemen alle geerde? Israel en daerbij brengende dat sulx geloofwaerdige luidde was verclaert dogh hij noemde de naeme van de attestanten niet, dogh wel de plaetsen en teijt wanneer die attestaties gepasseert waren." ¹²

Stuk voor stuk aanklachten waartegen Henriquez zich goed wist te verdedigen, zoals ook Emmanuel en Emmanuel schrijven, door te zeggen dat hij al twaalf jaar in de *Spaansche Westindiën navigeerde* en ook al twaalf jaar als belijdend Jood bekendstond, dat hij niet bevoegd was op kosjere wijze een kip te slachten en dat anderen in Santa Marta dat voor hem hadden gedaan én dat hij onmogelijk mensen tot het Joodse geloof kon bekeren wanneer die niets van zijn Hebreeuwse gebeden begrepen omdat ze de taal niet machtig waren.¹³

Wie deze aanklachten onder ogen krijgt heeft meteen door dat het ofwel in grote mate om een moreel proces van Inquisitiewege gaat, ofwel om een uiting van rancune van derden, wat de redenen daarvoor ook mogen zijn geweest. Over geld wordt daarentegen met geen woord gerept. Emmanuel en Emmanuel menen, zoals gezegd, dat geld de belangrijkste reden was voor zijn vervolging, maar de inhoud van de aanklacht geeft hiertoe geen enkele aanleiding. De vraag is dan ook: wat dan wel? Want hoewel anderen wat voorzichtiger zijn in hun conclusies is het ook Wim Klooster duidelijk dat er een wig zit tussen datgene waar het proces daadwerkelijk om gaat, te weten Henriquez' Joods zijn, en het officiële verhaal, namelijk, de contrabande handel in wapens en ammunitie,

¹² Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, pp. 28 & 29.

¹³ Emmanuel & Emmanuel, *History of the Jews of The Netherlands Antilles*, 83. Zij schrijven hier ook dat het bekend is dat er in 1698 een koosjere slager in Santa Marta actief was. In het door Henriquez geschreven verslag waarin hij over deze gebeurtenissen vertelt voegt Henriquez ook een bijlage toe waarin hij de precieze aanklacht en zijn tegenwerpingen uit de doeken doet.

wapens waar de koning bij monde van de gouverneur nota bene zelf om had verzocht.¹⁴

Gelet op het feit dat Henriquez uiteindelijk slechts een voorwaardelijke boete van tweeduizend pesos kreeg opgelegd en niet van al zijn aardse bezittingen werd verlost is het nog minder aannemelijk dat het de Inquisitie werkelijk alleen om het geld te doen was. Bovendien had Henriquez op het moment van zijn arrestatie nauwelijks contanten bij zich. De slaven die hij net had geleverd waren door de factor van Cartagena, Don Gaspar De Andrade, nog niet betaald en verder was er alleen de 5000 *pesos* aan schulden waarop de Inquisitie eventueel een beroep zou kunnen doen, maar die zou zij dan moeten innen bij de weduwe van oud-gouverneur Pedro de Oliviera Ordoñez. Veruit het grootste deel van Henriquez' rijkdommen bevond zich op Curaçao, ver buiten het bereik van de al dan niet grijpgrage handen van het Heilige Officie. En hoewel het duidelijk is dat de staat, afgaand op het *cui bono*-principe er zeker bij te winnen had om zich van Henriquez als schuldeiser te ontdoen én dat dit de kleinst mogelijk sluitende cirkel was is er hiervoor geen enkele directe aanwijzing. Volgens het zelfde *cui bono*-principe is er echter nog een andere mogelijkheid, namelijk dat van een 'valse' aanklacht door de in het zelfde gebied opererende concurrentie.

De onderneming van de Jood Henriquez en zijn broers was in het gebied waarin deze opereerde een grote speler en Philipe was als hoofd van deze onderneming ongetwijfeld niet bij iedereen even geliefd. In zijn *All can be saved* schrijft Stuart Schwartz dat in de eerste twintig jaar van de achttiende eeuw de Inquisitie een laatste spurt van activiteit tentoonspreidde tegen voornamelijk Joden en crypto-Joden om er daarna bijna geheel mee op te houden.¹⁵ Andere bronnen bevestigen deze waarneming.¹⁶ Dat de Inquisitie zich ten tijde van Henriquez' arrestatie voornamelijk met Joden en vermeende *reversos*, tot het katholieke geloof bekeerde Joden die in Amerika of Noordwest Europa terugkeerden naar hun oude geloof, bezighield was het gevolg van in de eerste plaats ervaringen uit het verleden en in de tweede plaats sentimenten onder de bevolking. Of, zoals Wim Klooster schrijft: "When his business took him to Río de la Hacha, he observed the "Law of Moses" so unabashedly that the local pastor was scandalized and lodged a complaint in Cartagena de Indias."¹⁷ Zich van een concurrent in de liefde of zaken ontdoen door deze als aanhanger van het Joodse geloof bij de Inquisitie aan te geven was echter ook een bekende mogelijkheid, zoals het ook al eeuwen een mogelijkheid was om het eigen goede katholieke karakter te bewijzen door de inquisiteurs te wijzen op een vermeende ketter.¹⁸

¹⁴ Wim Klooster, "The Jews in Suriname and Curaçao," in: Paolo Bernardini & Norman Fiering, *The Jews and the Expansion of Europe to the West, 1450-1800*. New York: Berghahn Books, 2001, pp. 350-368, aldaar, 360.

¹⁵ Stuart B. Schwartz, *All can be Saved: Religious Tolerance and Salvation in the Iberian Atlantic World*. New Haven: Yale University Press, 2008, 251.

¹⁶ Schwartz, *All can be saved*, 251. Hugh Thomas bijvoorbeeld geeft aan dat de Inquisitie destijds het vizier constant gericht had op slavenhandelaren omdat die van oudsher vaak een Joodse achtergrond hadden.

¹⁷ Klooster, "The Jews in Suriname and Curaçao," 360.

¹⁸ Tamar Herzog, *Defining Nations: Immigrants and Citizens in Early Modern Spain and Spanish America*. New Haven: Yale University Press, 2003, 11. Eva A.

Dat de aanklager Henriquez niet wilde vertellen wie hem van bovenstaande zaken had beschuldigd maakt het vermoeden aantrekkelijk dat de beschuldigingen uit naar Henriquez' goede contacten hongerende monden van kwaadwillende concurrenten hebben kunnen komen.¹⁹ Ook is het heel goed mogelijk dat de Inquisitie in Santa Marta, wat een bekende smokkelhaven was, een aantal smokkelaars of anderszins in overtreding zijnde lieden had opgepakt en dat deze er toen voor kozen om de inquisiteurs te wijzen op de Joodse ketter Henriquez. Helaas is het zo dat de Inquisitie de aangevers niet wilde prijsgeven en dit maakt het tevens onmogelijk enige van deze vermoedens te bewijzen.

Er is echter nog een derde mogelijke verklaring. Een verklaring die valt te omschrijven als de ingewikkelde samenloop van omstandigheden of: hoe grote gebeurtenissen het leven van de gewone man beïnvloedden.²⁰ Een verandering van bestuur zorgt altijd voor een nieuwe kijk op zaken. Nadat Cartagena in 1697 twee keer achter elkaar door de Fransen was geplunderd, de eerste keer door de door de koning uitgezonden Baron de Pointis, de tweede keer door de boekaniers van St. Domingue die hij weigerde te betalen voor hun inzet, en van een belangrijk deel van haar rijkdommen beroofd aan de wederopbouw kon beginnen vond het moederland het tijd voor een ander bestuur. Op alle hoge posten – die van gouverneur was vacant doordat Don Diego de los Rios tijdens de verdediging van Cartagena in 1697 was overleden – alsmede de hoge posities in het leger, werden in vrij korte tijd de oude leiders vervangen en nieuwe, voornamelijk afkomstig uit het moederland, aangesteld.

Waar de oude leiders er wellicht een wat pragmatischer instelling op nahielden, onder andere waar het de omgang met Protestanten en Joden is het heel goed mogelijk dat de nieuwe bewindslieden nog vasthielden aan de moraal van de katholiekste aller naties en weinig op hadden had met heidenen en verdere andersgelovigen, óf dat de Inquisitie daarop gokte. Misschien was Henriquez, als de verkeerde man op het verkeerde moment op de verkeerde plaats, een van de inquisiteurs eerste – en misschien wel enige – slachtoffers in de nu ontstane situatie. Ook dit is lastig aan te tonen, daar voor zover mij bekend noch de inquisiteur-generaal, noch de nieuwe gouverneur een egodocument heeft nagelaten wat op dit gebied enige klaarheid zou kunnen verschaffen, maar een dergelijk motief aannemelijk maken, op basis van historisch-culturele studies over de mentaliteit in het Spaanse Wereldrijk en andere secundaire bronnen kan wel degelijk, zoals we zullen zien.

Om te beginnen met de Spaanse cultuur: deze had *limpieza de Sangre*, zuiverheid van bloed, hoog in het vaandel staan en hoewel de Nieuwe Wereld het noodzakelijk maakte dit streven enigszins te nuanceren bleef dit als hoogst haalbare goed fier overeind. Zo was het van meet af aan voor *moriscos* en *conversos* verboden zich in de Nieuwe Wereld te vestigen. Nog steeds is het in veel Zuid-Amerikaanse landen beter om je te kunnen beroepen op een Spaanse

Uchmany, "The Participation of New Christians and Crypto-Jews in the Conquest, Colonization, and Trade of Spanish America," in: Bernardini & Fiering, *The Jews and the Expansion of Europe to the West, 1450-1800*, 186-202, aldaar, 198.

¹⁹ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 34.

²⁰ Hét thema in Tolstojs *Oorlog en Vrede* en in zekere het thema van de geschiedwetenschap in zijn geheel.

of in ieder geval een Europese achtergrond dan op een gemengde en is het al dan niet fictief kunnen terugvoeren van de bloedlijn op die van de eerste *conquistadores* zonder meer het hoogst haalbare. Een Spaanse naam opende deuren. Dit is dan ook de reden dat veel Sefardische Joden, die zich in de Nederlandse koloniën vestigden voor de handel met de Spaanstalige wereld, net als Henriquez, de naam van hun verre Iberische grootvaders hanteerden.²¹ Spaanse wortels waren, in dit geval letterlijk, goud waard.

Een andere belangrijke voorwaarde voor volwaardig burgerschap in het Spaanse rijk vormde het katholicisme. Spanje presenteerde zich als voorvechter van het ware geloof en beschermer van haar aanhangers en was als zodanig, ook op dit gebied, bijzonder gesteld op zuiverheid. In feite was dit zelfs de enige vorm van zuiverheid die het door zó diverse volkeren bewoonde Iberisch Spanje kon hopen te bereiken. Het waarborgen van deze zuiverheid was oorspronkelijk ook de belangrijkste taak van de Inquisitie geweest, een taak die het officie daadkrachtig op zich nam en het een reputatie bezorgde die tot in de twintigste eeuw tot de verbeelding sprak.

Er zijn echter voorbeelden bekend van Hollanders die, op grond van hun aantoonbaar katholieke geloofsovertuigingen, moeiteloos werden opgenomen in de Spaanse (Iberische) samenleving.²² Hier tegenover staan dan weer vele voorbeelden van in alle opzichten rechtschapen burgers die vanwege een verspreking aan het adres van de ware kerk al hun bezittingen of zelfs hun leven verloren. Wie het katholieke geloof aanhing stond bij wijze van spreken al met een been in de Spaanse maatschappij, wie het in twijfel trok met een been in het vagevuur van de inquisitiecel. *Conversos*, of nog erger, *reversos* (conversos die weer teruggekeerd waren naar het Joodse geloof, zoals Henriquez in zekere zin) waren altijd hopeloos verdacht en hun leven lang niet zeker.

Desondanks waren er in de Spaanstalige wereld, met name in Amerika, talloze individuen die er wat dit betreft een wat ruimere moraal op nahielden. Sommigen vanwege pragmatische (sociale of economische) motieven, anderen door het lezen van de in steeds grotere aantallen beschikbare boeken van filosofen en theologen.²³ Bovendien zijn er in elke maatschappij altijd mensen te vinden die er van de norm afwijkende overtuigingen en zienswijzen op nahouden en de vroegmoderne Spaanse Nieuwe Wereld vormde daarop geen uitzondering.²⁴

Nota bene de talloze gedwongen bekeringen onder druk van de Inquisitie droegen bij aan deze overtuigingsinflatie, omdat een gedwongen bekeerling vaak in besloten kring gewoon doorging met het belijden van zijn of haar oude geloof.²⁵ Was dit niet het geval geweest dan had de Inquisitie immers niet tot tweehonderd jaar na het Verdrijvingsedict tot diep in de binnenlanden van de

²¹ Mordechay Arbell, *The Jewish Nation of the Caribbean: The Spanish-Portuguese Jewish Settlements in the Caribbean and the Guianas*. Jerusalem: Gefen Publishing House, 2002, 147.

²² Herzog, *Defining Nations*, 123.

²³ Schwartz, *All can be saved*, H. 6

²⁴ Dit is het centrale thema in geheel Stuart Schwartz' *All can be saved*.

²⁵ Schwartz, *all can be saved*. Hij beschrijft een aantal voorbeelden hiervan verspreid door het boek. In de tijd van de godsdienstoorlogen was dit een in zekere zin algemeen voorkomend gebruik.

Nieuwe Wereld Crypto-Joodse gemeenschappen en individuen hoeven vervolgen.²⁶ Tel hierbij op dat in de Nieuwe Wereld de dichtheid van geschikte zakenpartners een stuk minder groot was dan in de oude en het valt goed te begrijpen waarom zowel de factor van Cartagena, Don Gaspar de Andrade, als de oud-gouverneur en de bisschop van Santa Marta op vriendschappelijke voet konden verkeren met Philipe Henriquez. Door de afgenomen waarde van iemands officiële overtuiging was ook het potentiële probleem dat dit kon vormen afgenomen.

Het nieuw aangestelde bestuur, echter, was nog maar kort (ongeveer net zo lang als Henriquez zelf) in Cartagena en in de roerige tijden rondom een machtswissel kan er van alles gebeuren wat normaal uit den boze is. Mijn vermoeden is dan ook dat Henriquez het slachtoffer is geworden van de oude Spaanse waarden van ofwel een van de nieuwe bestuurders of van een op de oude waarden gestelde bestuurder, in dit geval inquisiteur-generaal de Layseca, die hierin een kans zag om zich te doen laten gelden. Een conflict van waarden tussen de ene machthebber en de andere, zoals zal blijken. Waarden op het gebied van identiteit, tolerantie en zuiverheid waar men in Spaans Amerika anders mee omging dan in de theorie van Rome of van Madrid. Dit, gecombineerd met, eventueel, de afgunst van een aantal van zijn concurrenten heeft er vermoedelijk toe geleid dat de al twaalf jaar lang in Cartagena zeer welkome Henriquez plots in de kerkers van de Inquisitie belandde en moest vrezen voor zijn leven.

De al genoemde studies van Tamar Herzog en Stuart Schwartz zullen een belangrijke rol spelen in onderstaande poging de zaak van Henriquez op cultureel gebied te duiden. De eerste van de twee publicaties gaat voornamelijk over identiteit en burgerschap en de voorwaarden daarvoor in zowel de nieuwe als de oude Spaanstalige wereld. Zaken die van cruciaal belang waren voor de houding van de Inquisitie en de anonieme aangevers van Henriquez' misdaden in de eerste plaats maar vooral ook, in de tweede plaats op de houding van de meer wereldlijke betrokkenen zoals factor De Andrade, de oud-gouverneur, Don Diego de los Rios en de nieuwe, Juan Diaz Pimienta. De tweede auteur, Stuart Schwartz, schrijft over religie en tolerantie in hetzelfde gebied: de oude en nieuwe Spaanstalige wereld. Gezien het Joodse geloof van Henriquez én zijn latere bekering tot het katholicisme, is de factor religie vanzelfsprekend van groot belang in dit verhaal.

Hierin verweven komt de politieke situatie, die vooral draait om de Negenjarige Oorlog en de plunderexpeditie van Baron de Pointis in 1697 aan bod. Deze expeditie bracht het daarvoor zo rijke Cartagena bijna aan de bedelstaf en heeft zeker gevolgen gehad voor de manier waarop er met de verschillende buitenlandse handelaren en handelscompagnieën werd omgegaan, maar vooral ook, zoals we zullen zien, op de verhoudingen tussen de wereldlijke en de geestelijke machten.

Na het behandelen van deze cultureel-religieuze en politieke onderwerpen komt de rol van de slavenhandel en in het bijzonder die van het *asiento*, het slavenmonopolie voor Spaans Amerika aan bod. Doordat Henriquez een groot slavenhaler was en zelfs factor namens de Portugese Cacheu

²⁶ Zoals verder in dit paper te lezen valt werd ten tijde van Henriquez' arrestatie de laatste Joodse ketter tijdens een *autodafe* verbrand.

Compagnie op Curaçao kan zijn persoon niet los gezien worden van de posities die hij hierin bekleedde. Het belang dat de Spaans-Amerikaanse wereld stelde in de aanvoer van de voor de economie zo cruciale slavenarbeid is bovendien een factor die zeker meegewogen moet worden. Hierop volgend komt ook de rol van Curaçao als al dan niet illegaal (slaven)handelscentrum van de Cariben ter sprake.²⁷

Tot slot volgt de conclusie die de verschillende redenen voor en oorzaken van Henriquez' aanhouding door de Inquisitie van Cartagena naast elkaar legt en een mogelijke verklaring voor zijn ongeluk.

Identiteit en sociale positie in het Oude Spanje en de Nieuwe Wereld: *vecindad, naturaleza* en religie.

De belangrijkste vraag die in het geval van de casus Henriquez gesteld moet worden is de waaromvraag: waarom werd Henriquez na twaalf jaar lang probleemloos in de Cariben te hebben verkeernd en gehandeld plotseling in het gevang gegooid voor iets wat eveneens al twaalf jaar lang bekend was, namelijk zijn Joods-zijn? Hield een man van invloed hem al die tijd de hand boven het hoofd, zoals vaker het geval was met buitenlandse handelaren?²⁸ Was het eerder nooit iemand opgevallen dat hij een Jood was of had in ieder geval nooit eerder iemand zich eraan gestoord, zelfs niet toen hij een jaar eerder drie maanden in Cartagena verbleef?²⁹ Dat dit hoogst onwaarschijnlijk is moge duidelijk zijn.

Emmanuel en Emmanuel menen, zoals vermeld, dat het de Inquisitie om zijn geld te doen was, maar Henriquez was het grootste gedeelte van de twaalf jaar waarin hij in het Caribisch gebied opereerde óók al een puissant rijk man en al die tijd evenzeer in overtreding als toen hij daadwerkelijk door de Inquisitie werd vastgezet. Waarom dan werd de man juist nu door de Inquisitie in het gevang gegooid? Het adagium *pecunia non olet* is al zo oud als de weg naar Rome, maar geld als enige beweegreden van de Inquisitie opvoeren, zoals Emmanuel en Emmanuel dat doen, doet de complexiteit van de Spaanse Nieuwe Wereld, haar relatie met de slavenhandel en van de loop der dingen in het algemeen tekort.

Om dit alles werkelijk te kunnen begrijpen is het in de eerste plaats dan ook van belang om de culturele situatie rondom Henriquez' aanhouding goed voor ogen te hebben en deze zo goed mogelijk proberen te doorgronden. De cultuur van Spaans-Amerika en de wijze waarop men binnen deze cultuur omging met vreemden in het algemeen en Joden in het bijzonder is wat ons hierbij interesseert. Hierbij moet in acht worden genomen dat binnen een cultuur er altijd individuen zijn die er een afwijkende zienswijze op nahouden, gebaseerd op hun eigen invulling van en op de wijze en plaats van hun

²⁷ Klooster, "Contraband Trade," 64.

²⁸ Kristen Block, *Ordinary Lives in the early Caribbean: Religion, Colonial Competition and the Politics of Profit*. Athens: The University of Georgia Press, 2012, 67.

²⁹ Klooster, *Illicit Riches: Dutch Trade in the Caribbean, 1648-1795*. Leiden: KITLV Press, 1998, 75.

opvoeding binnen die cultuur.³⁰ Of de afwijkende individuen nu zijn oude vrienden waren of zijn nieuwe (of zich koest houdende) vijanden is in dit geval de belangrijkste vraag. Als het zijn vrienden betrof die zich zo uitzonderlijk hadden gedragen dan had hij twaalf jaar lang bijzonder veel geluk gehad. Waren echter de nieuwe vijanden degenen die afweken van de norm dan had hij eenvoudig de pech gehad om op precies het verkeerde moment op precies de verkeerde plaats te zijn. Om een lang verhaal kort te maken, de vraag is als volgt: was de aanhouding van Henriquez nu juist een afspiegeling van de afwijking of van de regel binnen de Spaans-Amerikaanse cultuur?

Identiteit in de Spaanstalige wereld I: het moederland.

In de zeventiende eeuw, de tijd waarin Henriquez leefde en werkte, werden zaken als identiteit en nationaliteit op totaal andere wijze ingevuld en vormgegeven dan vandaag de dag het geval is. De moderne notie van identiteit, de identiteit zoals die wettelijk is vastgelegd via de burgerlijke stand door middel van een identiteitsdocument, was in zeventiende-eeuws groot-Spanje in het geheel niet aan de orde. Identiteitsdocumenten bestonden nog niet en de wet hield zich slechts zelden bezig met zaken aangaande identiteit en nationaliteit.³¹ In plaats daarvan werd de identiteit van het individu vooral bepaald door de gemeenschap waarvan eenieder deel uitmaakte en daarbinnen weer in het bijzonder door diens positie binnen die gemeenschap en zijn intenties om al dan niet aan die gemeenschap een bijdrage te leveren. Hierdoor kwam iemand, en dit gold ook voor een groot aantal buitenlanders, vroeger of later in aanmerking voor *vecindad*, (volwaardig) burgerschap, danwel voor *naturaleza*, nationaliteit. Deze twee termen zijn, net als in onze tijd het geval is, door de tijd heen steeds meer met elkaar verweven geraakt en tegen de tijd dat Henriquez in de cellen van de Inquisitie van Cartagena belandde werden ze vaak in een adem genoemd en was het verschil tussen de twee nagenoeg verdwenen.³²

Omdat *naturaleza* aan het einde van de zeventiende eeuw nauwelijks meer op zichzelf werd gebruikt ten opzichte van *vecindad* én omdat *vecindad* meer aansluit bij het beschrijven van een 'graad van acceptatie' zoals die voor deze thesis van belang is is vooral deze laatste term voor dit betoog relevant. Tamar Herzog omschrijft *vecindad* als dat wat de rechten en plichten van burgers omschreef.³³ Het woord *vecindad*, zoals in de context voor dit paper gebruikt vindt haar oorsprong in het Castilië van de elfde en de twaalfde eeuw. De wortels van het woord liggen hiermee in de tijd van de *Reconquista*, toen het werd gebruikt om de rechten en plichten aan te duiden voor hen die bereid waren huis en haard achter zich te laten om zich in de net op de moslims heroverde gebieden te vestigen.³⁴ Deze betekenis veranderde, na het voltooiën van de *Reconquista*, mee met de tijd en de realiteit van een rijk in opbouw tot het in de achttiende eeuw een containerbegrip werd voor allerlei fiscale, economische,

³⁰ Zowel de monografieën van Stuart Schwartz als die van Tamar Herzog staan vol voorbeelden hiervan.

³¹ Herzog, *Defining Nations*, 9.

³² *Ibid.*, 9.

³³ *Ibid.*, 6.

³⁴ *Ibid.*

politieke sociale en symbolische voordelen in ruil voor het voldoen aan bepaalde, voornamelijk, sociale verplichtingen.³⁵ Deze rechten en plichten verschilden per (lokale) gemeenschap en veranderden ook weer door de tijd heen. Voorbeelden van rechten die *vecinos*, houders van *vecindad*, genoten waren onder andere het vrije gebruik van gemeenschappelijke graslanden voor het eigen vee, invloed op de lokale politiek via de raden (*consejos*) en in sommige gevallen een lagere belastingdruk. Plichten bestonden uit het lidmaatschap van de lokale militia, en het, al dan niet financieel, bijdragen aan de lokale publieke voorzieningen.³⁶

Belangrijker voor de casus van Henriquez echter, is de sociale en culturele waarde die werd toegekend aan *vecindad*. Een *vecino* werd door de gemeenschap geaccepteerd, een niet-*vecino* door diezelfde gemeenschap vaak buitengesloten.³⁷ Het verkrijgen van *vecindad* ging echter niet, zoals eerder vermeld, via een wettelijk instituut, maar werd verworven op een wijze die nog het beste te omschrijven valt als 'door middel van het gewoonterecht'. Een inwoner van een gemeenschap werd geaccepteerd als inwoner van de gemeenschap, als *vecino* dus, wanneer deze zich ook daadwerkelijk gedroeg als een inwoner van de gemeenschap. Dit kon zijn door het gebruikmaken van de rechten die bij *vecindad* hoorden, zoals het gebruikmaken van sociale voorzieningen, maar evengoed door het voldoen aan de met *vecindad* gepaard gaande plichten. *Vecindad* leunde hiermee vooral op de sociale reputatie en het gedrag van het individu en uit dat gedrag volgde dan een soort van – volgens het gewoonterecht – 'wettelijke' maar vooral ook sociale status.³⁸ Tamar Herzog beschrijft dit proces op de eerste pagina's van de inleiding op haar monografie als volgt: "By enacting the role of citizen or native they [the people] created a public image that they were citizens or natives and this in turn allowed them to become citizens or natives."³⁹

In zeventiende- en achttiende-eeuws Spanje, kortom, bestond iemands sociale status grotendeels bij de gratie van hoe diegene zichzelf presenteerde en werd iemand als gevolg daarvan vaak ook als zodanig geaccepteerd. Ik ben, dus ik ben, oftewel; *Sum ergo sum*. Dit is op zichzelf niet zo vreemd als het voor ons moderne burgers misschien lijkt. Immers, wanneer het bijna onmogelijk is iemands werkelijke identiteit met een zoals heden ten dage mogelijke zekerheid te achterhalen kan men het beste afgaan op hoe diegene zich gedraagt en in hoeverre hij zijn goede wil toont. Hiermee kan men een vreemde immers vaak al vrij snel en in redelijke mate op waarde schatten. Dit was dan ook hoe het er meestentijds aan toeging in het oude Spanje, en misschien nog wel meer de norm in de Nieuwe Wereld, waar iedereen in zekere zin nieuw was, inclusief de gemeenschappen waarin men leefde.

³⁵Ibid.

³⁶ Ibid., 60.

³⁷ Ibid., 7.

³⁸Ibid.

³⁹ Ibid., 4.

Identiteit in de Spaanse Wereld II: de afwijkende realiteit van de Nieuwe Wereld.

Er was echter een belangrijk verschil tussen de Nieuwe Wereld en de oude op het exclusieve vlak. In de Nieuwe Wereld werden niet-Spanjaarden vaak per definitie uitgesloten van volwaardig burgerschap, of *vecindad*, binnen de gemeenschap. Of dit nu protestantse Noord-Europeanen, Indianen, vrije zwarten of *mestizos* waren, niet-Spaanse vreemden stonden in de rangorde altijd lager dan de 'oud-Spanjaard'. In Spanje werd hierin veel minder onderscheid gemaakt omde eenvoudige reden dat het daar geen deel uitmaakte van de dagelijkse realiteit. In Spanje waren immers geen Indianen, nauwelijks protestanten en veel minder zwarte slaven en *mestizos* dan in de Nieuwe Wereld het geval was. En aan zuiver het uiterlijk viel, door eeuwenlange vermenging van rassen op het Iberisch Schiereiland niet met zekerheid te herleiden of iemand een christelijke Spanjaard, een *converso* of een *morisco* was. Het is dan ook niet zo vreemd dat er voor deze bevolkingsgroepen in Spanje geen ongeschreven omgangsprotocol was. Hypothetisch gesproken zou een Taino-Indiaan in Castilië, mits hij zich een goed katholiek betoonde en vloeiend Spaans sprak vrij eenvoudig *vecindad* kunnen krijgen. Dit gold echter alleen in Spanje – en enkel in theorie, daar dit waarschijnlijk zelden en misschien wel nooit voorkwam.

In de Nieuwe Wereld daarentegen was het voor personen met aantoonbaar Spaanse wortels vele malen eenvoudiger om in Spaans-Amerika *vecindad* te verkrijgen, danwel door de gemeenschap als een van de eigen mensen geaccepteerd te worden, dan voor een welwillende Indiaan, hoezeer diegene ook een vreemde was. Een vagebond met aantoonbaar Spaanse wortels die in een dorp in Nieuw Granada verscheen werd geen strobreed in de weg gelegd bij diens pogingen zijn goede wil te tonen, terwijl dat in het moederland vaak nog wel het geval kon zijn.⁴⁰ Hiermee was het in de Nieuwe Wereld zowel lastiger als eenvoudiger om *vecindad* te verkrijgen. Lastiger wanneer de persoon in kwestie 'verkeerd' bloed had of een verkeerde geloofsovertuiging aanhing, maar eenvoudiger wanneer diegene zich kon bogen op een Spaanse bloedlijn, liefst met naam en toenaam, en in het beste geval één die bij wijze van spreken viel terug te voeren op de eerste *conquistadores* die met Hernán Cortès naar Nieuw Spanje waren gekomen.

Het dilemma van een buitencategorie: Sefardische Joden.

Een moeilijke en aan beide kanten van dit principe belandende categorie hierbinnen vormden de Joden met een Iberische achtergrond. Joden zoals Philippe Henriquez die enigszins wel, maar vooral ook heel erg niet-Spaans waren. Henriquez kon zich beroepen op een oude en traditionele Iberische naam én zag er waarschijnlijk ook in behoorlijke mate Spaans uit. En ook al was hij een geboren en getogen Amsterdammer die vanwege de grote economische mogelijkheden op het gebied van de handel naar Curaçao was vertrokken en had hij vooral hierom besloten zijn vaders vadersnaam weer op te pakken, het is heel

⁴⁰ Ibid., 44-45.

waarschijnlijk dat hij juist dankzij deze naam door de elite van Santa Marta en Cartagena een stuk makkelijker werd geaccepteerd. Makkelijker in ieder geval dan wanneer hij zich als Philip Hendrix, waarmee hij zijn journaal ondertekende of, erger nog, als Jacob zoon van Mordechaj senior, de naam die zijn ouders hem hadden gegeven, gepresenteerd had.⁴¹ Beide namen waren immers zowel overduidelijk Joods als niet-Spaans. Bovendien sprak hij, net als veel Sefardische Joden, waarschijnlijk goed Spaans.⁴² Ondanks zijn vertrouwd klinkende naam en zijn waarschijnlijk prima beheersing van de Spaanse taal echter, was Henriquez zowel Hollander als Jood en daarmee in potentie zeer ongewenst.

Het is deze dualiteit die er waarschijnlijk voor zorgde dat de oude vrienden van Henriquez – de oud-gouverneur van Cartagena, de factor van de Cacheu Compagnie, De Andrade én de bisschop van Santa Marta – zich zo vriendschappelijk hebben opgesteld tegenover de Joodse Spanjaard Henriquez. (En daarbij hielp het uiteraard ook dat hij met zijn handelsleveringen een flinke bijdrage aan de gemeenschap leverde.) Tegelijkertijd echter, was het natuurlijk vooral zijn Joodse achtergrond en niet zijn Spaans klinkende schuilnaam die hem in de cellen van de Inquisitie deed belanden.

Philippe Henriquez vormde in zijn goede verhoudingen met de gouverneur en de factor van Cartagena en met de bisschop van Santa Marta bepaald geen uitzondering. Hij was bij lange na niet het enige lid van een lokale – in dit geval een breed begrip – elite van Joodse komaf die op vriendschappelijke voet verkeerde met hooggeplaatste personen, al dan niet binnen de geestelijkheid – welke op Curaçao een reputatie genoten van in potentie zeer goede contacten voor de illegale handel.⁴³ Zelfs een goede verstandhouding met de Inquisitie was voor een bemiddeld *converso* of belijdend Jood niet uitgesloten. Historica Solange Alberro schrijft hierover: “in American viceroyalties such as New Spain, the colonial reality provided other opportunities to establish acceptable, if not cordial relations within ecclesiastical and Inquisitorial spheres.”⁴⁴ Zij legt even verderop in haar bijdrage aan *The Jews and the expansion to the West* uit dat dit te verklaren valt door de beperkte omvang van de elite in de Nieuwe Wereld en dat met name leden van de rijke klasse hierdoor erg op elkaar waren aangewezen.⁴⁵ Als er, zoals in de meeste vestigingen in de Nieuwe Wereld het geval was, maar een heel beperkte groep ontwikkelde en financieel gelijkwaardige mensen beschikbaar is voor het sociale verkeer dan heeft de lokale elite eenvoudig niet zoveel te kiezen en moet men genoegen nemen met de beschikbare aimabele en eveneens welvarende mensen. Zelfs al hebben die officieel gezien misschien een smetje op hun blazoen. Dit lijkt misschien een onmogelijke situatie, maar ik zal aan de hand van enkele voorbeelden uit ongeveer de zelfde periode als die waarin Henriquez opereerde laten zien dat

⁴¹ Philippe Henriquez, *Journaal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, pp. 11 & 47.

⁴² Klooster, *Illicit Riches*, 66.

⁴³ Klooster, *Illicit Riches*, 134.

⁴⁴ Solange Alberro, “Crypto-Jews and the Mexican Holy Office in the Seventeenth Century,” in: Bernardini & Fiering, *The Jews and the Expansion of Europe to the West, 1450-1800*. New York: Berghahn Books, 2001, 172-185, aldaar, 179.

⁴⁵ Ibid.

zelfs een vriendschap tussen een ketter en een hooggeplaatste persoon binnen de Inquisitie wel degelijk voorkwam.

Henriquez schrijft hierover in zijn verslag het volgende: “...en met den gewezen heer inquisit. Don Gomez de Figueroa had gesprooken en dat sijn exc mijn seer beleeft had ontfangen ende wel weetende dat ick een Joodt van geboorte was, het welke ik noit ontkent had, alst’ mij afgevraeght wierdt en dat den voorleden jaer van sestien hondert acht en neegentigh ontrent de drie maenden in en bij de stadt Cartagena hadde geweest en dieverse brieven voor sijn exc hadde meede gebraght van den Bisschop van Santa Martha...”.⁴⁶ Met de vorige inquisiteur van Cartagena had Henriquez dus wel degelijk op een goede manier contact gehad. En dit was verre van uitzonderlijk.

Een voorbeeld uit bovengenoemd artikel van Solange Alberro namelijk, verhaalt over een Joodse vrouw, Blanca Enriquez en haar vanzelfsprekend eveneens Joodse dochters, Micaela en Rafaela, die er bijzonder nauwe banden met de inquisiteur Don Francisco de Estrada en zijn notaris op nahielden, terwijl niemand enige twijfel kon hebben over hun Joodse geloofsovertuiging. Een van de twee zussen, Rafaela, had zelfs een tijd lang een affaire met notaris van de Inquisitie Eugenio de Saravia.⁴⁷ De dame in kwestie stond bekend als behoorlijk aantrekkelijk en het zou natuurlijk zo kunnen zijn dat de warme verhoudingen enkel daaraan te danken zijn geweest, maar ook op het gebied van zaken zijn er, meer op de situatie van Henriquez gelijkende voorbeelden te noemen. Een Joodse handelaar genaamd Sebastian de Acevedo bijvoorbeeld ging in zijn verzoeken aan de Inquisitie zelfs zo ver dat hij het tribunaal van het Heilige Officie van Mexico verzocht om goederen die hij uit de Filippijnen had ingevoerd voor hem te verbergen voor de koninklijke belastinginspecteur.⁴⁸ Een verzoek dat door het betreffende officie werd gehonoreerd, terwijl én de man, én zijn handelen op dat moment ‘illegaal’ was.

Het betreft hier in beide gevallen openlijk hun geloof belijdende Joden die deel uitmaakten van de elite van een stad in de Nieuwe Wereld waar ook een Inquisitietribunaal aanwezig was. Joden wier sociale banden reikten tot aan de top van juist dat instituut dat in potentie de grootste bedreiging vormde voor zowel hun bezittingen als hun levens.⁴⁹ Dit kon een potentieel verdachte Joodse grootbezitter uiteraard alleen maar riskeren zolang het risico op arrestatie in alle redelijkheid verwaarloosbaar was. Immers, hoe meer iemand bezit, hoe meer hij te verliezen heeft. Het risico moet dus niet al te groot zijn geweest wilde men alles durven riskeren en het lijkt erop dat, in ieder geval in de tijd van Henriquez het bewerkstelligen van nauwe banden met de inquisiteurs, zelfs al was men een ketter, zeker tot de mogelijkheden behoorde. Een voorwaarde hiervoor was wel dat men ook uit de zelfde hogere sociale klasse afkomstig was. Het is dan ook aannemelijk dat op hún beurt de hooggeplaatste leden van het inquisitietribunaal het in het privéleven met de regels minder nauw namen dan

⁴⁶ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 16.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ook gedurende deze periode had de Inquisitie in Zuid-Amerika het nog steeds voornamelijk op Joden en *conversos* voorzien. Zie onder andere Schwartz, *All can be Saved*, 251.

vanuit hun functie te verwachten zou zijn én dat deze praktijk in de Nieuwe Wereld in zekere zin de normale gang van zaken was. Dit om de doodeenvoudige reden dat, zoals hierboven beschreven, men elkaar gewoon nodig had. Zo bezien was het net zo goed mogelijk geweest dat De Layseca Henriquez in 1699 had uitgenodigd voor een zakelijk gesprek over een toekomstige samenwerking in plaats van voor een verhoor, zoals de vorige inquisiteur misschien wel had gedaan.

Recht tegenover deze voorbeelden van de cordiale verhoudingen tussen het Heilige Officie en welvarende Joodse kettters staat het gegeven dat de Inquisitie zich in de Nieuwe Wereld vanaf omstreeks de jaren 1650 bijna alleen nog maar bezighield met het vervolgen van vermeende Joden, crypto-Joden en *reversos*.⁵⁰ Zo was bijvoorbeeld het laatste bekende inquisitieproces van het officie van Chili (1679-1683) gericht tegen de crypto-Jood Leon Gomez Pereyra. Deze welvarende *converso* was tot zijn arrestatie een bemiddeld man met redelijk wat invloed geweest, maar werd aan het eind van het proces evenwel van al zijn bezittingen ontdaan en met een boetekleed om de straat op gestuurd.⁵¹ Hoewel het ook met een welgestelde en invloedrijke dissident dus wel degelijk verkeerd kon aflopen lijkt het erop dat in de Nieuwe Wereld over het algemeen de banden binnen de elite, of men nou Joods was of werkzaam bij het Heilige Officie, goed waren en dat Henriquez hierop geen uitzondering vormde. Dat wil zeggen tot hij in juni 1699 gearresteerd werd. Maar hoe lagen die verhoudingen nou precies?⁵²

Zoals eerder vermeld onderhield Henriquez naar eigen zeggen goede contacten met de in 1699 reeds overleden oud-gouverneur van Cartagena, Don Diego de Los Rios y Quesada, en diens sociale kringen.⁵³ Daarnaast was hij in het bijzonder goed bevriend met de factor van de Portugese Cacheu Compagnie, Don Gaspar de Andrade. Dit laatste blijkt onder andere uit het feit dat zodra deze Don Gaspar vernam dat Henriquez door de Inquisitie was gearresteerd, De Andrade direct op audiëntie ging bij de inquisiteur-generaal om de in zijn ogen over-fanatieke geestelijke aan het verstand te praten dat het een slecht idee was juist deze Jood in het gevang te werpen. Henriquez schrijft hierover in zijn verslag het volgende: "...daernaer soo wierd mijn voorgeleesen een request ingegeve door de voornoemde factor generaal Don Gaspar de Andrade aen den Exc. heer inquisidor waerinne hij remonstreerde dat mijn gevangenisse soude trekken groote schade en des credit van de Roijale Africaense Comp dat nimmer soude durven bij haer met slaeven coomen ende dat hij dierhalve versoght

⁵⁰ Uchmany, "The Participation of New Christians and Crypto-Jews in the Conquest, Colonization, and Trade of Spanish America," 198-199.

⁵¹ Günther Böhm, "Crypto-Jews and New Christians in Colonial Peru and Chile," in: Bernardini & Fiering, *The Jews and the Expansion of Europe to the West, 1450-1800*. New York: Berghahn Books, 2001, 203-214, aldaar, 207.

⁵² Voor zover dit te achterhalen valt: over de relatie van Henriquez met bijvoorbeeld Don Gaspard De Andrade is een stuk meer te vinden dan over die met de bisschop van Santa Marta en de oud-gouverneur, Don Diego de los Rios.

⁵³ Philippe Henriquez, *Journaal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, pp. 8 & 31.

indient mogelijk zij dat men mij op vrije voeten soude stellen...”.⁵⁴ Het gevangenzetten van Henriquez zou de belangen van de Cacheu Compagnie en daarmee die van de Spaanse kroon maar schaden, zo bepleitte De Andrade. Het omgekeerde is daarmee ook waar, namelijk dat de eerdere handelsinspanningen van Henriquez in grote mate bijdroegen aan de welvaart van het koninkrijk. Dit is in lijn met een deel van de theorie – en de praktijk – achter het concept van *vecindad*, namelijk dat een bijdrage aan de gemeenschap bepaalde rechten met zich meebracht omdat dit tevens een bijdrage aan het koninkrijk vertegenwoordigde.⁵⁵

Over de precieze verhoudingen tussen Henriquez en Don Pedro de Oliviera Ordoñez weten we een stuk minder, maar dat de verhoudingen redelijk goed te noemen waren blijkt wel uit het feit dat Henriquez persoonlijk de 5000 *pesos* aan uitstaande schulden wilde komen innen bij de weduwe van de overleden oud-gouverneur.⁵⁶

Wanneer we nu afgaan op het hierboven beschrevene voldoet Henriquez in behoorlijke mate aan de voorwaarden die de ‘Spanjaarden’ stelden aan een *vecino*: hij deed zich, in ieder geval met naam en toenaam voor als Spanjaard, stelde zich op als vriend van de hooggeplaatsten in de gemeenschap, droeg bij aan de veiligheid van de grotere gemeenschap door de wapenleverantie aan de oud-gouverneur die hij nota bene op de pof deed en droeg bij aan de welvaart van Nieuw Granada door het te voorzien van de voor de cacao-industrie en de mijnbouw zo cruciale slaven – en ongetwijfeld van nog vele andere broodnodige goederen.⁵⁷ Het enige waarin hij, gezien vanuit de ogen van de Spaanse gemeenschap in gebreke bleef was op religieus gebied.

Hiermee vielen Sefardische Joden als Henriquez en die uit de hierboven genoemde voorbeelden in geen enkele specifieke categorie behalve de eigen. Zij waren Spaans in hun afkomst, taalgebruik, het grootste gedeelte van hun cultuur en in hun uiterlijk en gedroegen zich hierdoor als *vecinos*, maar waren het niet. Zij waren immers Joods. En een échte Spanjaard was katholiek, niet protestants, al helemaal niet Joods en zeker geen *reverso* – wat Henriquez’ in de ogen van de Inquisitie misschien wel was.⁵⁸ En hoewel over het algemeen Henriquez’ Joods

⁵⁴ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 15.

⁵⁵ Herzog, *Defining Nations*, 9, 60.

⁵⁶ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 3.

⁵⁷ De Spaanse overzeese rijken hadden te kampen met een continu tekort aan veel zaken die in Europa gemeengoed waren. De logistiek van het moederland liet sterk te wensen over en hoewel handel met kettlers en andere naties in het algemeen officieel verboden was waren gebieden als Nieuw Granada en Mexico voor deze goederen in grote mate aangewezen op contrabande handel door voornamelijk Noordwest-Europese handelaren. Zie bijvoorbeeld Klooster, *Illicit Riches*, 45-46.

⁵⁸ In zijn journal of dagregister maakt Henriquez gewag van de noodzaak van het op de hoogte stellen van de Inquisitie van het feit dat hij in Amsterdam als Jood uit Joodse ouders geboren was om veilig aan land te kunnen gaan. Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 6.

zijn in de Nieuwe Wereld in de praktijk minder een probleem was dan in de Oude bleef het in potentie een onoverkomelijk persoonlijk euvel voor de trotse en zowel op het religieuze als op het genetische vlak op *limpieza* (zuiverheid) gestelde Spanjaard. Hierdoor vielen Henríquez, maar vooral ook de personen uit de hierboven beschreven voorbeelden aan de ene kant in het geheel wel en aan de andere kant in het geheel niet in de Spaanse maatschappij te plaatsen. Geheel wel door hun cultuur en fysieke afkomst en geheel niet door hun geloof.

Religie en *vecindad*

Een juiste godsdienstige overtuiging was echter niet voldoende reden om *vecindad* te verwerven en het tegenovergestelde was ook waar: een afwijkend geloof was niet voldoende reden om een eenmaal verworven status van *vecino* te verliezen.⁵⁹ Religie speelde zonder meer een belangrijke rol in de identiteitsvorming van het Spaanse wereldrijk, dat zich erop liet voorstaan de meest katholieke aller naties te zijn, maar was voor haar burgers geen *conditio sine qua non*. Buitenlanders met een aantoonbaar – door middel van een doopafschrift – katholieke geloofsovertuiging konden wel te allen tijde een beroep doen op de gastvrijheid van het land, maar ook hier gold dat de intentie een bijdrage te willen leveren daarmee niet zonder meer kwam te vervallen.⁶⁰

Een voorbeeld van een groep katholieken die op Spaanse bodem leefden, maar evenwel met argwaan werd bekeken zijn de *Chuetas* van Mallorca.⁶¹ De *Chuetas* waren al dan niet gedwongen tot het christendom bekeerde Joden die ondanks hun bekering en uitgesproken intentie deel uit te maken van de Spaanse samenleving door de lokale gemeenschap tot een paar honderd jaar na hun bekering niet als zodanig werden geaccepteerd. Dit terwijl zij al sinds mensenheugenis op Spaanse bodem leefden en bovendien – in de zeventiende eeuw – al eeuwen geleden, zij het misschien met enige tegenzin, het katholieke geloof hadden omarmd.

Een van de bezwaren die men had tegen de aanwezigheid van de *Chuetas* op Mallorca was het gebruik van deze groep om exclusief binnen de eigen sociale kring te trouwen. Een *Chueta* trouwde met een *Chueta* en niet met iemand van buiten, zo was de norm. Deze weigering om zich in de echt te verbinden met *cristians de natura*, geboren en ware christenen, leidde in de jaren zeventig en tachtig van de zeventiende eeuw tot een ware hetze tegen deze kaste van vermeende crypto-Joden en tot de uiteindelijke veroordeling van een grote groep van bijna honderd *Chuetas* in 1691.⁶² Katholiek zijn, of in ieder geval, officieel katholiek zijn, en al honderden jaren binnen een gemeenschap leven was niet voldoende reden om geaccepteerd te worden door diezelfde Spaanse

⁵⁹ Herzog, *Defining Nations*, 10.

⁶⁰ Ibid., 123.

⁶¹ Tamar Herzog gebruikt deze groep als voorbeeld in hoofdstuk zes van haar *Defining Nations*.

⁶² Er waren niet minder dan vijf *autodafes* tegen *Chuetas* in 1679, in 1691 volgden er nog drie, waarbij tientallen mensen op de brandstapel werden geëxecuteerd.

gemeenschap. De Spaanse drang naar *limpieza* ging duidelijk nog een stapje verder dan het officiële credo van haar inwoners.

Hier stond tegenover dat, wanneer iemand op zoek was naar een veilig heenkomen wanneer diegene vervolgd werd voor zijn geloofsovertuigingen, elke persoon van katholieke confessie bij de Spaanse koning aan het juiste adres was. Wie in zijn thuisland werd vervolgd vanwege zijn katholieke overtuigingen kon rekenen op het direct verkrijgen van *vecindad* of *naturaleza*, wanneer hij 'gewetensasiel' aanvraag in Spanje, mits hij een doopafschrift kon overleggen.⁶³ Dit in tegenstelling tot alle andere niet per se vanwege hun katholieke geloof bedreigde buitenlanders die eerst moesten aantonen dat ze werkelijk van plan waren deel uit te maken van de Spaanse gemeenschap en al haar gebruiken.⁶⁴ Lieten deze buitenlanders zich echter, liefst door een lokale Spaanse priester tot katholiek dopen, dan vertegenwoordigde dat zonder meer een belangrijke stap in de richting van acceptatie en daarmee naturalisatie.⁶⁵

Dit is interessant in het licht van Henriquez' welwillendheid aangaande het ontvangen van een pastor der Augustijnen om hem kundig te maken in het ware Katholieke geloof en hem te helpen zijn ziel te redden. Of, zoals hij zelf schrijft: "dogh ick sijde dat als zijn exc mijn daervan [van het Katholieke geloof] een leeke onderreghting konde geeven ik soo onnatuurlijke creatuur niet en was dat ick mijn zalighijt sekerlijck connende becoomen met van religie te veranderen, dat ick mijn verdoemenisse sonde willen en dat ick dienhalve na en zijn exc versoght van iemandt te willen vergunnen die verclaeringh soude geeven".⁶⁶ Henriquez toonde hiermee zijn goede wil ten aanzien van de Spaanse gebruiken én naar de inquisiteur-generaal. Naast het feit dat dit verzoek hoogstwaarschijnlijk flink heeft bijgedragen aan het verlagen van zijn uiteindelijke sententie bewees dit in zekere zin ook dat hij – *on the record*, tenminste – daadwerkelijk geen kwade bedoelingen had gehad toen hij de bij de Joodse religie behorende praktijken uitoefende.⁶⁷ Henriquez was, zoals hij zich presenteerde, zeker de onwelwillendste niet en zou zich uiteindelijk, na zijn vrijlating, ook daadwerkelijk tot het katholieke geloof bekeren – om welke reden dan ook.⁶⁸

Al met al kan het dus heel goed zo zijn geweest dat Henriquez zich veilig opgenomen waande door de elite van Nieuw Granada en bovendien het risico dat zijn Joodse geloof met zich meebracht enigszins was gaan onderschatten. Wellicht ervoer hij de, ongetwijfeld zo nu en dan uitgesproken afkeer van zijn overtuigingen als een zelfde weerwil zoals die in Amsterdam en op Curaçao destijds ook nog wel te voelen geweest moet zijn, maar ging hij er intussen wellicht vanuit dat, net als op Curaçao, het in de Spaanse Nieuwe Wereld vooral

⁶³ Herzog, *Defining Nations*, 123.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid., 122.

⁶⁶ Henriquez' verslag, den 17 Junij.

⁶⁷ Wanneer iemand onwetend was aangaande het geloof kon hij er niets aan doen dat hij een ketter was. Wie zich 'schuldig' en schuld bewust opstelde en bereid was van zijn fouten te leren kon zeker nog gered worden.

⁶⁸ Emmanuel & Emmanuel, *History of the Jews of The Netherlands Antilles*, 83

ook bij blaffen in plaats van bijten zou blijven.⁶⁹ Misschien ook dacht hij dat de inspanningen die hij leverde ten bate van de welvaart, door middel van het aanvoeren van slaven, en de veiligheid van het gebied, door het verschepen van wapens, voldoende was voor de Nieuw-Granadino's om voor een zekere mate van *vecindad* in aanmerking te komen. Het gegeven dat hij al twaalf jaar lang probleemloos met zijn handelswaar de kusten van Venezuela en Nieuw Granada afvoer moeten hem zonder meer gesterkt hebben in deze al dan niet impliciete overtuiging. De vraag die overblijft is nu: wat veranderde er opeens in 1699 en waardoor kwam dit? Waar vond de ommezwaai in Henriquez lot haar oorsprong?

Hiervoor moeten we op zoek naar grote veranderingen op het sociaal-bestuurlijke vlak die van invloed kunnen zijn geweest op de omgang met openlijk hun geloof belijdende Joden. Veranderingen die, als gevolg van een voor de stad Cartagena zeer ingrijpende gebeurtenis destijds zeker hebben plaatsvonden.

⁶⁹ Op de eerste pagina's van "Contraband Trade by Curaçao's Jews with Countries of Idolatry, 1660-1800" beschrijft Wim Klooster een incident in Willemstad waarbij een Spaans schip een pop die zowel Judas Iscariot als de rabbi van het eiland moest voorstellen in de hoogste ra hees. De pop werd, tot grote ergernis van de Joodse gemeenschap van Willemstad symbolisch geëxecuteerd met een granaat en verbrand. De betrokkenen kregen een boete.

De expeditie van Baron de Pointis, wat eraan ten grondslag lag en de gevolgen.

Op twee april 1697 verscheen er voor de rede van Cartagena de Indias een vloot van meer dan twintig oorlogsschepen met de Franse vlag in top, waarvan in ieder geval zeven lineschepen, drie fregatten, een korvet, een fluit en een kannoneerkit.⁷⁰ Aan boord bevonden zich zo'n vijfduizend man vol vechtlust en hongerig naar de rijke buit die hen voor ogen was gesteld door de aanvoerders van de expeditie, Baron de Pointis en de gouverneur van St. Domingue, Jean-Baptiste Ducasse. Dit was niet in de verste verte een valse belofte, want ten tijde van de aanval was Cartagena, na Havana, de op een na rijkste stad van het gehele Caribisch gebied.⁷¹ Drie weken vol hevige gevechten later – waarbij Ducasse driemaal gewond raakte en de verliezen van het Franse expeditieleger bijna twaalfhonderd man bedroegen – gaf de stad zich onvoorwaardelijk over. Pointis kwam hierop direct ter zaken en eiste van de inwoners van de stad een enorme afkoopsom, geschat op een waarde van tussen de acht en veertig miljoen *livres*.⁷² Terwijl de tevreden baron de rijkdommen in de ruimen van zijn schepen stouwde ontstond er onenigheid tussen Pointis en de boekaniers die met Ducasse waren meegekomen van St. Domingue. Hen was, net als de bemanning van de marineschepen van Pointis, een verdeling volgens het *homme pour homme* principe beloofd, maar het *homme pour homme* van de marine was niet het zelfde letterlijke *homme pour homme* als dat van de boekaniers, die al dreigden Pointis' vlaggenschip te bestormen.⁷³ Pointis deed wat hem het beste leek en zette koers naar Frankrijk om de koning zijn rijkdommen te bezorgen, ondertussen achtervolgd door een Engels-Nederlandse vloot onder admiraal Neville van bijna dertig schepen en geteisterd door een dodelijke epidemie die genadeloos huishield onder zijn bemanning.

De terugtocht was een roerige. In gevechten met de vloot van Neville en door een tekort aan bemanning, die bij bosjes geveld werd door de tropische ziekte, verloor hij een vijftal van de twaalf schepen waarmee hij koers had gezet naar Frankrijk. Ongelukkig genoeg was een van de twee schepen die de Engelsen en Nederlanders wisten te veroveren een hospitaalschip en nu zat ook de vloot van Neville opgescheept met een wild om zich heen slaande epidemie. Uiteindelijk wist Pointis, tegen alle verwachtingen in, veilig de haven van Brest te

⁷⁰ William T. Morgan, (1932), "The Expedition of Baron de Pointis against Cartagena" *The American Historical Review*, volume 37, (2), pp. 237-254, aldaar, 246. Geoffrey Symcox, *The Crisis of French Sea Power, 1688-1697: From the Guerre d'Escadre to the Guerre de Course*. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1974, 218.

⁷¹ Morgan, "The Expedition of Baron de Pointis against Cartagena," 242.

⁷² *Ibid.*, 247

⁷³ *Ibid.*, 248. De verdeelsleutel voor de bemanning van Pointis was als volgt: van de eerste miljoen zuivere winst zouden zij tien procent krijgen, van de rest een dertigste. De koning alleen kreeg twintig procent van de winst. Zie ook: Geoffrey Symcox, *The crisis of French Sea Power*, 218.

bereiken met zijn buit van een geschatte tien miljoen *livres* aan goud, zilver en edelstenen nagenoeg geheel intact.⁷⁴ Hier werd hij uiteraard als held onthaald.

Omdat de boekaniers verre van tevreden waren met de hun toebedeelde buit besloten zij, woedend op Pointis die al het goud veilig in zijn schepen hield, de stad nog eens goed binnen buiten te keren om te zien of er niet nog wat rijkdommen waren achtergebleven.⁷⁵ Een klassieke zeeroversplundering was het gevolg. Over de waarde van de opbrengsten van de inspanningen van de mannen van Ducasse is vanzelfsprekend weinig bekend, maar dat het rijke Cartagena na deze tweede plundering totaal was uitgeschud moge duidelijk zijn.⁷⁶ Ducasse zelf had bijvoorbeeld de portretten van alle gouverneurs van de stad mee naar huis genomen.⁷⁷ Zelfs de geschiedenis van de stad bleef niet gespaard.

De zonder meer als succesvol te beschouwen expeditie van Pointis maakte deel uit van een maritieme strategie die de Franse koning Lodewijk XIV vanaf 1695 had gehanteerd.⁷⁸ Het doel van deze strategie was het slaan van een grote slag door bijvoorbeeld de verovering van een van de zilvertloten in de Cariben waarop Spanje zich, ontdaan van de voor het land zo belangrijke aanvoer van rijkdommen uit Zuid Amerika, zou terugtrekken uit het conflict.⁷⁹ Dit *stratagem* was op haar beurt weer een onderdeel van de grotendeels door nood ingegeven overstap van de *guerre d'escadre*, of, de oorlog van de vloten, gericht op het beheersen van de zee, naar de *guerre de course*, de oorlog van de kapers, gericht tegen de handel van de tegenstander.⁸⁰

Hoewel de Franse vloten in het verleden wel degelijk in staat waren gebleken grote overwinningen te halen was het consolideren van deze overwinningen vaak een stap te ver.⁸¹ Een voorbeeld hiervan vormde de Franse overwinning bij *Beachy Head* in 1690, waarbij de geallieerde Engels-Nederlandse vloot een gevoelige slag werd toegebracht, maar waarbij een vervolgstategie ontbrak.⁸² In plaats van vast te houden aan de door Colbert gehanteerde strategie van de *guerre d'escadre*, die grote financiële investeringen vereiste, verlegde de opvolger van Colbert, Pontchertrain, na het debacle bij La Hougue (1692) de focus naar de *guerre de course* waarvan de Duinkerker kaper Jean Bart zonder meer het beroemdste product zou worden.⁸³ De *guerre de course* was er in het algemeen op gericht door middel van deels private investeringen kaperschepen uit te rusten en zo de handel van de tegenstander te ontwrichten. Het idee was dat deze strategie door private investeerders zou worden gefinancierd, waardoor in de eerste plaats de kosten laag bleven en de schepen

⁷⁴ Symcox, *The crisis of French Sea Power*, 219.

⁷⁵ Symcox, *The crisis of French Sea Power*, 219.

⁷⁶ Morgan, "The Expedition of Baron de Pointis against Cartagena," 253.

⁷⁷ Stein & Stein, *Silver, Trade, and War*, 112.

⁷⁸ James Pritchard (2002), "The French West Indies during the Nine Years' War, 1688-1697: A review and a Reappraisal," *French Colonial History*, volume 2, pp. 45-59, aldaar, 46.

⁷⁹ Ibid., 46.

⁸⁰ Symcox, *The crisis of French Sea Power*, 2-11.

⁸¹ Ibid., 222.

⁸² Ibid., 3.

⁸³ Ibid., 2-3.

in de vaart gehouden konden worden en in de tweede plaats er zoveel mogelijk prijzengeld kon worden binnengehaald.⁸⁴

Deze strategie ging een nieuwe fase in na de val van Namen in 1695. Het verlies van deze stad was een flinke tegenslag voor de Zonnekoning en hij zat behalve om vergelding (het bombardement van Brussel) in het bijzonder verlegen om geld om de strijd met voldoende kracht te kunnen voortzetten: de bodem van de schatkist kwam na acht jaar oorlog voeren tegen bijna heel Europa rap in zicht. De belofte van de verovering van een van de Spaanse zilvertloten was er een waar de koning wel oren naar had en zodoende werden er vanaf 1695 een viertal expedities uitgerust met voornamelijk dit doel voor ogen.⁸⁵ Het hogere doel was hierbij, zoals vermeld, het tot terugtrekking uit de Negenjarige Oorlog bewegen van Spanje.

De eerste drie expedities die Frankrijk naar het Caribisch gebied zond leverden weinig op, zowel op strategisch als op het financiële vlak, maar bij de vierde was het raak. Pointis' onderneming bracht voor miljoenen aan goud en zilver voor de noodlijdende schatkist van Lodewijk XIV mee en had bovendien de Engelse vloot ertoe gedwongen de verdediging van Barcelona op te schorten, waardoor deze stad in Franse handen was gevallen.⁸⁶ Een belangrijk wapenfeit, zeker zo vlak voor het sluiten van de vrede in Rijswijk. En hoewel de vredesbesprekingen door Pointis' miljoenen niet op een totaal ander plan terecht kwamen was de enorme buit mooi meegenomen en kreeg Lodewijk XIV wel degelijk gunstiger voorwaarden gepresenteerd.⁸⁷ De koning was tevreden en Pointis had na jaren vergeefs lobbyen voor zijn plannen gelijk gekregen en kon gaan rentenieren.⁸⁸

Voor Cartagena waren het beleg en de daaropvolgende plundering zo vlak voor het tekenen van de vrede echter rampzalig geweest. De gouverneur was overleden, de stad lag in puin en de bewoners waren van, ongetwijfeld, het beste deel van hun rijkdommen beroofd. Niettemin gingen de zaken gewoon door, zoals we kunnen concluderen uit het drie maanden durende bezoek van Henriquez aan de stad in 1698. Het was waarschijnlijk tijdens dit langdurige bezoek dat hij de basis legde voor het contract met de Cacheu Compagnie van De Andrade voor de levering van vijfentwintighonderd tot drieduizend slaven aan de Spaanse koloniën waarbij Henriquez als factor zou optreden.⁸⁹ Eveneens werd tijdens dit bezoek echter, buiten Henriquez' weten om, door de Inquisitie de basis gelegd voor zijn arrestatie een jaar later.⁹⁰

⁸⁴ Ibid., 5.

⁸⁵ Pritchard, "The French West Indies during the Nine Years' War," 49.

⁸⁶ Ibid., 55.

⁸⁷ Morgan, "The Expedition of Baron de Pointis against Cartagena," 253.

⁸⁸ Pointis had zich al sinds 1691 voor deze onderneming sterk gemaakt. Pritchard, "The French West Indies during the Nine Years' War," 53-54.

⁸⁹ Klooster, *Illicit Riches*, 117.

⁹⁰ Getuige het dossier waarvan Wim Klooster melding maakt. Zie: Klooster, *Illicit Riches*, 67.

Verschillen tussen de werkelijkheid van de Nieuwe Wereld en de theorie van het Spaanse moederland. De gevolgen van een ander bestuur.

Een ding waarvan we nu zeker weten dat het veranderde omstreeks 1699 is het gouverneurschap. De oude gouverneur, Don Diego de Los Rios y Quesada, bij wie Henriquez nog een schuld had uitstaan, was al twee jaar dood en de nieuwe gouverneur, die de eveneens overleden interim-gouverneur Pedro de Oliviera Ordoñez moest vervangen, was pas net in Cartagena aangekomen. Henriquez schrijft hierover in zijn notities het volgende: “Wij sahe binnen de haven eenige scheepen leggen waer door wij ons verseekerden van de komste van den nieuwe gouverneur.”⁹¹ Even verderop, in de notitie die dezelfde dag beschrijft komen we hierover meer te weten door de hand van de Factor Generael Don Gaspar de Andrade: “Ontrent de middagh soo ontfont ick een brief van mijn patroon den administrateur generael Don Gaspar de Andrade waerin hij mij adviseerde dat voor drie dagen aldaer was aengecoomen voor gouverneur zijn Exc. Heer Juan Dias Pimienta...”.⁹² Bovendien was er, naast de gouverneur nog “een oidor van Granada als opperste reghter” gearriveerd die de hele stad en alle notabelen in rep en roer bracht.⁹³ Er waaide, met andere woorden, een bestuurlijk gezien bijzonder frisse wind door de stad, met dank aan de komst van deze nieuwe gouverneur en ‘reghter’.⁹⁴

Dat Henriquez juist op dit moment in zijn loopbaan in het Caribisch gebied in de handen van de Inquisitie terecht kwam kan daarmee haast geen toeval zijn geweest. Daarvoor zijn de variabelen die de komst van de nieuwe gouverneur en opperste ‘reghter’ vertegenwoordigen te groot en is de constante en nagenoeg probleemlose aanwezigheid van Henriquez in het gebied in de twaalf jaar voor 1699 te evident afwijkend van de nieuw ontstane situatie. Er moet dus een verschil van aanpak, kijk op zaken en personen en wil tot handelen zijn geweest in de inquisiteur-generaal, wellicht ingegeven door de aankomst van de nieuwe bestuurders. Een verschil dat zijn beleid onderscheidt van dat van de door de ‘oude’ bestuurders van Nieuw Granada gehanteerde lijn en maakte dat hij zich zo fanatiek op de vervolging van de voor de stad en het rijk zo belangrijke koopman Henriquez stortte.

Saillant detail hierbij is dat nota bene de kersverse gouverneur Juan Diaz Pimienta, de inquisiteur-generaal daags na zijn aankomst in Cartagena op het matje roept om hem ertoe te bewegen de Joodse kapitein (i.c. Henriquez) die hij in zijn kerkers gevangen houdt vrij te laten. De historicus Juan Manuel Pacheco schrijft hierover in het derde deel van zijn *Los Jesuitas en Colombia* het volgende:

“El 17 Junio de 1699 tomaba posesion de la gobernacion de cartagena el meastre de campo don Juan Diaz Pimienta y Zaldivar, caballero de la orden de Calatrava. Era un joven militar, solo contaba veintiseis anos, impetuoso y altivo. A los pocos dias de haber asumido el gobierno se enfrentaba a la inquisicion. Este

⁹¹ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 5.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

tribunal tenia en sus carceles a un capitan judio, que habia llegado a Cartagena en una embarcacion holandesa. Al llegarle a protesta del gobernador Holandes de Curazao, Diaz Pimienta pidio a los inquisidores la libertad del reo. Pero estos, lejos acceder, dieron a conocer al gobernador las bulas que poseian para castigar a los judios de las regiones circunvecinas.”⁹⁵

Juan Diaz Pimienta was een jonge, zesentwintig jaar oude ridder in de orde van Calatrava toen hij het gouverneurschap op zich nam en kreeg het meteen na aankomst in Cartagena aan de stok met de inquisiteur-generaal. Dat dit niet in de laatste plaats met zijn hierboven onstuimig en hooghartig genoemde karakter te maken heeft moge duidelijk zijn, maar dit was niet de enige reden voor zijn furie. Interessant ook is het gegeven dat de gouverneur van Curaçao blijkbaar al snel lucht had gekregen van de zaak Henriquez en direct bij zijn zojuist aangestelde collega-gouverneur om vrijlating van zijn onderdaan had verzocht. Een verzoek waaraan de inquisiteur-generaal De Layseca pertinent weigerde gehoor te geven. In plaats daarvan spreekt hij juist de wens uit om niet alleen Henriquez, maar alle Joden uit de regio te grazen te nemen. Pacheco beschrijft hoe het conflict zich verder ontwikkelde:

“La respuesta de Diaz Pimienta fue tajante: No iba a permitir que la plaza se pusiera en peligro por mala inteligencia con los vasallos de dominios extranjeros; el santo officio no le iba a subministrar quatro o seis mil hombres para defenderla. Por evitar esto esta dispuesto a enviar “fuera de esta plaza, con todo el respeto debido, a ese santo tribunal”.”

Jong en onstuimig als hij was wond de nieuwe gouverneur er geen doekjes om: de goede banden met buitenlandse heren waren vele malen belangrijker dan het vervolgen van een enkele Joodse handelsman die te veel met zijn ketterse geloof te koop had gelopen. Of zou het Heilige Officie anders vier- of zesduizend man op de been brengen voor de verdediging [van de stad]? Duidelijk is dat Henriquez' Joods zijn en, vooral ook, doen in de ogen van de gouverneur vele malen minder schadelijk was voor de stad en de regio dan het vastzetten van een voor de cruciale slavenhandel zo belangrijke persoon en daarmee bovendien de gouverneur van Curaçao voor de borst te stoten.

Het verdere verloop van de zaak is ons reeds bekend: Henriquez werd niet op vrije voeten gesteld, maar, zij het slechts voorwaardelijk, in augustus veroordeeld tot een boete en een gebiedsontzegging voor zijn uitingen van Joodsheid. Hierna was het hem verboden om, waar dan ook in de Spaanstalige wereld, nog een voet aan wal te zetten en in de Spaanse wateren te navigeren op straffe van een boete van tweeduizend *pesos* en, uiteraard, gevangenisstraf of erger. De gouverneur had het pleit in zekere zin verloren, maar liet niet na om de net vrijgekomen Henriquez al zijn steun toe te zeggen. Henriquez schrijft hierover: “Van mijn bekende zijn ex: de H: Don Juan dias Pimienta liet mij weeten dat alles wat in zijn huijs of pallijs was tot mijn dienst was en dat ick freijelijck daeroover moght commandeere en dat zijn ex: ten hoogste verblijft was over mijn verlossing en waertoe alles meede had contribueert wat in zijn vermoogen was. Ik liet zijn ex: bedanken voor zijn beleeftheeden en voor de goeden dienste aen

⁹⁵ Juan Manuel Pacheco, *Los Jesuitas en Colombia, Tomo III (1696-1767)*, Bogota: U. Javeriana, 1989, 122-123.

mij gedaen en dat ick soude traghte mijn danckbaerheit te betoon.”⁹⁶ Het gegeven dat Henriquez de eerezuchtige gouverneur op 15 juni met elf schoten een saluut had gebracht moet ongetwijfeld aan diens sympathie voor de gevangene hebben bijgedragen.⁹⁷

Het gevolg van deze belediging door De Layseca aan het adres van de trotse Diaz Pimienta was dat de verhoudingen tussen de jonge gouverneur en de al wat oudere inquisiteur-generaal nog jarenlang gespannen zouden blijven. Pas toen gouverneur Juan Diaz Pimienta in 1705 doodziek op bed lag en zijn laatste sacramenten al had ontvangen wist een *padre* der Jezuïeten, Jose Melgar, de twee heren in naam van de allerhoogste te verzoenen.⁹⁸

Uit het hierboven beschrevene wordt goed duidelijk dat in dit geval de politiek minder problemen had met het Joods zijn van belangrijke personen dan het Heilige Officie. Dit is in lijn met de observaties van Stuart Schwartz, die schrijft dat in de laatste jaren van de zeventiende en in de eerste twee decennia van de achttiende eeuw, er een kleine opleving was van inquisitieprocessen tegen Joden, waarna het officie vervolgens eigenlijk alleen op papier nog haar oude functie had, maar in de praktijk steeds minder.⁹⁹ Het zou wellicht zo kunnen zijn dat deze opleving in de Jodenvervolging een laatste (nogal stevige) stuiptrekking was van een instituut dat zich ingehaald zag door de praktijk. En hiermee zou het ook heel goed zo kunnen zijn dat Henriquez een van de laatste slachtoffers was van een bijzonder op de traditioneel nagestreefde religieuze zuiverheid gestelde inquisiteur-generaal van Cartagena.

Dit valt weer te rijmen met wat historica Eva Alexandra Uchmany schrijft in haar bijdrage aan Bernardini en Fiering's *The Jews and the expansion to the West*. In de slotmaten van haar artikel legt zij impliciet uit dat de Inquisitie in de Nieuwe Wereld praktisch aan haar eigen succes ten onder ging. In de honderd jaar voorafgaande aan de arrestatie van Henriquez namelijk, hadden de inquisitietribunalen van de Nieuwe Wereld het Amerikaanse continent bijna van alle (bekende) Joodse aanwezigheid gezuiverd.¹⁰⁰ Grote processen in Lima in 1639, en Nieuw Spanje (Mexico) tussen 1646 en 1649 decimeerden de crypto-Joodse gemeenschappen in de Nieuwe Wereld en ook in Cartagena verdween rond deze tijd de gemeenschap der Joden bijna in haar geheel.¹⁰¹ Dit is echter vreemd in het licht van wat zowel Emmanuel en Emmanuel als Henriquez zelf schrijven aangaande de op koosjere wijze geslachte kip die hem in de eerste plaats in de cellen van de Inquisitie deed belanden, namelijk dat er in Santa Marta destijds een koosjere slager aanwezig was.¹⁰² Was het misschien zo dat de Joodse gemeenschap in de laatste jaren van de zeventiende eeuw weer enigszins was opgekrabbeld – en hiermee de Inquisitie noodzaakte tot opnieuw daadkrachtig optreden?

⁹⁶ Philippe Henriquez, *Journaal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 46.

⁹⁷ *Ibid.*, p. 8.

⁹⁸ Manuel Pacheco, *Les Jesuitas en Colombia*, 122-123.

⁹⁹ Schwartz, *All can be Saved*, 251.

¹⁰⁰ Uchmany, “The Participation of New Christians and Crypto-Jews in the Conquest, Colonization, and Trade of Spanish America,” 199.

¹⁰¹ *Ibid.*, 198.

¹⁰² Emmanuel & Emmanuel, *History of The Jews of The Netherlands Antilles*, 83.

Jurisprudentie.

Een veroordeling uit de tijd vlak voor de gevangenne van Henriquez, ging, in lijn met een andere gedachtegang van Emmanuel en Emmanuel wel degelijk om het grote fortuin dat de man had vergaard. Diego Munoz de Alvarado, ooit burgemeester van Puebla, was honderdduizend peso aan contanten waard, om nog maar te zwijgen van zijn verdere bezittingen.¹⁰³ En het lot van een van de laatste vanwege hun Joods zijn tot de brandstapel veroordeelde inwoners van de Nieuwe Wereld, Fernando Medina, vertoont, op zijn nog vele malen ongelukkiger veroordeling na, veel overeenkomsten met dat van Henriquez. De man werd in verband gebracht met het Portugese tabaksmonopolie, een monopolie dat enigszins te vergelijken viel met het monopolie, of *asiento*, van de Cacheu Compagnie van Portugal, vertegenwoordigd door Gaspar de Andrade, en dat eveneens veel geld kon opbrengen. Fernando Medina kwam er echter minder genadig vanaf dan Henriquez en werd op 14 juni 1699, twee dagen voordat deze laatste werd gearresteerd, levend verbrand in een *auto da fe* in Mexico Stad.¹⁰⁴

Uchmany legt vervolgens uit dat de persoon van de Jood omstreeks deze periode een welhaast mythische status kreeg toebedeeld: iedereen had van het grote kwaad dat zij vertegenwoordigden gehoord, maar niemand had er ooit een gezien.¹⁰⁵ Hiermee is het heel goed mogelijk dat Henriquez openlijk op de Joodse tradities geschoeide gedrag, zoals hij dat tentoonspreidde in Santa Marta, toen het eenmaal herkend was daadwerkelijk een enorme rel heeft veroorzaakt in die stad, zoals Wim Klooster schrijft.¹⁰⁶ Dat hij hiermee de Inquisitie geen andere keus liet dan het overgaan tot vervolging, ondanks zijn positie, zijn vrienden en de economische belangen die er met zijn gevangenzetting op het spel werden gezet is in die context heel aannemelijk.

¹⁰³ Uchmany, "The Participation of New Christians and Crypto-Jews in the Conquest, Colonization, and Trade of Spanish America," 199.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid., 200.

¹⁰⁶ Klooster, "Contraband Trade," 71.

Het Asiento.

Ik en mijn twee vrienden zijn tien zwarte slaven waard. Iets in die strekking moet het gevangene *Azenegue*-opperhoofd, genaamd *Adahu* in 1441 in Lissabon, waar hij als gevangene naartoe was gevoerd, tegen prins Hendrik de Zeevaarder hebben gezegd. En hoewel *Adahu* zelf op de door hem gemaakte belofte terugkwam kregen de Portugezen die zijn twee vrienden terugbrachten naar waar ze ze een paar maanden eerder gevangengenomen hadden de beloofde tien slaven, plus een paar struisvogeleieren en wat stofgoud.¹⁰⁷ De overzeese expeditie van de Portugese prins hadden hun eerste succes behaald.

Dit succes zou de jonge Hendrik, die zich jarenlang voor de Afrikaanse expeditie had ingezet de officiële titel van 'de Nieuwe Alexander' bezorgen, maar belangrijker nog was dat Portugal zich hiermee in de tot dan toe voor Europeanen ongrijpbare handel in zwarte slaven begaf. Want hoewel de motieven voor Hendriks expeditie in eerste instantie deels een stuk nobeler waren, zoals de zoektocht naar kennis, het bekeren van onwetenden tot het ware geloof en het leggen van direct contact met de legendarische Pape Jan, waren ze vooral ook gericht op het vergaren van goud, ivoor en andere vormen van rijkdom. In tegenstelling tot wat men vooraf gedroomd had echter, zouden het niet de gouden bergen uit de *Rio de Ouro* zijn die Portugal uiteindelijk grote rijkdom zouden brengen, maar de winsten uit de handel in zwarte slaven.

Dit werd al vroeg ingezien door Lançarote de Freitas, die meteen na het eerste succes van Hendrik de zogeheten *Lagos Compagnie* had opgericht. In 1444 kreeg hij een licentie voor het drijven van handel in de nieuw ontdekte gebieden en keerde van zijn eerste expeditie terug met 235 *Azenegue*- en zwarte slaven.¹⁰⁸ Een jaar later werden de *Azenegues* gepromoveerd van potentiële prijsdieren tot partners in de slavenaanvoer en vanaf 1446 werd de handel in *Azenegues* alweer verboden omdat ze te belangrijk waren voor de aanvoer van belangrijke goederen – lees: zwarte slaven.¹⁰⁹ Het eerste Europese slavennetwerk was hiermee een feit.

Enkele decennia nadat De Freitas zijn licentie van de prins had gekregen verkreeg ondernemer Fernão Gomes tegen betaling van duizend dukaten per jaar van de Portugese kroon een vijfjarig *assento* (monopolie) voor de handel in slaven, specerijen en andere goederen van bezuiden de *Senegal*-rivier. Dit *assento* was de Portugese voorloper van het *asiento* dat de Cacheu Compagnie van De Andrade het monopolie op de aanvoer van slaven naar Spaans Amerika gaf – en waar Henriquez een groot deel van zijn rijkdommen aan te danken had gehad. Deze Fernão Gomes deed, zich welbewust van de werkelijke waarde van wat hij in handen had, net als talloze latere ontvangers van *assento's* en *asiento's* het privilege meteen in de uitverkoop en buitenlandse handelaren betaalden grof geld om het te verkrijgen. De zeer lucratieve koehandel in slavenmonopolies was

¹⁰⁷ Leslie P. Rout, *The African Experience in Spanish America: 1502 to the Present Day*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976, 7. De secundaire bronnen zijn het waar het deze legende betreft niet helemaal met elkaar eens. Zo schrijft Hugh Thomas dat het om *Badahu* en zijn neefje te doen was, en niet per se om twee metgezellen, of vrienden.

¹⁰⁸ Rout, *The African Experience*, 8.

¹⁰⁹ *Ibid.*, 9.

hiermee geboren. Een praktijk die in de toekomst vele malen grotere vormen zou aannemen. Met de ontdekking van Amerika door Columbus in 1492 was er namelijk, door het bijna twee keer zo groot worden van de bekende wereld, een in potentie bijna oneindige vraag naar (goedkope) arbeidskrachten ontstaan.

In eerste instantie werd er nog geëxperimenteerd met het invoeren van uit Spanje afkomstige *ladinos*: *gehispaniseerde* zwarte slaven en op Spaanse bodem geboren slavenkinderen, maar deze vertoonden een nogal sterke neiging om in opstand te komen, weg te lopen of op andere manieren dwars te liggen en werden hierom minder geschikt bevonden.¹¹⁰ Omdat zwarte slaven niettemin als sterker en als eenvoudiger tot zware arbeid te bewegen werden beschouwd dan de lokale Indianen, moest de oplossing rechtstreeks uit Afrika komen in de vorm van *bozales*, direct uit Afrika naar de Nieuwe Wereld getransporteerde zwarte slaven – in het Nederlands bekend onder de charmante naamgeving *zoutwaternegers*. Leslie Rout schrijft over de voorgestelde voordelen van deze *bozales* dat ze:¹¹¹

1. Gemakkelijk tot modelchristenen konden worden gekneed.
2. Door hun zeer zwarte huid duidelijk als slaaf herkenbaar zouden zijn, dit in tegenstelling tot *ladinos* en/of *mulatten*.
3. Eenvoudig geestelijk geïntimideerd konden worden en zo bewogen tot het verzetten van loodzware fysieke arbeid.
4. Betrekkelijk goedkoop en in grote aantallen beschikbaar waren.

Nu was het zo dat de dubbelmonarchen Isabella en Ferdinand eerst in 1479 met het verdrag van *Alcáçovas* en later met het sluiten van het verdrag van *Tordesillas* in 1494 afstand hadden gedaan van alle mogelijke claims op het gebied ten oosten van de Kaapverdische eilanden. En hoewel dit verdrag Spanje het alleenrecht gaf op het koloniseren van nagenoeg heel de Nieuwe Wereld van Amerika was het rijk hierdoor voor de toevoer van slaven wel volledig afhankelijk van de leveranties door andere partijen. Deze rol zou in eerste instantie, voordat de Nederlanders, de Fransen en de Engelsen zich erin zouden mengen, voornamelijk voor buurland Portugal zijn. Want hoewel het *asiento*, het alleenrecht voor het transporteren naar en verkopen van Afrikaanse slaven in de Spaanse Nieuwe Wereld doorgaans aan particulieren van meest uiteenlopende origine werd verkocht, en niet aan naties of vorsten, zouden het uiteindelijk, tot de breuk met Spanje in 1640, toch vaak Portugese handelsorganisaties zijn die, vanwege de goede infrastructuur van forten en depots die tot hun beschikking stonden voor de leveringen zorgden.

De eerste particulier die een dergelijk *asiento* van een Spaanse vorst ontving was Laurent de Gorrevod, *majordomo* aan het Habsburgse hof, die het in 1518 kreeg toegewezen door de nog piepjonge Karel de vijfde. Het contract behelsde een totaal van 4000 *bozales* die vrij van invoerrechten in de Nieuwe Wereld verhandeld mochten worden.¹¹² Bovendien werd het andere handelaren verboden voor de duur van het *asiento* zich op deze exclusieve markt te begeven.

¹¹⁰ Rout, *The African Experience*, 22-25.

¹¹¹ Ibid., 25-26.

¹¹² Rout, *The African Experience*, 37. Hugh Thomas, *The Slave Trade: The History of the Atlantic Slave Trade, 1440-1870*. New York: Simon & Schuster, 1997, 98-99.

Dit zou tot en met de tijd van Henriquez het model zijn voor alle uitgegeven *asientos*. Er werd een afspraak gemaakt over aantallen, prijs en er werd een monopolie uitgegeven. Rechten en plichten. De rechten kreeg de *asentista*, al dan niet tegen betaling van een aanzienlijke som geld, de plichten kwamen daarna – en bleken in de praktijk niet mals.

Omdat in 1518 de graaf van Bresse niet over de benodigde middelen beschikte om de vereiste vierduizend *bozales* te leveren, noch van plan was de hiervoor noodzakelijke investeringen te doen verkocht ook hij het *asiento* voor een groot bedrag aan een volgende partij.¹¹³ De zeer lucratieve handel in Spaanse koninklijke *asientos* was hiermee definitief begonnen en dit zou zo doorgaan tot 1580, toen Portugal onder de Spaanse kroon kwam te vallen, en Portugese handelaren, want beschikkend over de juiste logistieke voorwaarden, onbetwist hoofdleverancier werden van slaven voor de overzeese gebieden.

De eerste handelaar die van deze nieuwe situatie profiteerde was Gaspar Peralta, die in 1586 een *asiento* voor 2800 slaven verwierf voor de som van 84.000 dukaten. In 1595, ging het monopolie over in handen van Pedro Gomez Reynal die zich voor 100.000 ducaten per jaar verplichtte tot de levering van 4.250 zwarte slaven, eveneens per jaar, voor een de duur van negen achtereenvolgende jaren. Tot 1639 werden er nog vier van dergelijke contracten gesloten, telkens met andere individuen, maar de achterliggende organisatie bleef desondanks nagenoeg dezelfde doordat alle beschikbare slavendepots in handen waren van Portugezen.¹¹⁴

In de tussentijd echter hadden ook de Hollanders en de Fransen zich in de strijd om de aanvoer van slavenarbeid gemengd. De Fransen veroverden fanatiek forten op de Portugezen, de Hollanders kregen fort *Elmina* en later ook Sao Tomé en Luanda in handen en bovendien aasden ook de Engelsen op de Portugese bezittingen aan de West-Afrikaanse kust. Dat deze toenemende druk op het Portugese monopolie datzelfde monopolie ernstig schade toebracht moge duidelijk zijn. Een grotere ramp voor de Spanjaarden echter, was de zelfverklaarde onafhankelijkheid van Portugal in 1640. Dat zowel het land als zijn handelaren hiermee direct bij de Spaanse kroon uit de gratie vielen was hiervan een logisch gevolg. De afgesloten *asientos* werden per direct ontbonden. Dit noodzaakte Spanje er echter wel toe een andere bron voor de aanvoer van de voor de economie van de Nieuwe Wereld zo noodzakelijke slaven te gaan zoeken.

Omdat zakendoen met grote vijand Frankrijk en de protestanten uit Engeland en de Republiek niet tot de reële mogelijkheden behoorde stapte de kroon weer over op het uitgeven van *licencias*: licenties voor individuele handelaren om slaven te vervoeren naar de Nieuwe Wereld. Deze licentie mocht, in tegenstelling tot het wat bij het *asiento* meer regel dan uitzondering was, niet aan derden worden doorverkocht. Eén gevolg hiervan was dat dit systeem vele malen minder efficiënt was dan dat van de wel verhandelbare *asientos*, doordat de particuliere houders van de *licencias* niet zelden onvoldoende kapitaalkrachtig waren om aan de benodigde complexe logistieke voorwaarden voor de slavenhandel te voldoen en zo de gevraagde aanvoer veilig te stellen. De

¹¹³ Thomas, *The Slave Trade*, 99.

¹¹⁴ Rout, *The African Experience*, 41.

Nieuwe Wereld leed onder een voortdurend tekort aan slaven. Een ander gevolg was een totaal verstoorde markt.

Het was namelijk gedurende deze periode dat de illegale handel in zwarte slaven opbloede. Nederland, Frankrijk en Engeland hadden met respectievelijk Curaçao (1634), Martinique en Guadeloupe (1635) en Jamaica (1655) een stevige voet aan de grond gekregen in het Caribisch gebied en verkochten hun zwarte Afrikaanse waar aan eenieder die ervoor betalen wilde. Omdat bovendien de houders van de *licencias* veelal in gebreke bleven wat betreft de gecontracteerde leveringen waren de lokale autoriteiten maar al te zeer bereid om een oogje toe te knijpen als er in de jaren voorafgaand aan de vrede met Portugal in 1668 een slavenschip met de *Union Jack* of de Hollandse driekleur in top voor de rede verscheen. Bovendien hadden de houders van de *licencias*, wanneer ze wel aan slaven wisten te komen, deze vaak gekocht van juist de drie hierboven genoemde ongewenste handelspartners.¹¹⁵

Het is rond deze jaren, halverwege de zeventiende eeuw, dat Curaçao zijn cruciale positie verwierf van vrijhandelspost in het Caribisch gebied, een positie die gedeeld werd met het recent in Britse handen gevallen Jamaica. En hoewel het *asiento* in 1662 weer werd ingevoerd en uitgegeven aan de Genuezen Domingo Grillo en Ambrosio Lomelín waren het de facto nog steeds voornamelijk Engelse en Nederlandse schepen die voor de daadwerkelijke leveringen zorgden. Nederlandse geldschietters speelden op hun beurt een belangrijke rol bij de financiering. De markt was in de ongeveer twintig jaar hiervoor door alle chaos rondom de contractvorm voor de slavenleveranties onomkeerbaar opengebroken.¹¹⁶

¹¹⁵ Rout, *The African Experience*, 44.

¹¹⁶ Klooster, "Contraband Trade," 64. Stanley J. Stein, & Barbara H. Stein, *Silver, Trade, and War: Spain and America in the Making of Early Modern Europe*. Baltimore: John Hopkins University Press, 2000, 108.

De Firma Coymans.

Zonder twijfel een van de belangrijkste spelers van Nederlandse afkomst op de slavenmarkt gedurende deze periode was de firma Coymans. Deze zeer welvarende familie stierf in de achttiende eeuw uit, maar wist haar stempel zeker op de gouden eeuw gedrukt. In naam leeft de familie Coymans nog steeds voort in het aan de Amsterdamse Keizersgracht gebouwde Coymanshuis dat door de nazaten van Balthasar Coymans werd gebouwd. Ironisch genoeg houdt tegenwoordige in dit kapitale pand, gebouwd met de winsten uit de slavenhandel, Amnesty International kantoor, waar het zich sterk maakt voor de universele rechten van de mens.

Binnen de firma Coymans, die rond het jaar 1600 werd opgericht door Balthasar I, fungeerde een van de twee jongere Balthasars (1652-1686) in Cádiz als cruciale tussenpersoon. Het was dan ook de logische gang van zaken dat, toen deze Balthasar Coymans in 1685 een poging deed om het *asiento* in handen te krijgen, diens verzoek door de Spaanse kroon, zij het enigszins weifelend, werd gehonoreerd.¹¹⁷ Helaas kon de man maar kort van zijn winstgevendende voorrecht genieten: in november 1686 overleed hij in zijn huis in Cadiz. Hierop ging het, *asiento* al snel weer over naar Nicolás Porció die het voordien ook in handen had gehad, maar bleef Curacao's positie in de slavenhandel niettemin fier overeind.¹¹⁸ Dit zou pas definitief veranderen rond de tijd dat de Cacheu Compagnie van Gaspar de Andrade het *asiento* kreeg toegewezen in 1695 – hoewel deze het *de facto* al in handen had gehad sinds 1692, hoewel toen het *asiento* officieel nog op naam stond van Marín de Guzman.

Deze compagnie, door Henriquez in zijn verslag de Royale Africaanse Compagnie genoemd zou het *asiento* weten vast te houden tot 1701, toen ze het, voornamelijk door wangedrag, frauduleuze praktijken en zeer slechte leveringen zouden verliezen aan de Franse Koninklijke Compagnie van Guinée die onder leiding stond van admiraal Jean-Baptiste Ducasse. Dit was de zelfde admiraal Ducasse die in 1697 nog deels verantwoordelijk was geweest voor de totale plundering van Cartagena.¹¹⁹

Ten tijde van de expeditie van Pointis, waaraan ook Ducasse deelnam was deze laatste gouverneur van St. Domingue, het huidige Haïti. Ducasse had in zijn hoedanigheid van gouverneur de boekaniers van het eiland onder zich weten te verenigen en hoewel hij het met de strategie van Pointis op geen enkel vlak eens was zegde hij toch zijn volledige deelname toe. Tijdens het beleg van Cartagena raakte hij driemaal gewond. In 1701 zou hij een belangrijke rol vervullen bij de onderhandelingen van het nieuwe *asiento* in Madrid.¹²⁰

Ook deze overeenkomst wierp echter niet de gewenste vruchten af. Na het einde van de Spaanse Successieoorlog in 1713 zou het *asiento* met het tekenen van de Vrede van Utrecht uiteindelijk bij de Engelsen belanden.

In deze wirwar van contracten was Philippe Henriquez dus een van de *asientistas*, personen die een subcontract hadden gesloten met de hoofd-

¹¹⁷ Thomas, *The Slave Trade*, 215.

¹¹⁸ Klooster, "Contraband Trade," 62-63. Stein & Stein, *Silver Trade and War*, 108.

¹¹⁹ Thomas, *The Slave Trade*, 227-228.

¹²⁰ Jean O. Mclachlan, *Trade and Peace with Old Spain, 1667-1750*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, 37.

asientista, te weten de Cacheu Compagnie, die in Cartagena weer werd vertegenwoordigd door Don Gaspar de Andrade. Deze De Andrade was, in ieder geval in Cartagena, de belangrijkste handelspartner en bovendien een goede vriend van Henriquez.¹²¹ Over Don Gaspar de Andrade en zijn rol in de slavenhandel en de zaak van Henriquez komen we nog te spreken.

Uit bovenstaande valt duidelijk op te maken dat het drijven van handel met een buitenlandse Jood als Henriquez bepaald niet de voorkeur genoot van de Spaanse vorsten, maar dat dit enkel uit bittere economische noodzaak werd gedoogd.

Een mooi voorbeeld hiervan vormt de opschudding die de aanvraag en toewijzing van het *asiento* aan de persoon van Balthasar Coymans in 1685 in Vaticaanse kringen veroorzaakte. Het Heilige Officie in Rome, bang als het was dat de Protestantse Hollanders op onwettige wijze aan hun slaven zouden komen en, bovendien, dat ze deze tijdens de lange overtocht naar de Nieuwe Wereld zouden indoctrineren met ketterse ideeën, sprak luidkeels haar afkeer uit over deze overeenkomst.¹²² Een ketter aan het roer van het *asiento* was zoveel als het begin van het einde. En hoewel Coymans de groot-inquisiteurs wist te sussen door te beloven dat er ook kapucijner monniken mochten meevaren op zijn schepen vond Karel II het nodig dit dilemma voor te leggen aan de *Consejo de Indias*.¹²³ Was het moreel verantwoord om slaven te betrekken van ketterse leveranciers? De raad oordeelde uiteindelijk dat het belang van de voor de gang van zaken in de Indiën zo noodzakelijke arbeidskrachten zwaarder woog dan de eventuele morele scrupules die men zou kunnen hebben en dat de handel als zodanig doorgang kon vinden.¹²⁴ Handelen met kettters was erg, maar het grotere kwaad was helemaal geen handel. De politieke en vooral economische belangen hadden gezegevierd over de wetten van de kerk.

In de praktijk echter werd Balthasar Coymans door lagere autoriteiten dan de Raad der Indiën in de wielen gereden zodra zij daartoe een mogelijkheid zagen. Schepen die in de haven van Sevilla op stootgaren lagen werden door de havenautoriteiten eindeloos aan wal gehouden met verzoeken om te wachten op post, speciale passagiers en zelfs troepen.¹²⁵ En daarnaast was er nog de eindeloze bureaucratische rompslomp waar hij zich doorheen moest worstelen.¹²⁶ Ook de hogere autoriteiten bleken uiteindelijk minder blij met de beslissing het *asiento* aan Coymans toe te wijzen: nadat de jonge *asientista* plots was overleden werden pogingen van de WIC om via zijn broer Jan het *asiento* over te nemen succesvol gedwarsboomd door de vorige *asientista*, Porció.¹²⁷ Deze betaalde de firma Coymans met gelijke munt terug en wist met zijn

¹²¹ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 5.

¹²² Thomas, *The Slave Trade*, 216. Rout, *The African Experience*, 34.

¹²³ Rout, *The African Experience*, 35.

¹²⁴ *Ibid.*, 34-36.

¹²⁵ Thomas, *The Slave Trade*, 217.

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ Deze Porció had een potje gemaakt van het *asiento* toen hij het nog in handen had gehad. Hij was er in geslaagd niet meer dan 1883 slaven in totaal naar de Nieuwe Wereld te verschepen. Bij lange na niet voldoende om aan de enorme vraag én aan de voorwaarden van het contract te voldoen.

zwartmakerij te bereiken dat de vertrouweling en eerste assistent van de overleden Balthasar in het gevang werd gezet wegens fraude.¹²⁸ Het grote Spanje was duidelijk nog niet klaar voor ketterse inmenging in een van haar meest cruciale ondernemingen.

Henriquez' overtredingen.

In het licht van deze zaak is het niet zo vreemd dat Henriquez het in 1699 aan de stok kreeg met de inquisiteur-generaal van Cartagena die ongetwijfeld ook van de positie die Rome nog maar kortgeleden op dit gebied had ingenomen op de hoogte was. Aanwijzingen hiervoor zijn zelfs letterlijk terug te vinden in de aanklacht tegen Henriquez, die hierover het volgende in zijn verslag schrijft:

“En daer den eed afgeleght hebbende dat geene teegen mij in braght niet uijt haat was of uijt eenige andere oorsaeck waer de justitien onreghte van den heijlige tribunael van de inuisitie te maintineeren en voortte staen en naer dat hij de ceremonie afgeleght had soo sijde hij dat ick Jacob senior alias Philippo Henriques beschuldige

eerstelijck

t' verboodt van de coningh van Spanjen teegen alle leedens volgens mijn confrere ellef of twalef jare had genavigeert en getrafesqueert op de kusten van de westinjes waer invoerende het oude verdoemde joodse religie en dat ick selfs mij so verre verstout hadt dat ick lantwardin had gegaen en gerijst om de joodtse leer te verkondigen en te leere.”¹²⁹

Uiteraard was het zoals Henriquez ook tot zijn verdediging stelde zo dat de door hem meegevoerde *zoutwaternegers* en andere passagiers geen woord begrepen van wat hij uit zijn gebedenboek las en zij dus ook onmogelijk door hem bekeerd konden worden. Hij schrijft hierover: “...dat men konde bedenken, wat onstighting mijn passagiers daeruijt conde neemen, alsoo sij de heebreeuwse tale niet verstaende & niet weetende wat ick sprack.”¹³⁰

Niettemin maakt bovenstaande duidelijk dat de Inquisitie nog steeds bang was voor ondermijning van binnenuit door Protestantse en Joodse handelaren ingevoerde zwarte slaven en door de slavenhalers zelf. Een scenario dat, in de hoofden van de inquisiteurs in zowel Roma als in Cartagena, als een zwaard van Damokles boven de Spaanstalige Wereld hing, terwijl er juist gekozen was voor *bozales* als arbeidskrachten voor de Nieuwe Wereld omdat deze als gemakkelijk tot modelchristenen te vormen werden beschouwd.¹³¹ De kroon had bovendien

¹²⁸ Thomas, *The Slave Trade*, 217.

¹²⁹ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, pp. 28 & 29.

¹³⁰ *Ibid.*, 34.

¹³¹ Zoals beschreven in de opsomming door Leslie Rout vormde dit een belangrijke reden voor de keuze voor *Bozales*.

juist de Portugese Cacheu Compagnie gecontracteerd om niet (opnieuw) met de ketterse Hollanders en Engelsen in zee te hoeven gaan.¹³²

Het is op dit vlak dat het streven naar zuiverheid (*limpieza*) weer duidelijk om de hoek komt kijken. De Spaanse eenheid berustte in de eerste plaats op religieus universalisme en alles wat deze – enige mogelijke – eenheidsvorm kon bedreigen was ongewenst.¹³³ Het was immers met dit doel voor ogen dat de monarchen van Spanje na instelling van het verdrijvingsedict de Spaanse tak van de Inquisitie hadden ingesteld. Daarbij moet de kans die de Nieuwe Wereld de katholiekste aller naties bood op dit gebied niet licht worden opgevat. Het Amerikaanse continent werd beschouwd als een op religieus gebied onbeschreven blad dat in het ideale en zonder meer nastrevenswaardige geval van Patagonië tot Nieuw Granada zuiver katholiek zou worden. Zo was het al van meet af aan voor *moriscos* en *conversos* verboden geweest zich op het nieuwe continent te vestigen – ook al bleek dit verbod in de praktijk onmogelijk te handhaven.¹³⁴

Dat Henriquez waar het deze wetgeving betrof flink in overtreding was laat geen enkele twijfel. Of hij nu werkelijk zelf aan boord op koosjere wijze een kip had geslacht of dat hij tijdens zijn verblijf in Santa Marta een bevoegd slager had betaald een lam of koe voor hem te slachten deed in de ogen van de Inquisitie, getuige wat hij in zijn verslag schrijft, hoogstwaarschijnlijk niet ter zake.¹³⁵ Tel hierbij op dat hij namens een protestantse natie zelf zijn *bozales* uit Afrika haalde en aan boord van zijn schip, alsof het de normaalste zaak van de wereld was, uit de Talmoed las en het chagrijn van De Layseca en de zijnen is goed te begrijpen. Eigenlijk mag het een wonder heten dat hij niet eerder door de Inquisitie is aangehouden en veroordeeld. Wat, of wie dit wonder vertegenwoordigde is de vraag die rest.

De Inquisitie had namelijk van meet af aan alle mogelijke redenen om haar verdenkingen te koesteren. Bijna alle *asiento*-houders uit het verleden waren in meer of mindere mate van Joodse, of *converso*-origine.¹³⁶ Doordat dit een zo hardnekkig fenomeen was gebleken had de Inquisitie bovendien een traditie ontwikkeld van het verdenken van Portugese kooplieden van Joodse sympathieën.¹³⁷ Waar rook is is vuur, zo moet men in het Heilige Officie in Cartagena hebben gedacht. En omdat de geur van de rook uit het verleden nog steeds rond de slavenhandel hing was het in 1699 waarschijnlijk nog steeds gewoonte van de inquisiteurs van Cartagena om bijzonder goed te letten op symptomen van het belijden van de Joodse riten bij de slavenhandelaren die in de regio actief waren. In de periode rond diens aanhouding werden behalve Henriques zelf, ook zijn vriend De Andrade en collega-handelaar Juan Morín verdacht van het slachten van een lam volgens Joods gebruik.¹³⁸ Van vervolging kwam het wat betreft de andere twee heren nooit: De Andrade werd voor de

¹³² Rout, *The African Experience*, 46-47. Thomas, *The Slave Trade*, 211.

¹³³ Rout, *The African Experience*, 26.

¹³⁴ *Ibid.*, 26.

¹³⁵ Philippe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 33.

¹³⁶ Thomas, *The Slave Trade*, 118, 142, 178.

¹³⁷ *Ibid.*, 178-180.

¹³⁸ *Ibid.*, 456.

Inquisitie daartoe de kans kreeg door Diaz Pimienta in het gevang gegooid. Wat Juan Morín: volgens Hugh Thomas, ontsprong ook hij de dans en daarnaast heb ik in geen van de andere door mij geraadpleegde bronnen enige aanwijzing voor een proces tegen Morín gevonden.¹³⁹ Dit neemt echter niet weg dat de Inquisitie bovengenoemde drie heren wel degelijk op de korrel had. Omdat zij zich met de slavenhandel bezighielden waren zij per definitie verdacht.

Wat betreft het tolereren van (slaven)handelaren die er een afwijkende achtergrond op nahielden of anderszins niet helemaal 'limpieza' waren was de Inquisitie – en een deel van het volk – dus een stuk minder flexibel in haar instelling dan de staat en de Raad. In plaats van met de morele kant van het verhaal – en dan gaat het expliciet niet over de moraliteit van het fenomeen slavernij op zich – hield het rijk zich in de eerste plaats bezig met het tegengaan van smokkel, illegale handel en alle andere mogelijke manieren waarop men probeerde de altijd lege Habsburgse schatkist van haar inkomsten te beroven. Dit ging zelfs zo ver dat de Spaanse kroon de eerste handelaar die er in slaagde zijn *asiento* in een enorm financieel succes om te zetten aanklaagde wegens fraude.¹⁴⁰ Legaal winst maken bracht dus ook de nodige risico's met zich mee. Mede hierom, en omdat de invoerrechten voor slaven hoog waren en de controle op illegale invoer door het gebrek aan kwaliteit van de legale invoer matig was was het dan ook zeer aantrekkelijk deze zo veel als maar mogelijk te omzeilen.¹⁴¹

Gebruikelijke methodes om de invoerrechten te drukken waren het in één schip proppen van een zo groot mogelijk aantal slaven, ofwel de slaven bij aankomst in Cartagena of andere aanvoerhavens als ziek of stervende te bestempelen om ze zo gratis aan land te kunnen zetten: een praktijk waaraan ook De Andrade en waarschijnlijk eveneens Henriquez zich schuldig maakten.¹⁴² In de brief waarin factor De Andrade Henriquez erop wijst dat hij, door de komst van de nieuwe gouverneur, voorzichtig moet zijn met aan wal gaan adviseert deze hem naast het betrachten van de nodige voorzichtigheid, al zijn slaven op zijn grootste schip te laden om zo minder invoerrechten te hoeven betalen: "hij ordonneerde mij verders dat ick alle mijn slaeven aen boort van mijn bergantijn aen boort soude doen omme geen onkosten van twee vaertuijgen te betalen".¹⁴³ Een advies dat Henriquez zonder enige omhaal dankbaar ter harte nam en ten uitvoer bracht – en Henriquez was waarschijnlijk niet de enige die dergelijke waarschuwingen op prijs stelde.¹⁴⁴ Diaz Pimienta, de nieuwe gouverneur waarvoor De Andrade waarschuwde bleek echter een minder grote bedreiging voor de veiligheid van Henriquez dan voor De Andrade zelf. Gouverneur Diaz Pimienta was niet van de handelwijze en ontduikingspraktijken van De Andrade en diens Cacheu Compagnie gediend en liet hem kort na zijn aanstellen vastzetten op verdenking van precies deze zaken.¹⁴⁵ Een paar jaar

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Ibid., 165.

¹⁴¹ Smokkel, zelfs door de WIC zelf, leverde drie keer zoveel op als de legale handel. Wim Klooster, *Illicit Riches*, 118.

¹⁴² Rout, *The African Experience*, 46. Thomas, *The Slave Trade*, 143.

¹⁴³ Philipe Henriquez, *Journaal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 5.

¹⁴⁴ Thomas, *The Slave Trade*, 143.

¹⁴⁵ Rout, *The African Experience*, 47.

later, in 1703 liet deze zelfde Diaz Pimienta een Franse slavenhandelaar die probeerde zesendertig zieke, op een totale lading van honderddrie slaven gratis in Cartagena in te voeren gewoon het volle pond betalen.¹⁴⁶ Zieke slaven waren ook slaven, zo moet de gouverneur hebben geleerd, en om deze in Cartagena aan wal te mogen zetten betaalde je invoerrechten. Als het op het stelen van de inkomsten van de kroon aankwam viel er met Diaz Pimienta niet te spotten. Henriquez kon echter op zijn volledige steun rekenen.

Hoewel het aannemelijk is dat Henriquez ook de nodige smokkel en ontduiking op zijn geweten heeft gehad moet zijn positie als ingezetene van cruciale slavenrotonde Curaçao en de Republiek der Nederlanden van aanzien in combinatie met de hoeveelheid slaven die hij wist te leveren voor de wereldlijke autoriteiten zwaarder hebben gewogen dan zijn eventuele misdaden. Dit zou ook eenvoudig de ruzie tussen inquisiteur-generaal De Layseca en gouverneur Diaz Pimienta verklaren. Waarschijnlijk was Henriquez, hoe ongewenst immoreel ook, waar het op zijn capaciteiten als slavenleverancier aankwam het equivalent van een hedendaagse bank als ABN AMRO of SNS: te groot om te laten vallen.

Wat betreft dit conflict was het in de tijd van Henriquez waarschijnlijk nog net als in 1685 ten tijde van het toewijzen van het *asiento* aan Balthasar Coymans: voor de wereldlijke macht woog het economisch-maatschappelijke element zwaarder dan het morele, voor de geestelijke macht gold precies het omgekeerde. En hoewel Joodse wortels eerder voor zelfs de paus in Rome lang niet altijd een zo groot probleem waren geweest – Paus Sixtus V had de hoogste waardering voor groot-slavenhandelaar Fernando Jiménez, ondanks diens Joodse voorouders – was het Heilige Officie in deze periode waarschijnlijk wat agressiever jegens vermeende Joden en hen die de wetten van Mozes openlijk beleden.¹⁴⁷ In de roerige tijden die volgden op de plundering van Cartagena, de aanstelling van de nieuwe gouverneur en het hopeloze falen van de Cacheu Compagnie zag de Inquisitie vermoedelijk haar kans schoon om zich van in ieder geval een doorn in het oog te ontdoen. De wereldlijke macht verkeerde in zwaar weer en de geestelijke greep haar kans. Henriquez was, zoals steeds meer blijkt, werkelijk op het verkeerde moment op de verkeerde plaats beland.

Don Gaspar de Andrade en Henriquez. Hofleveranciers van *bozales*, zowel legaal als illegaal.

Dat don Gaspar de Andrade een belangrijke rol speelt in het leven van Henriquez en dus ook in zijn ongelukkige val in 1699 is intussen wel duidelijk. Dat diezelfde De Andrade niet altijd naar de letter van de wet handelde eveneens, maar wat weten we nou precies van hem? En in hoeverre volgde Henriquez zijn spoor op het pad van de illegale handel met Spaans Amerika?

Van Don Gaspar De Andrade weten we, naast het feit dat hij namens de Royale Africaanse Compagnie de factor-generaal te Cartagena was én dat hij op goede voet stond met Henriquez, dat ook hij het aan de stok kreeg met gouverneur Juan Diaz Pimienta: de trotse jonge gouverneur van Cartagena die direct na aankomst al flink huishield in zijn nieuw verkregen onderkoninkrijk.

¹⁴⁶ Thomas, *The Slave Trade*, 229.

¹⁴⁷ Thomas, *The Slave Trade*, 117

Niet lang nadat Henriquez, dankzij onder andere de hulp van De Andrade weer op vrije voeten kwam werd zijn Portugese weldoener door gouverneur Diaz Pimienta gearresteerd.¹⁴⁸ De Andrade werd ervan verdacht in contrabande te handelen en vanuit zijn positie als factor de Spaanse schatkist van de nodige inkomsten te hebben beroofd. Inkomsten ter waarde van een niet gering bedrag: Diaz Pimienta eiste van de Cacheu Compagnie voor een half miljoen Peso aan schadeloosstellingen. De Compagnie deed op haar beurt, uiteraard, het zelfde.¹⁴⁹

In concreto kwam het erop neer dat de Cacheu Compagnie, om aan de verplichte invoerbelastingen te ontkomen, door onder andere de acties van de Andrade, talloze slaven illegaal aan land had gezet, voor andere niets had betaald onder het mom dat ze ziek of op sterven na dood waren en ook over de wel legaal aan land gezette slaven, 9.853 in totaal, lang niet altijd alle invoerrechten had betaald.¹⁵⁰ Een voorbeeld dat aangeeft dat de aanklacht waarschijnlijk niet op een luchtspiegeling gebaseerd was vinden we in, wederom, het verslag van Henriquez zelf: "hij [de Andrade] ordonneerde mij verders dat ick alle mijn slaeven aen boort van mijn bergantijn aen boort soude doen omme geen onkosten van twee vaertuijgen te betalen."¹⁵¹ Henriquez was met twee schepen, zijn eigen *Juffr. Gerebrecht* en een bark, de *Content* voor de rede van Cartagena verschenen. Beide schepen vervoerden slaven en opereerden onder de banier van de firma Henriquez. Omdat blijkbaar er behalve per slaaf, ook per schip een vast bedrag aan invoerrechten moest worden betaald was het voor de firma gunstiger alle slaven voor de laatste paar mijlen aan boord van een enkel schip te laden om zo de kosten te drukken.

Verder was het blijkbaar een goed gebruik om, in plaats van in het goed bewaakte Cartagena, de slaven in Rio de la Hacha aan land te zetten, om zo de belastingen zelfs in zijn geheel te ontwijken.¹⁵² Ook in deze haven was Henriquez kind aan huis, zoals valt te lezen in zijn verslag, en ook hier had hij een nog openstaande rekening te vereffenen met de dienstdoende factor.¹⁵³ Dit duidt op handel in het verleden en, al speculerend, zou het heel goed zo kunnen zijn dat tijdens Henriquez bezoeken aan Rio de la Hacha ook niet alles exact volgens de letter van de wet ging en hij wel degelijk bij deze smokkelroute betrokken was.

Als laatste, dit om de driehoeksverhouding compleet te krijgen, weten we dat ook De Andrade door de Inquisitie was aangewezen als vermeende aanhanger van het Joodse geloof.¹⁵⁴ Naar verluidt had men de heren Henriquez, De Andrade en Juan Morín na een levering van slaven – vermoedelijk door Henriquez – op koosjere wijze lammeren zien slachten en de sabbat zien eren.¹⁵⁵

Hiermee ontstaat het beeld van twee handelaren, Henriquez en De Andrade, die met hun handel op het scherp van de snede opereren en zich

¹⁴⁸ Pacheco, *Los Jesuitas en Colombia*, 122-123.

¹⁴⁹ Rout, *The African Experience*, 47.

¹⁵⁰ Ibid., 47.

¹⁵¹ Philipe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 5.

¹⁵² Thomas, *The Slave Trade*, 219.

¹⁵³ Philipe Henriquez, *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert*, KB 120 B 10, XVI E, p. 2.

¹⁵⁴ Thomas, *The Slave Trade*, 456.

¹⁵⁵ Ibid., 456.

schaamteloos de irritatie en afkeer van de dienstdoende autoriteiten op de hals weten te halen. Daarbij was het zo dat de Cacheu Compagnie, sinds deze in 1696 het *asiento* in handen had gekregen, continu in gebreke was gebleven waar het de beloofde aantallen slaven betrof. Dit kwam niet in de laatste plaats doordat de Fransen in de negenjarige oorlog de Portugese slavendepots in Afrika hadden veroverd en ontwricht.¹⁵⁶ De Portugese Cacheu Compagnie, of, zoals deze onderneming eigenlijk heette, de *Companhia de Cacheu e Cabo Verde*, moest hierdoor voortdurend een beroep doen op de Nederlandse en Engelse slavenhalers waarmee de Spaanse kroon op principiële gronden geen zaken meer wilde doen. Dat wil zeggen, niet officieel, daar dit in de eerste instantie de aanleiding was geweest voor een vernieuwing van het *asiento* en een samenwerking met de Portugezen.¹⁵⁷ Zelfs met de hulp van de Engelsen en de Nederlanders, de illegale invoer meegerekend, voldeed de toevoer nog niet aan de vraag.¹⁵⁸ Het is dan ook begrijpelijk dat men in Cartagena over de slavenbrengers (o.a. Henriquez) en verdeler (De Andrade) hoogst ontevreden was.

Kort samengevat lagen de zaken ongeveer zo: Henriquez wordt door de Inquisitie gearresteerd, de nieuwe gouverneur Diaz Pimienta tikt hierop inquisiteur-generaal De Layseca op de vingers vanwege zijn kortzichtige fanatisme, maar arresteert vervolgens wel De Andrade die even daarvoor Henriquez heeft helpen vrijkrijgen vanwege frauduleuze praktijken. Hoe het met De Andrade afliep is mij niet precies bekend, maar vermoedelijk is ook hij er met niet al te veel kleerscheuren van afgekomen. Gouverneur Diaz Pimienta zou tot 1705 op zijn post blijven zitten en Henriquez werd, nadat hij had ervaren wat voor risico's het met zich meebracht openlijk Joods te zijn officieel katholiek en ging verder met wat hij al die tijd al had gedaan: rijk worden door handel te drijven in het Caribisch gebied.

Iets meer dan een jaar na het tumultueuze jaar van Henriquez' aanhouding in Cartagena, in 1701, zou het *asiento* overgaan in handen van de *Compagnie de Guinee et de l'Assiente de Royaume de la France* om uiteindelijk, na de Spaanse Successieoorlog, in handen van de Engelsen terecht te komen. De Portugezen waren na en mede ook door De Andrades wanbeleid voorgoed van het toneel der Spaanse slaven*asientos* verdwenen.

¹⁵⁶ Rout, *The African Experience*, 46.

¹⁵⁷ Rout, *The African Experience*, 46-47. Thomas, *The Slave Trade*, 211.

¹⁵⁸ Henriquez was in 1698 drie maanden in Cartagena, vermoedelijk om het sub-*asiento* voor de levering van vijftienghonderd tot drieduizend slaven uit 1699 voor te bereiden. Klooster, *Illicit Riches*, 117.

Curaçao en de smokkelhandel met de Spaanse Nieuwe Wereld.

Dat Henriquez' blazen niet geheel onbesmet was waar het de illegale handel met de 'kusten van Venezuela' betrof lijkt behoorlijk plausibel, waarom anders had De Andrade hem hiervoor immers willen waarschuwen? Dat Henriquez hierin echter enkel deel uitmaakte van een wijdverspreid fenomeen is door Wim Klooster en andere academici al lang en breed aangetoond. In de Cariben gold veel minder dan in het oude Europa de letter van de wet, niet in de laatste plaats doordat de kracht van de daar aanwezige instituties in ieder geval gedurende Henriquez' leven, sterk te wensen overliet. Illegale handel, ook (juist) in slaven, was er, zozeggd, schering en inslag.

Leslie Rout beschrijft in zijn *The African Experience* hoe tijdens het *asiento* van de Cacheu Compagnie van De Andrade er meer dan vijftienghonderd slaven illegaal aan land werden gezet in de haven van Rio de la Hacha alleen al.¹⁵⁹ Deze door Leslie Rout vermelde illegaal ingevoerde slaven vormden uiteraard maar het topje van de ijsberg. De legale toevoer was eenvoudigweg te ingewikkeld. Zo moesten alle schepen uit Afrika officieel eerst naar Sevilla varen om zich daar te registreren voordat ze überhaupt de Atlantische Oceaan mochten oversteken naar slavenhavens als Cartagena.¹⁶⁰ Dit soort bureaucratische regelgeving zorgde ervoor dat er al sinds het begin van de Spaanse onderneming in de Nieuwe Wereld begonnen was een tekort was aan alles wat de bewoners daar nodig hadden om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien, zoals voedsel en kleding en, niet in de laatste plaats, slavenarbeid.¹⁶¹ De illegale handel met buitenlanders, die op een gegeven moment zelfs met de dood kon worden bestraft in een poging deze een halt toe te roepen was dan ook al even oud als de roem van Columbus.¹⁶² De noodzaak hiervan werd zelfs door de *Consejo de Indias* erkend en het was Curaçao dat hierin, door zijn strategische ligging vlak voor de kust van Tierra Firme, een sleutelrol vervulde.¹⁶³

Een van de eerste beschreven voorbeelden van smokkelhandel op Curaçao, dat toen nog onder de Spaanse kroon viel, is de overeenkomst die John Hawkins in 1565 sloot met de lokale bevolking. Hawkins bood de Curaçaoërs, die door de enorme hoeveelheden vee op het eiland over een riant voorraad huiden beschikten, een lading textiel en tien neger-slaven afkomstig van de Goudkust. In ruil hiervoor kon hij duizend huiden in zijn schip laden.¹⁶⁴ Andere buitenlandse handelaren brachten zaken als olie, wijn en allerhande verdere door de kolonisten begeerde waar met zich mee.¹⁶⁵ Zaken waaraan doordat de prioriteiten van de Spaanse kroon veel meer in het rijkere Mexico en in de

¹⁵⁹ Rout, *The African Experience*, 47.

¹⁶⁰ Thomas, *The Slave Trade*, 164.

¹⁶¹ Klooster, *Illicit Riches*, 45-46.

¹⁶² Linda M. Rupert, *Creolization and Contraband: Curaçao in the Early Modern Atlantic World*. Athens: The University of Georgia Press, 2012, 32.

¹⁶³ Klooster, *Illicit Riches*, 45.

¹⁶⁴ Rupert, *Creolization and Contraband*, 17.

¹⁶⁵ *Ibid.*, 27.

mijnen van Peru lagen, een continu gebrek was.¹⁶⁶ De bevolking voer er wel bij. De zelfde John Hawkins die in 1565 tien slaven aan de Curaçaoërs had verkocht voor duizend huiden deed ze er in 1568 vijfenzeventig cadeau omdat deze ‘onder zijn ogen stierven’ en daarmee waardeloos waren. De Curaçaoërs stopten de slaven vol met het vlees dat op het eiland in overdaad beschikbaar was en verkochten de herstelde Afrikanen enige tijd later voor een goede prijs.¹⁶⁷

Natuurlijk was de illegale handel in deze periode nog allemaal klein bier in vergelijking met hoe het er halverwege de zeventiende eeuw in het Caribisch gebied aan toeging. Toen de Republiek der Nederlanden in 1633 de zoutkolonie op Sint Maarten verloor aan de Spanjaarden zochten de Heren XIX van de WIC naarstig naar een alternatief. De zinnen werden gezet op Curaçao, dat een jaar later zonder slag of stoot door Johannes van Walbeeck en zijn smaldeel van zes schepen kon worden ingelijfd. Nadat het eiland verrassend eenvoudig in WIC-bezit was gekomen moest er worden nagedacht over de invulling van het nieuw veroverde gebied. Een goede bestemming vinden voor de nieuwe kolonie van de WIC bleek niet mee te vallen en er werd zelfs overwogen om de pas gedane verovering weer op te geven, maar ondanks de scepsis waar het de winstpotentie van het eiland betrof werd er begonnen met de bouw van fortificaties en het opzetten van een kolonie.¹⁶⁸ Natuurlijk kon toen niemand bevroeden dat Curaçao binnen enkele decennia zou uitgroeien tot dé slavenrotonde én vrijhandelshaven van de Cariben.

Na de Vrede van Münster in 1648 kwam het dilemma van het nut van Curaçao opnieuw ter sprake. Doordat er vrede was gesloten met Spanje kon er door middel van de kaapvaart weinig meer verdiend worden en ook op agrarisch gebied beloofde het eiland weinig zicht op welvaart.¹⁶⁹ Wat overbleef was de handel met de andere naties in de buurt en het was dit metier dat uiteindelijk voor de tijdelijke grote welvaart van Curaçao en zijn inwoners zou zorgen. Het was zelfs zo dat een plantage op Curaçao eerder een statussymbool was dan een winstgevend stuk bezit. Ook – juist – plantagehouders verdienden hun geld met de al dan niet illegale handel.¹⁷⁰ Mercantilistische wetgeving van de andere grote spelers in het gebied stond handel via de officiële kanalen echter grotendeels in de weg en dus bloeide de illegale handel op. Deze werd, ondanks de belofte van de Republiek om zich niet met smokkel bezig te houden, zelfs aangemoedigd door de WIC door het niet heffen van invoerrechten op smokkelwaar uit Spaanse koloniën.¹⁷¹

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Cornelis Ch. Goslinga, *A Short History of the Netherlands Antilles and Surinam*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1979, 234, 270. Goslinga beschrijft hoe er werd gewezen op de potentie van Curaçao als ‘zeeroversnest’ om de Spanjaarden te bestrijden en de voor de Hollanders zo cruciale zoutwinning. Sommigen, zoals Stuyvesant later ook, zagen dit wat minder rooskleurig in, zie: Rupert, *Creolization and Contraband*, 39.

¹⁶⁹ De netto balans van alle agrarische inspanningen van de WIC tussen 1686 en 1693 viel na afdrachten van belastingen zelfs negatief uit. Zie: Goslinga, *A short history*, 54.

¹⁷⁰ Klooster, *Illicit Riches*, 63.

¹⁷¹ Klooster, “Contraband Trade,” 66.

Deze smokkelhandel ging, noodgedwongen door het illegale karakter, meestal in kleine hoeveelheden, opererend op een snel schip met een geringe diepgang zoals een sloep of een schoener. De kapitein van de schoener zocht contact met ofwel een Spaanse sloep voor de kust van bijvoorbeeld Venezuela, ofwel met een loods die zou helpen bij het 's nachts uit- of overladen van de lading.¹⁷² De door de Spaanse regering aangestelde *tenientes*, kustwachten, konden met behulp van goede wijn of een flinke Hollandse kaas, goederen waaraan in de Nieuwe Wereld een constant tekort was, meestal eenvoudig worden omgekocht.¹⁷³ Bovendien was er een oude wet die het buitenlandse schepen mogelijk maakte om dekking te zoeken voor de Spaanse kust in geval van een aanval van piraten. Een goedbedoelde solidariteitswet die door talloze smokkelaars dankbaar werd misbruikt.¹⁷⁴ Spanjaarden kwamen op hun beurt echter maar weinig naar Curaçao vanwege het officiële embargo van de kroon dat, zoals vermeld, onder dreiging van de doodstraf werd gehandhaafd.¹⁷⁵ Deze illegale handel omvatte natuurlijk ook deels de slavenhandel waar de WIC in deze jaren al aardig in begon uit te blinken.

De economie van het eiland leefde echter pas werkelijk op toen in 1662 het *asiento* opnieuw werd ingesteld. Bij het sluiten van de Vrede van Münster in 1648 hadden Amsterdamse handelaren al aan de altijd om zwarte arbeid verlegen zittende Spanjaarden gesuggereerd dat zij de slavenhandel naar de Nieuwe Wereld zouden verzorgen, maar dit voorstel had de Spaanse kroon wegens principiële bezwaren verworpen.¹⁷⁶ Ze was bang dat de Hollandse calvinisten naast de uiteraard zeer welkome slaven, allerhande illegale waar in de Nieuwe Wereld zouden invoeren, om nog maar te zwijgen van, zoals eerder vermeld, hun ketterse ideeën.¹⁷⁷ In plaats van de Hollanders werd wederom het systeem van de *licencias* ingesteld. Uiteindelijk was het eindresultaat het zelfde en kwam een groot deel van de slaven evengoed uit het depot van Willemstad.

De Spaanse kroon hield, ook in 1662, vast aan het verwerpen van de Hollanders als aanvoerders van slaven en wilde nog immer niet met de WIC in zee, maar de Portugese en Genuese handelaren die het *asiento* wél kregen haalden liever de slaven voor Cartagena direct uit Willemstad dan dat ze zelf de risicovolle en kostbare taak om de *bozales* uit Afrika te verschepen op zich namen.¹⁷⁸ Deze situatie van het pseudo-monopolie van de WIC zou ongeveer twintig jaar duren. Curaçao en de Curaçaoërs voeren er wel bij.

Een van de personen die, naast de daadwerkelijke slavenhandelaren zoals Henriquez, flink baat had bij deze handel was, in ieder geval onder de tweede WIC, de gouverneur van het eiland. Deze verdiende aan elke slaaf die via Willemstad werd verhandeld een halve *peso* en tijdens en na het gouverneurschap van Bernagie (1692-1700) zelfs een hele *peso* per slaaf.¹⁷⁹ Hier

¹⁷² Klooster, "Contraband Trade," 66.

¹⁷³ Ibid., 67.

¹⁷⁴ Klooster, *Illicit Riches*, 45.

¹⁷⁵ Klooster, "Contraband Trade," 69. Rupert, *Creolization and Contraband*, 32.

¹⁷⁶ Klooster, *Illicit Riches*, 62.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid., 62-63.

¹⁷⁹ Goslinga, *A Short History*, 51, 53. Klooster, *Illicit Riches*, 64. Sebastiaan Bernagie werd geboren in Breda als zoon van een Bierbrouwer en Weesmeester.

kwamen natuurlijk nog de nodige andere inkomsten bij. Voor het belang dat de man, afgaande op onder andere wat Juan Manuel Pacheco schrijft, heeft gesteld in de vrijlating van Henriquez zou dit een goede verklaring kunnen zijn. En niet in de laatste plaats omdat Henriquez in zijn eentje verantwoordelijk was voor het verschepen van drieduizend slaven naar Cartagena alleen al – en Henriquez was niet de enige handelaar in *bozales* die vanaf Curaçao opereerde.¹⁸⁰

Uit de al een aantal malen eerder aangehaalde waarschuwingsbrief van De Andrade aan Henriquez wanneer deze voor de rede van Cartagena ligt te wachten op permissie om aan wal te komen valt op te maken dat De Andrade, collega-factor van Henriquez die dezelfde functie namens de Cacheu Compagnie vervulde op Curaçao, het in ieder geval noodzakelijk acht Henriquez er op te wijzen dat hij zeker moet zijn van het niet aan boord hebben van enige contrabande goederen.¹⁸¹ Henriquez geeft zelf aan dat hij, in ieder geval op deze reis, geen contrabandegoederen aan boord had: het is wel erg verleidelijk om aan te nemen dat dit niet altijd het geval was geweest. De grootste winst maakte een Curaçaose handelaar immers illegaal en Henriquez' enorme fortuin kan bijna niet enkel op basis van legale handel in slaven zijn ontstaan.¹⁸² Dit, in combinatie met Henriquez' openlijk Joodse gedrag in *Rio de la Hacha*, zijn rijkdom en het feit dat hij de enige Nederlandse *asientista* van de Cacheu Compagnie was heeft er natuurlijk voor gezorgd dat hij zich flink in de kijker speelde. Wim Klooster vermeldt in zijn *Illicit Riches* dat de Inquisitie al een dossier over Henriquez aan het aanleggen was in in ieder geval 1698.¹⁸³ Uiteraard vanwege zijn Joods zijn en de wijze waarop hij hier geen geheim van maakte, maar het dossier vermeldt ook hoeveel slaven hij in 1698 in Cartagena afleverde.¹⁸⁴ Naast Henriquez' wandel, werd dus ook zijn handel door de Inquisitie in de gaten gehouden.

Hoge bomen vangen veel wind en Henriquez was in alle mogelijke opzichten een hoge boom: rijk, zowel in contanten als in contacten, Joods, succesvol en 'niet helemaal zuiver op de graat'. Hij had echter, juist dankzij die goede contacten, ook de juiste personen in zijn kring die hem – zo veel als mogelijk – uit de wind konden houden: De Andrade, de gouverneur van Curaçao, Bernagie, en de nieuwe gouverneur van Cartagena, Diaz Pimienta – en waarschijnlijk ook de vorige voor hem. Omdat hij hen stuk voor stuk winst opleverde, uiteraard, maar waarschijnlijk ook omdat hij sympathie wist op te wekken doordat hij zich, in ieder geval deels, als een *vecino* gedroeg. Henriquez was als een van de belangrijkste handelaren van Curaçao door zowel zijn legale als, waarschijnlijk, zijn illegale handel onmisbaar voor het Spaanse gebied waarmee hij handel dreef. En deze rol van onmisbaar handelaar kan niet los gezien worden van de positie van Curaçao, sinds 1675, als enige vrijhaven in het

Hij voer in 1682 naar Curaçao waar hij vlot carrière maakte en in 1691 tot commissaris over de slavenhandel werd benoemd en niet veel later zelfs tot directeur. Hij overleed in 1700 op 37-jarige leeftijd.

¹⁸⁰ Klooster, "Contraband Trade," 64.

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Contrabande handel was de grote winstmotor voor Curaçao in de tweede helft van de Zeventiende eeuw.

¹⁸³ Klooster, *Illicit Riches*, 67.

¹⁸⁴ Ibid.

Caribisch gebied en slavendepot, en de tekortkomingen van het Spaanse moederland in de basisvoorzieningen van haar Amerikaanse inwoners te voorzien.¹⁸⁵ Alleen de op een zuiver Zuid-Amerika gestoelde Inquisitie van Cartagena en de op een zuivere moraal gestelde inwoners van Rio de la Hacha was deze succesvolle Jood een doorn in het oog.

Henriquez' Joods zijn bracht zeker een risico op problemen met de autoriteiten met zich mee, maar dit risico was, zoals de meeste risico's, aan een grote mate van willekeur onderhevig. Het hing er, zoals met alle kwetsbare groepen het geval is, net vanaf wie je trof. Een Jood was te allen tijde vervolgbaar, maar werd niet per definitie altijd vervolgd. Politieke, economische en maatschappelijke overwegingen en de posities van de verschillende machtshebbers, zoals de Inquisitie en de gouverneur, speelden hierin een belangrijke rol. Dat deze verhoudingen rond Henriquez' bezoek aan Cartagena de Indias in 1699 in zulk woelig vaarwater verkeerden, en daarmee zijn aanhouding door de Inquisitie mogelijk maakten, was rechtstreeks te wijten aan het in Parijs genomen besluit om Pointis met een vloot naar de Cariben te sturen. Het was dankzij het beleg en de plundering van Cartagena in 1697 door Pointis en de gouverneur van St. Domingue, Ducasse, dat de jonge Diaz Pimienta in 1699 het gouverneurschap op zich nam. En het was hierdoor, waarschijnlijk, dat inquisiteur-generaal De Layseca zijn kans schoon zag om zich eindelijk van de Jood Henriquez te ontdoen.

Toen in die bewuste week in juni namelijk de hele top van het Cartageense bestuursapparaat werd vervangen – vermoedelijk onder het toeziend oog van de Granadese *oidor* die samen met Diaz Pimienta in 1699 in Cartagena aankwam – dacht de Inquisitie te kunnen toeslaan en Henriquez zijn verdiende loon te bezorgen. In troebel water is het goed vissen, zo moet De Layseca hebben gedacht. Helaas voor de inquisiteur-generaal en de zijnen sprongen zowel de nieuwe gouverneur als De Andrade vol overtuiging voor de buitenlandse handelspartner in de bres en kon de Inquisitie weinig anders meer dan de man met een relatief milde straf terugsturen naar Curaçao, wilde ze niet al te zeer gezichtsverlies lijden. Henriquez kon in vrijheid zijn handelspraktijken voortzetten.

Overigens waren in 1699 de roerige tijden nog lang niet voorbij. De Cacheu Compagnie van De Andrade viel zoals vermeld in ongenade, het werd Nederlandse slavenhandelaren verboden zich in Spaanse wateren te begeven, de Spaanse koning deed in zijn testament de halve wereld over aan de *Bourbons*, waarmee er een voorlopig einde kwam aan een lange reeks van oorlogen tussen de twee landen en maakte hiermee tevens de weg vrij voor een Frans *asiento*. Tegelijkertijd echter, zou dit testament de directe aanleiding zijn voor de Spaanse Successieoorlog. En hoewel Henriquez pas vijf jaar na het sluiten van de Vrede van Utrecht in 1713 overleed houdt zijn verhaal waar het deze thesis betreft op na het schrijven van zijn verslag over zijn aanhouding en gevangenschap in 1700. Hierna zou hij, ondanks de tumultueuze wereld die om hem heen onverstoorbaar voortraasde een betrekkelijk rustig leven lijden tot hij in 1718 in Havana overleed. Vijfenvijftig jaar oud en gedoopt Katholiek –

¹⁸⁵ Ibid., 59.

misschien wel dankzij de inspanningen en het medeleven van *padre* Fraij Lucas de St. Joseph tijdens die zware weken in de inquisitiecel in Cartagena in 1699.

Conclusie.

Op het moment dat Philippe Henriquez in 1699 voor de rede van Cartagena werd aangehouden door de Inquisitie was dit in de eerste plaats te wijten aan een voor de man bijzonder ongelukkige samenloop van omstandigheden. Uiteindelijk had hij gewoon de pech de verkeerde man op het verkeerde moment op de verkeerde plaats te zijn. Een immens complex totaal van factoren droeg hieraan bij, maar in deze thesis heb ik getracht de belangrijkste hieruit te destilleren.

In de eerste plaats was er de culturele factor. De wijze waarop vreemden binnen de Spaanse cultuur een geaccepteerde status, die van *vecino*, konden verkrijgen heeft zeker een rol gespeeld in de twaalf jaar voordat Henriquez door de Inquisitie werd aangehouden. Henriquez voldeed in behoorlijke mate aan de eisen die aan een het verkrijgen van *vecindad* werden gesteld. Doordat hij zich op de juiste manier gedroeg, doordat hij een Spaanse naam hanteerde en doordat hij een bijdrage leverde aan de lokale gemeenschappen en daarmee aan het koninkrijk in haar geheel werd hij door de lokale elites twaalf jaar lang met open armen ontvangen. Hij had goede contacten die verschillende hoge posities bekleedden, waarvan de gouverneur en de factor van Cartagena zonder meer de belangrijkste waren, en voorzag met zijn onderneming de Spaanse koloniën van de zo begeerde *bozales*: de *zoutwaterneegers* die zo cruciaal waren voor het draaiende houden van de mijnen en plantages in Zuid-Amerika.

De wereldlijke autoriteiten waren ongetwijfeld van zijn Joodse geloof op de hoogte, maar namen hier weinig aanstoot aan. In de geschiedenis van het Spaanse *asiento* waren bijna alle *asentistas* in meer of mindere mate van Joodse komaf geweest en dat Henriquez hierop geen uitzondering vormde vond men hoogstwaarschijnlijk geen enkel, of in ieder geval geen onoverkomelijk probleem, mits hij maar de beloofde goederen leverde. De *Consejo de Indias* had in 1685 het toekennen van het *asiento* aan Balthasar Coymans expliciet goedgekeurd en in een wat grijzer verleden had zelfs de paus in hoogsteigen persoon een *asentista* van Joodse origine zijn eigen naam laten gebruiken. De slavenhandel was te belangrijk, niet in de laatste plaats voor de directe betrokkenen en goede vrienden van Henriquez.

De enige instantie die nog halsstarrig aan de ideologie achter het Verdrijvingsedict vasthield was de Inquisitie. En hoewel het instituut en zijn taak in de achttiende eeuw duidelijk op zijn retour was hadden mannen als inquisiteur-generaal De Layseca daar geen boodschap aan en gingen zij fanatiek door met het bewaren van de religieuze zuiverheid van Zuid-Amerika. Henriquez was als slavenhandelaar per definitie verdacht en toen de positie (die van gouverneur) van een van zijn belangrijkste patronen van eigenaar wisselde zag de Inquisitie haar kans schoon en zette ze de Joodse Hollander in het gevang. De stelling van Emmanuel en Emmanuel dat het het Heilige Officie van Cartagena hierbij vooral om het geld te doen was houdt niet stand. Het tegenovergestelde lijkt eerder waar: de wereldlijke machten gingen het om het geld, lees: de slavenhandel, de Inquisitie om de moraal van zuiverheid.

Hierbij moet wel de kanttekening worden gemaakt dat Henriquez op het meer mondaine vlak hoogstwaarschijnlijk ook geen onbesmet blazoen had. De rol van Curaçao als centrum van de illegale handel met Spaans Zuid-Amerika is onbetwist. Er viel eenvoudigweg veel meer te verdienen aan de illegale dan aan de legale handel en daarbij was deze handel ook voor de kolonisten bittere

noodzaak doordat het moederland er niet in slaagde in alle noodzakelijkheden te voorzien. Uit de brief van De Andrade aan Henriquez van 10 juni 1699 blijkt duidelijk dat er op dat moment een kans was dat Henriquez smokkelwaar met zich meevoerde. En hoewel dit op dat specifieke moment niet aan de orde was, was dit ongetwijfeld bij andere gelegenheden wel het geval geweest. Het feit dat factor Don Gaspar De Andrade nog in hetzelfde jaar waarin Henriquez werd vastgezet, door de nieuwe gouverneur, Juan Diaz Pimienta werd gearresteerd vanwege grootschalige fraude en wanprestaties geeft te denken wat betreft Henriquez' betrokkenheid op dit vlak. Dat Henriquez in tegenstelling tot De Andrade een directe en grote leverancier was moet hierbij echter al het verschil hebben gemaakt. Hij was, wederom, te belangrijk.

Een van de belangrijkste externe oorzaken die heeft bijgedragen aan het scheppen van de voorwaarden die Henriquez' arrestatie door de Inquisitie mogelijk maakten is het beleg en de plundering van Cartagena door Pointis en Ducasse in 1697. Het is door deze gebeurtenis geweest dat de wereldlijke macht in de jaren daarna op haar kop stond, dat gouverneur Don Diego de los Rios het leven liet en dat deze na het eveneens snelle overlijden van diens opvolger uiteindelijk door Diaz Pimienta moest worden vervangen. Dat deze juist op het zelfde moment als Henriquez met de Granadese *oidor* voor de rede van Cartagena verscheen is een bijzonder ongelukkig toeval geweest. De Inquisitie zag haar kans schoon en maakte meteen werk van de klacht van de bisschop van Santa Marta over Henriquez' schandalige gedrag van een jaar eerder en van haar eigen intenties de man eens stevig onder handen te nemen, zoals in verschillende van diens werken vermeld door Wim Klooster.

Dat Diaz Pimienta het hiermee helemaal niet eens was kwam De Layseca ongelukkig uit, maar bracht hem niet van zijn plannen af. Dat Henriquez er echter toch zonder al te veel kleerscheuren van afkwam is waarschijnlijk te danken aan, in de eerste plaats de inspanningen van De Andrade en Diaz Pimienta en, in de tweede plaats, aan Henriquez' welwillendheid ten aanzien van het ware katholieke geloof en de fanatieke verdediging door zijn enige vriend in het hol van de leeuw, Fraij Lucas de St. Joseph. Uiteindelijk hield de Inquisitie er slechts de driehonderdvijfendertig pesos aan onkostenvergoeding, betaald door De Andrade aan over en voer Henriquez met een waarschuwing, een gebiedsontzegging en een voorwaardelijke boete in zijn achterhoofd terug naar Curaçao, waar hij verder ging met het handelen in slaven. Als het de Inquisitie werkelijk eerst en vooral om het geld te doen was had ze hopeloos gefaald.

Henriquez en de door hem aangevoerde slaven waren te belangrijk voor de gang van zaken in Spaans Amerika om hem te laten vallen. De Inquisitie had haar tanden laten zien, gebeten, maar was door de wereldlijke machthebbers zo vaak geschopt dat ze haar prooi had moeten loslaten. Het tijdperk van religieuze zuiverheid als grootste goed liep op zijn einde. En Henriquez was daarvan het vrij naar buiten lopende bewijs.

Literatuurlijst

Primaire Bron:

Henriquez' verslag, Anno 1699. *Journal of daghregister van hetgeene mijn onderges. is gepasseert in mijn laaste voijagie van Curacao naer de kuste van Cartagena in de Spaanse Westindien, begonnen op vrijdag den 22 maij.* Koninklijke Bibliotheek 120 B 10, XVI E.

Secundaire bronnen:

Arbell, Mordechai, *The Jewish Nation of the Caribbean: The Spanish-Portuguese Jewish Settlements in the Caribbean and the Guianas.* Jerusalem: Gefen Publishing House, 2002.

Bailyn, Bernard, *Atlantic History: Concept and Contours.* Cambridge: Harvard University Press, 2005.

Bernardini, Paolo & Fiering, Norman, *The Jews and the Expansion of Europe to the West, 1450-1800.* New York: Berghahn Books, 2001.

Block, Kristen, *Ordinary Lives in the early Caribbean: Religion, Colonial Competition and the Politics of Profit.* Athens: The University of Georgia Press, 2012.

Emmanuel, Isaac Samuel & Emmanuel, Suzanne Amzalak, *History of the Jews of The Netherlands Antilles.* Cincinnati: American Jewish Archives, 1970.

Goslinga, Cornelis CH., *A Short History of the Netherlands Antilles and Surinam.* The Hague: Martinus Nijhoff, 1979.

Greene, Jack P. & Morgan, Philip D., *Atlantic History: A critical Appraisal.* Oxford: Oxford University Press, 2009.

Herzog, Tamar, *Defining Nations: Immigrants and Citizens in Early Modern Spain and Spanish America.* New Haven: Yale University Press, 2003.

Israel, Jonathan I., *Conflicts of Empires: Spain, The Low Countries and the Struggle for World Supremacy, 1585-1713.* London: Hambledon Press, 1997.

Klooster, Wim (1997), "Contraband Trade by Curacao's Jews with Countries of Idolatry, 1660-1800", *Studia Rosenthalia*, volume 31, (1), pp. 58-73.

- Klooster, Wim, *Illicit Riches: Dutch Trade in the Caribbean, 1648-1795*. Leiden: KITLV Press, 1998.
- Mclachlan, Jean O., *Trade and Peace with Old Spain, 1667-1750*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- Morgan, William Thomas, (1932), "The Expedition of Baron de Pointis against Cartagena", *The American Historical Review*, volume 37, (2), pp. 237-254.
- Pacheco, Juan Manuel S.I. *Los Jesuitas en Colombia. III (1696-1767)*. Bogota: U. Javeriana, 1989.
- Pritchard, James (2002), "The French West Indies during the Nine Years' War, 1688-1697: A review and a Reappraisal", *French Colonial History*, volume 2, pp. 45-59.
- Rout, Leslie P., *The African Experience in Spanish America: 1502 to the Present Day*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976.
- Rupert, Linda M., *Creolization and Contraband: Curacao in the Early Modern Atlantic World*. Athens: The University of Georgia Press, 2012.
- Schwartz, Stuart B., *All can be Saved: Religious Tolerance and Salvation in the Iberian Atlantic World*. New Haven: Yale University Press, 2008.
- Stein, Stanley J. & Stein, Barbara H., *Silver, Trade, and War: Spain and America in the Making of Early Modern Europe*. Baltimore: John Hopkins University Press, 2000.
- Swetschinski, Daniel M., *Reluctant Cosmopolitans: The Portuguese Jews of Seventeenth-Century Amsterdam*. Oxford: The Littman Library of Jewish Civilization, 2000.
- Symcox, Geoffrey, *The Crisis of French Sea Power, 1688-1697: From the Guerre d'Escadre to the Guerre de Course*. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1974.
- Thomas, Hugh, *The Slave Trade: The History of the Atlantic Slave Trade, 1440-1870*. New York: Simon & Schuster, 1997.

Bijlage. Transcriptie van:

Phelipe Henriquez, *Journal of dachregister van het geen mij onderges. is gepasseert in mijn laatste vojagie van curacao naar de kuste van Cartagena in de Spaanse Westindien*, Koninklijke Bibliotheek 120 B 10, XVI E, 47 pp.

Anno 1699

Journal of dachregister van het geen mij onderges. is gepasseert in mijn laatste vojagie van curacao naar de kuste van Cartagena in de Spaanse Westindien.
Begonnen op.

Vrijdagh den 22 maij.

Des namiddaghs ontrent vier uren ben ick vetrocken van het eyland Curacao met mijn bergantijn de Juffrouw Gerebrecht Schipper Esaias van Loo hebbende aan boort hondert en negenthien koppen slaven voor Reecqueningh van de Royale Africaanse Compagnie of het Aiyento van Portugal welke Companhie ick bedien op dit Eylandt Curacao als factor,

Woensdagh den 27 maij.

Quam ick op de Reede van Riolahacha alwaer twee van mijn Barquen gevoert bij Capitein Deridouw & Boeckholdt. Deze twee barquen had ick 8 dagen voor mijn vertreck voor afgesonden om mij hier op deeze reede aftewaghten. Vont leggen beneffens noch tien andere vaertuijgen soo Duijtse, Franse als Engelse. Ick wilde alhier niet aen gaen voor alear de Spaense Officiale Realer die koninghs gerechtigheeden moeten ontfangen, aen mijn boort waren gecoomen om de visieten te doen dat ick geen cargazoen van contrabande ofte verboode goederen aen boort van mijn voornoemde bergantijn had, dogh de gouverneur & voornoemde reghters wijgerde te coomen. De reede vroegh ick haer schriftelijk af, het geene sij mij wijgerde dogh de gouverneur versoght mij, bij sijn brief, dat ick vrij als een vrindt aen landt wilde coomen het geene ick ten derde dagh eerst hebbe gedaen, alhier bleef ick leggen (einde pagina 1) zes daagen, om mijn reecqueningh met de factours van deeze plaets te effenen, dogh konde dat niet doen door dien sij sonder gelt waeren & sonder credit. Ik wilde haer niet meer borgen alsoo sij de Factor Generaal meede misleijt & bedrogen hadde volgens advijs van sijns aldaer ontfangen en dienhalven was ick genootsaekt onverrichter saeken van deeze voornoemde plaets of reede van RiolaHacha te zijlen, meede neemende de Barck de *Concordia* gevoert bij Capitein Pieter Derido, ende *Rachel* gevoert bij Capitein Hans Boeckhold dewelke van mij ende mijn vrinden inhadden over twee mael hondert duijsent Guldens aen Goederen, alle aen mijn directie en om dat ick deselve soude traghte aen de man helpen.

Maendagh den 1 Junij.

Ontfongh ick advijs van Curacao met de Barq de *Content* gevoert bij schipper Pieter Hardenbroeck dat de Spaense vloot scheepen waerinne de nieuwe gouverneur van Cartagena was, aen Portorico geweest waeren, omme dat ick daarop verdaght soude zijn. Ick resolveerde deese barckje met mijn meede te neemen om aen de vrinden advijs te geeven vant geene mij aen Cartagena sout wedervaren en deede 30 neegers aen boort van deselve vaertuijgh te *Content*.

Woensdagh den 3 Junij.

Vertrockken wij met onse vier vaertuijge naer Santa Martha dogh t' was doot stil & konde wijnigh avanceren.

Donderdagh den 4 Junij.

Quamen in deese haaven van Santa Martha alwaer twee Engelse barcquen vond leggen sond mijn canoo aen lant om aen de gouverneur mijn comst te verwittigen en van mijn hebbende vaertuijgen dogh den gouverneur van deese voornoemde plaets van St. Martha lantwaert in zijnde en de bisschop sijn ampt onderwijlen beleedende versoght van (einde pagina 2) niet ten ancker te komen, maer naer Gaira te willen zijlen het geene een haven is, een half west wardin, alwaer hij mij soude laeten versien vant geene ick benodight moght sijn, alsoo hij vreesde dat Spaense Oorloghscheepen, die aen Cartagena mosten komen, daerinne moghte komen zijlen & soo resolveerde ick met mij voortz. Bergantijn en Barcquen naer Gaira te zijlen alswaer voortmiddagh ten ancker quamen.

Saturdagh den 6 Junij.

Sagen een barck uit ter zee naer ons coomen en bevonden deselve mijn barcq de *St. Sebastiaen* te zijn, gevoert bij Capitein Christiaen Boom die drie dagen van Cartagena onanqueerde, alwaer ik hem met 100 slaeven had gesonden, dogh hij quam aldaer om sijn retoeren te waghten dewelcke hem met een portogies sloopje soude toegesonden werden, die hij hier in Gaira most afgaghten.

Sondagh den 7 Junij.

Versagh ik mijn van kost voor mijn slaaven en let alles klaermaecken om den voyagie naer Cartagena voort te setten & versoght dien dagh schreftelijck aen de bisschop die t' gouvernement waer nam, dat hij mijn soude gelieven te betaelen t' beloops van de ammonities door mij tot secour van de stadt Santa Martha gesonden die den France aen Cartagena waeren, dogh de voornoemde bischop liet mijn seggen dat den overleeden gouverneur van die stat & provincie genaemt geweest Don Pedro de Oliviera Ordones aen wier ick de voornoemde ammonitien had gesonden dat zijn beselve hadde vervaert ende dat dieselve met voor Coninghs reequeninge waeren verteert ende soo moght ick de weduwe van de voornoemde Don Pedro Oliviera Ordones aen Cartagena aenspreken alwaer sij woonaghtig was & van (einde pagina 3) haer sou traghten mijn betalingh te ontfangen also de coningh dat met schuldig was. Met dit antwoord soo resolveerde ick die nacht te vertrecken ordeneerende aen meergenoemde

Capitein Deridouw & Boeckholt dat sij met haer barcquen souden zijlen naart t'eijlandt Barif bewesten Cartagena omtrent dertien mijl & dat sij aldaer zoude blijven leggen tot mijn naeder ordne dewelke ick haer uijt de stadt Cartagena zoude doen senden.

Woensdagh den 10 Junij.

Met den dagh soo waer ick met mijn bergantijn ende de barck de *Content* op de see voor de stadt Cartagena en sond mijn canoo aen landt om aen den gouverneur van die plaets en aen den factor generael vant asiente wegens de Royale Africaanse Compagnie van Portugal Don Gaspar de Andrade, mijn patroon, om haer te verwittigen dat aldaer was gecomen met een partij slaeven voor reecquening van de voornoemde Africaanse Compagnie ende sont eenige brieven aen den gouverneur en factor generael. Wij sahe binnen de haven eenige scheepen leggen waer door wij ons verseekerden van de komste van den nieuwe gouverneur. Ontrent 8 uren quam bij ons een Curacaore Barcq genaemt de *Carlo Segundo* gevoert bij Capitein Manasser Guilling, aencomende vant eijlant Thomas vant gebiet van sijn Majesteit van Denemarken, met ontrent hondert slaven die de voornoemde Capitein Manasser aen St. Thomas voornoemt van den directeur van de brandenburghse Compagnie. Don Pedro van Belle had gecoght ofte voor sijn reecquening (einde pagina 4) meede genoomen also hij capitein Manasser diverse vojages van St. Thomas op Cartagena & Porto Bello had gedaen voor reecquening van sijn heeren en meesters op Curacao en den Brandenburgher t'saemen. Ontrent de iddagh soo ontfont ick een brief van mijn patroon den administrateur generael Don Gaspar de Andrade waerin hij mij adviseerde dat voor drie dagen aldaer was aengecoomen voor gouverneur sijn Exc. Heer Juan Dias Pimiento en dat ik geweesene gouverneur Don Diego de los Rios Guisada gevangen was benefens alle officiale Reales of Konings ministers & verders alle de capiteins van de infanterij en dat de geheele staet in een groote vrees en onrust was door dien met den nieuwe gouverneur meede was gecomen een oidor van Granada als opperste reghter aengaende het gepasseerde aen Cartagena ende dat hij mij als een vriendt waerschoude dat ick geen verboodene of contrabande goederen soude invoeren & hij ordonneerde mij verders dat ick alle mijn slaeven aen boort van mijn bergantijn aen boort soude doen omme geen onkosten van twee vaertuijgen te betalen. Ick met deese teijdingen wat ongerust zijnde resolveerde om mijn canno weederom nader de kust te zenden en den voornoemde factor generael Don Gaspar de Andrade mijn meester te laten scieas? afvragen oft wel raetsam was in een soo troeble conjecture van teijdt daer binnen te loopen en dat mijn daght het beste was dat ick met dessaemen naer Portobello gingh dogh dat sijn E moghte verseekert zijn dat ick in mijn bergantijn nogh in de barcq de *Content* voor geen stuijver aen verboodene of (einde pagina 5) contrabande goederen had en dat soo sijn E geen de minste vrees had dat mij eenigh ambraes of ongemacks moght aengedaen werden dat ick als dan binnen soude loopen ende tsaemen uijt de barck de *content* overneemen. Op den tweede brief quam de canoo met antwoord ontrent de vijf uren des naermiddaghs en daarinne twee Portugeesen van de familie van de voornoemde factor Generael Don Gaspar de Andrade de welke mijn ordae braghten om binnen te comen en dat ick niet aen lant zoude comen voor aler men de inquisitie kennisse had gegeven dat ick een Jood was gebooren tot

Amsterdam als meede mijn ouders soo als ick kan doen blijken met documenten die ick daertoe had, ende dat ick dierhalven niet te vreesen had & vrij moght binne comen. Een van die twee Portugeesen bleef bij mij aen boort om met mij nae binne t'zijlen en den andre liet ick weederom aen de stat aen lant setten met den accort naem ick de slaeven uijt de barcqu de *Content* & ordeneerde dat hij naert eijlant Baru soude zijlen ende aldaer aen Capitein Deridouw & Boekholt soude seggen dat ick soude trachten in korte bij haer te zijn en dat sij in alles voorsightigh moste zijn. En so haest als hij daerbij geweest soude zijn dat hij alsdan wederom aen Plaija Grande voor de stadt bij mij soude coomen, dat ick hem alsdan opt spoedighste soude trachten naer Curacao te depacheeren. Snaghts ontrent elf uuren soo quam ick ondert fortres van boca chica ten ancker alsook ons bij naght niet wilde laaeten passeeren.

Donderdag den 11 Junij

Smorgens dootstille zijnde roeijede wij binnen boca Chica & kreegen twee soldaten als (einde pagina 6) waghten vant casteel aen boort die met ons naer de stat zijden en ons voor lootse dienden. Ontrent ellef uuren passeerde in de baije de spaense oorloghscheepen salueerde & selvs quamen ten ancker, dicht onder een klijn fortresk aen de stat leggen de Portugees die met mij binnen was gecomen. Ging benefens mijn chirurgijn die de Spaense tael wel sprack naer de stadt omme de gouverneur ende factoor generael te doen weeten dat ick daer met hodertneegentien koppen slaaven was versoekende de selve opt spoedighste moghten afgehaelt werde en liet de voornoemde factoor generael versoecken dat sijn E opt spoedighste de deligentie aengaende de menisters van de inquisitie wilde laten doen, opdat ick parmissie mogh becomen om naer de stadt te gaen ende soo mijn plight afleggen bij sijn exc. heer gouverneur ende verdere heeren en vrinden. Naermiddaghs ontrent vier uuren queame de officialer Realez of Conings ministers aen mijn boort en visiteerden mijn vaertuijgh dogh daer niets in vindende als slaeven en montkost voor deselven soo gaf men mijn daarvan certificatie en de slaven wierde in een groote canoo en in de scheepsboots van de portugeese scheepen naer lant gebraght ten Hijsen van de factours generael die mij liet aenseggen dat hij soude maeken dat ick opt spoedighste permissie soude becomen bij hem in zijn hujs te comen.

Vrijdag den 12 Junij.

Smorgens quamen de de dienaers van de factours generael aen boort van mijn bergantijn om (einde pagina 7) alles aen lant te halen, soo de kost van de neegers, als eenige verversinge & presenten die ick braght voor den heer gouverneur en voor de factoor generael & verdere vrinden.

Saturdag den 13 Junij.

Quamen dieverse van mijn vrinden mij verwelkomen en vraegden mij waerom ick niet in de stadt quam waerop ick haer antwoorde ik permissie daertoe van de heer inquisidor had versoght en dat den factoor generael mij had doen seggen dat hij die voor mij soude procureeren.

Sondagh den 14 Junij.

Quam de barck de *Content* het eijlant van bare voor de stadt ten ancker & traght (braght?) mij brieven van capitein Deridouw & Boeckhold den Generael van de Spaense Armade Don Diego Penedo liet mij versoeken om smiddaghs bij zijn Exc ten Middagsmael te coomen het geene ick liet bedancken door dien ick belet had, dogh snaermiddaghs soo ging ick aen zij boort beneffens Capt. Manasser Guillingam & James Bisbij Capt. Voerende een groote bergantijn die meede met slaeven daer was gecoomen en wierde seer beleeft van de voornoemde gener. Don Pedro ontfangen en getracteert.

Maendagh den 15 Junij.

Smorgens passeerde voorbij mij bergantijn een groote boot waervan de conincklijke standaert woeije waerinne sijn Exc. Den heer Gouverneur Don Juan Dios Pimiento was, ik liet zijn Exc salueeren met ellef schooten also sijn Exc. Gingh aen boort van de oorloghs scheepen gingh om de Revie of monstering van (einde pagina 8) van de nieuwgecoomen infanterije bij te wonen & soo menighmael als sijn Exc passeerde so liet ick salueeren. Naer dat sijn Exc aen landt was gecoomen, soo ordoneerde zijn exc aen Bovengen. Gener. Don Diego Penedo van mijn voor mijn beleeftheet uijt zijn exc. Naem te coomen bedanke waaerop ick antwoorde suleks niet meer als mijn plight was en liet mijn princenvlagh en geus waeijen.

Op de middagh soo sat ick in mijn cayuijt en schreef naer Curacao alsoo ick van meninghe was om de barcq de *Content* schipper Pieter Hardenbroek daghs daerna naer Curacao te depecheeren soo kommen onze matrozen mij seggen datter een groote canoa met gewapende soldaten aen ons boort quam ick quam op deck en soo als sij aen boort quamen so sprongen de soldaten met haer geweer over, ik vragde haer wat sulx beduidde. Soo spraeken heeruijt de canoa of deese Bergantijn niet was toebehoorende aen Capt. Philippo Henriques & of hij niet aen boort was. Ick, siende dat sij nieten konde, antwoorde haer dat den bergantijn van Philippo Henriques was, dogh dat hij Philippo Henriques naer stadt was gegaen. Repliceerde mij dies aengaende en vragden mij wanneer Phlipppo Henrix en met wie hij aen lant gegaen was, soo antwoorde ick haer dat hij middagh App. Van de andere vaertuijgen naer de stat was gegaen & versoght dien heer dat sijn mijn wilde seggen wat hij van voornoemde Philippo Henrix wilde hebben, waerop mijn antwoorden dat hij hem mondelingen diende of wilde spreeke en raetslaegden met malkanderen wat sij souden (einde pagina 9). De soldaten naerdats se onse matrozen de kost hadden gebeneficeert sprongen eenige weederin in haer canoa. Ick meende dat sij wilde vertrecken & denckende dat ick haer daer liggende binnen haer scheepen niet con ontgaen soo resolveerde ick, mij aen die heeren bekent te maeken, alsoo ick niet konde bedenken sij eenige demisso ... den? hadde om mij quaet t'doen. Waer haer wederom seer civiel affraegde of sij mij niet en konde seggen wat sij van Philippo Henrix wilde hebbe & wederom tot antwoord gekreegen heb dat sij de persoon selfs diende te spreeken soo resolveerde ick mij aen haer bekent te maeken & soo sijde ick haer Heer Ick ben de persoon, mijn naeme is Philippo Henrix soo haest als ick deese woorden hadde gesproken soo quam van onder deesen van de canoa een heer van ontrent sestig a seeventigh jaeren met een dinne tientje in

sijn hand en zijde mij leeverd ? gevangen aen T'heijlige Inquisitie. Ick oover deese onverwaghte Boij ging seer veraltereert & verbaest staende, was tot mijn selfs gecome zijnde antwoorde aen dien ouden heer dat ick een onderdaen van de hoogmogende staaten der vereenigde Neederlanden was en dierhalve aen t'hijlig inquisitie niet subject was, en dat ick veel minder con bedenken wat reeden sij hadde om mijn aen boort van mijn vaertuijg te komen apprendeeren daer se de vlagh van den eergenoemde Heerenstaet en saggen waeijen en dat sij soude sien wat vervolgh deese saeken soude hebben. Hierop kreeg ick tot antwoord dat ick daer naer de reedens van mijn gevangenis wel soude weeten dat ick wel verseekert moght zijn dat de heijlige inquisitie niemand sonder gewichtige (einde pagina 10) reeden appreendeerende dat ick aenstonts soude abdecieren en dat zij als ministers van den heijlige tribunaal van T' Inquisitie aen T' heer gouverneur Don Juan Dias Pimienta om assistentie hadde versoght die haer adjudant met twalef soldaten hadde gegeven die daer present waeren en desnoot sijnde soude sij maer aen de oorloghs scheepen om meerder assistentie hebbende roepen. Ick siende datter geen uijtkomst was, soo stapte ick in haer canoa in mijn onderkleeren, soo als ick gewoon was aen boort te dragen, docht soo sij mijn den houden heer die mij geseght wiert de ? secretaris van de inquisitie te zijn, en den plaets van triael bekleedt die mij seijde dat ick alles ick hadde wat in de canoa soude laten doen, waerop ick antwoorde niet anders als mijn kist met kleeren aen boort hadde, het welke dan in de canoa wierd gedaen en ick kleede mij aen en soo versoght ik aent volck van mijn bergantijn dat sij opt spoedighste hiervan kennisse konde geven aen den Exc heer Bernagie Gouverneur van de eijlanden van Curacao en aen mijn vrinden aldaer en soo wierd ick naer de stadt Cartagena gebraght. Deraen komende trad ick in een koets benefens den oude heer fiscael en de notaris van de iquisitie en reede eenige straeten door en wierdt soo gebraght in de gevangenis van de inquisitie. Daer leeverde den heer fiscael mij over aen een ander notaris die mij afvraegde naer mijn naem, religie en geboorteplaets waerop ick antwoorde dat besneede zijnde door mijn ouders was genaemt Jacob zoon van Mordechaj senior en naerdad ick in de negotie was gecomen ick mijn grootvadersnam hadt altoos gebruijckt te weten (einde pagina 11) Philippo Henrix waermede overal bekend was dat ick Joodt van religie was, gelijk mijn ouders meede geweest waeren, soo als konde sien bij een attestatie die bij mijn had gepasseert en bedicht voor de heeren burgemeester der stadt Amsterdam alwaer ick van geboorte was en dat ick de hoogmogende heere STATEN GENERAEL DER VEREENIGDE NEDERLANDEN EN ZIJN CONINCKLIJKE MAJESTIJDT VAN GROOT BRETAGNE ALS STADT HOUDER GENERAEL als haer onderdaen zijnde hadde gedient voor capt in de laeste oorlogh. Deese notaris vraege mij naer debewijsen hier af die ick hem ter hand stelde dogh ick versoght hem dat hij mij deselve wederom wilde geeven waer hij notaris mij op antwoorde dat die mij ter zijnder tijd gegeeven zoude werden en voors soo leeverde mij doen oover aen den cipier die daer bij gestaen had en de commandeerde mij aen de sevel van mij welke wille tracteer ende soo gingh de notaris ende cipier met mijn naer booven & braghten mij in een kamer alwaer sij mij zeijde ik van alles soude werden voorsien wat ick benoodicht moght weesen en waerop den cipier mij affraege wat mij luste te eeten dogh mijn droefheijt was soo groot dat ick geen lust tot eeten nogh drinken had ende so gingen zij voort & slooten mij in de camer alwaer ick alleenigh bleef vol droefheijt sonder te weeten waerom ick gevangen

was geset noch minder wat men met mij wilde doen. Des (einde pagina 12) naermiddaghs quam de Notaris van de inquisitie met de cipier wederom bij mij & hij vraeghde mij of ick eenigh gewere bij mij had waerop antwoorde van neen, so bevoelde sij mij en sij vraegde of ick geen gelt hadt waerop ontrent dertien stukken van aghten & vijf realen uijt mijn sack haelden die aen gout & silvergelt hadde en leeverde t'selve aen de cipier. Hij sijde mij dat alles wat ick had aengeteekent wiert en dat van alles mij niet soude mancqueren. Ick vraegde haer waneer ick verhoort soude werde en wie of waer mijn reghters waeren, waerop notaris mij antwoorden dat den heer inquisiteur generael Don de la Iseca Albaras mijn reghter was en dat ick alle verhoort konde worden als ick maer versoght aen den cipier ofte hem ordoneerde om audientie voor mij te versoeken. Versoght den cipier van audiente voor mij tegen sanderen daghs te versoeken t'geene hij mij beloofde te doen en voorts se wierd mijn bedde goet en anderen behoeftheden in de kamer gebraght waer ick was en mij weederom gevraegt wat mijn luste te eeten dat mij alles wat ick eijschte soo t' te becoomen was soude werde gegeven. Savonts wierdt mij light gebraght en wat eeten en snaghts quam de cipier twee a drie mael naer mijn te sien en alsoo ick niet kunde rusten vraegde hij mij telkens wat mij mancqueerde.

Dingsdag den 16 Junij.

Smorgens wierd ick ter audientiekamer gebraght alwaer voor de ? komende mij afgevraeght wierdt door den heer inquisidor Don Juan de la Iseca Alvarade wat ick t' seggen had, waerop ick sijn (einde pagina 13) Exc tot antwoord gaf dat ick van sijn exc gaerne wilde weten door wat reedens ick als daer was gebraght, waarop ten antwoord kreegh dat ick op sijn tijt sulcks wel soude hooren en daer naer wiert mij den eed afgelicht, dat ick in alles wat mij afgevraeght soude werden de waerheyt zoude spreken en soo haest als sij dat sijn exc te weete den Heer inquisido sulx gedaen had so werde mij afgevraeght naer mijn naem, ick antwoorde dat mijn name was Jacobs soon van mordechaj senior, alias Philipppo Henrix verders aen wat religie ick antwoorde een Joodt waer mijn geboorte plaets was, ick antwoorde tot Amsterdam, alwaer ick, ende mijn oude waeren gewooners & gebooren. Daerna vraagt sij mij waer mijn capitael was en waerinne die bestont. Beantwoorde mijn capitael meest op zees en in dieverse plaetsen van den werelt onder mijn correspondenten verdeelt was en dat ijn broeder Davidt senior aen Curacao, die met mij in de negotie geinteressert was, ende boeken hadde dat die daer beeter reequening als ick soude konne van geeven. Sijn exc vraegde mij wie mij daer aen Cartagena of op eenige andere Spaense plaetsen gelt schuldigh was. Ick noemde eenige schuldenaers van wijnigh importantie en seijde de Coningh van Spanje mijn ende vrenden aen Curacao onder mijn directie veel gelt schuldigh waeren voor gewaer en andere ammonitien van oorlogh in tijde van noot dor mij waeren toegesonden of wel selfs aen haer hadde gebraght en waer van noch geen betalinge hadde becoome. (einde pagina 14) Daernaer soo vraeghte sijn exc mij wat ik in de bergantijn de Juffr. Gerebreght gebraght had. Ik antwoorde niets gebraght te hebben als slaeven voor reequening van de Roijale Africaense Comp. en dat ick deselve al hadde geleevert aen den factor gener. Dn. Gaspar de Andrade, en dat die de penningen most senden, aen de geinteresseerden ende selve tot Curacao in dat Bergantijn de Juffr. Gerebreght mij niet geheel toequam maer dat mijn part

daerinne ontrent pesos vijfhondert kon bedragen. Daer werdt mijn door sijn exc afgevraegt of ick wel eenige vrinde hadde die burgh soude willen blijven voor die vijfhondert pesos op dat de bergantijn sijn rijs moght vervolgen end niet opgehouden werden. Ik sijde dat ick aen niemand dat anders konde versoecken als aen de factor generaal Don Gaspar de Andrade daernaer soo wierd mijn voorgeleesen een request ingegeve door de voornoemde factor generael Dn Gaspar de Andrade aen den Exc heer inquisidor waerinne hij remonstreerde dat mijn gevangnisse soude trekken groote schade en des credit van de roijale africaense comp dat nimmer soude durven bij haer met slaeven coomen ende dat hij dierhalve versoght indient mogelijk sij dat men mij op vrije voeten soude stellen en liet niet doemlijck zijnde ende soo niet dat ? mij soude afvragen wat ick gedaen wilde hebben met de bergantijn en de barck de *Content*. Darop wierd mij pompier gegeven om daer op de berda? (per duplicaet?) soude ordoneere aen den voorn. Factor Generael Dn Gaspar de Andrade, wat hij met de vaertuijgen soude doen en aen niemant beloops van de slaeven soude demitteeren. Ik ordonneerde dat (einde pagina 15) alles aen den Exc heer Bastiaen Bernagie en verder geinteresseerdens soude gesonde werde op dat ijder aent sijne moght coome en sulx per duplicaet gedaen zijnde soo wiert mij afgevraeght of ick t'mij niet bewust was dat niemand als Spanjaerts die van Roomse Religie waeren in de Westindien moghte vaeren ende hoe ik mij verstont had soo publieke onder gen. Lieden te adviseeren. Waer ick sijn Exc tot antwoord op gaf dat sulks noit gehoort hadde ende dat ick al ontrent de twalef jaeren in de Spaense westindien had gevaeren ende noit hadde gehort van sulke of diengelijke verboot en dat ick ten teijde van de gewezen geouerneur van de stadt Cartagene Don Martin de Cavallos la Cerna twee mael aldaer had geweest en met den gewezen heer inquisit. Don Gomez de Figueroa had gesprooken en dat sijn exc mijn seer beleeft had ontfangen ende wel wetende dat ick een Joodt van geboorte was, het welke ik noit ontkent had, alst' mij afgevraeght wierdt en dat den voorleden jaer van sestien hondert acht en neegentigh ontrent de drie maenden in en bij de stadt Cartagena hadde geweest en dieverse brieven voor sijn exc hadde meede gebraght van den Bisschop van Santa Martha en dat al daer den factor generael Dn Gaspar de Andrade mij hadde gestelt tot directeur op het Eijlant Curacao wegens de Roijale Africaense Comp. Beneffens de Heer Johannes Goetvrindt ende mijn broeder Davidt Senior en dat in de conditie of (einde pagina 16) contract vant assiento wel expresselijk & uijtdrukkelijk was, geacordeert met sijn majest. Van Spanien dat alle natien als het vrinden vant croon waeren moghte met de slaeven vrij navigeeren gelijk alst'blijckte bij de scheepen van diverse natien die aldaer en aen Portobello dagelijck met slaeven quamen sonder dat men haer de minste molestie deede en dat ick dierhalven haer wederom versoght van mij te willen vrijlaeten gaen ofte wel mij te seggen de reedens die sij hadde omme mij op soo danige manier te handelen t'welke tot groot naedeel en schade van onse comericie was ende waerbij ick en mijn vrinden groote schade soude lijden, alsoo ick persoonlijk was gecoomen om mijn reecq. Met de factor generael te adjusteeren en van de koninklijke ministers te ontfangen ontrent vijfduijsent stukken van aghten die sij mij en de coopliden van van Curacao schulddigh waern voorgesonden geweer en ammonitie van oorlogh die den gewezene gouverneur D' Diego de los Rios y quesada mij had geordoneert daer te senden ofwel te brengen het welke men den voorn. Konde afvraegen. Dit verhael aenhoorde zijne Exc met groot aendaght en vraegde mij of ik noch iets

anders te seggen had daer naer wierd mij voorgelezen alle t'geene mij afgevraecht was, als meede de antwoorden die ick op de vragen gedaen had, mij waarschuwende niet mer als de waerheijt te seggen, waerop ic haer repliceerde alles wat ick geseght had de waerheijt was. Doen ordonneerde sijn exc mij dat te willen onder teekenenen het geene ick deede en soo sijde de heer inquisitor teegens (einde pagina 17) mij dat alles wat mij moght mancqueeren mij door den cipier soude werden gegeven. Ick bedankten sijn Exc voor sijn civilitijt ende soo wierdt ick weederom op mijn camer gebraght en opgeslooten.

Woensdagh den 17 Junij.

Smorgens sijde ick aen de cipier dat ick gaerne wederom audientie wilde hebben. Ten neegen uuren soo wierd ick wederom in audientie zael gebraght alwaer mij door den exc heer inquisitor wierd afgevraegd wat ick te seggen hadd. Ick antwoorde dat mijn versoeck was te moogen weeten door wat reeden ick aldaer was gebraght en wat men op mij had te pretendeeren, alsoo men in alle plaetsen van de weerelt, als men ijmandt apprehendeerde de reedens daervan verclaerde op dat men sigh soude konne verdedigen die onschuldigh sijn gelijk als ick wel verseekert was, van niets teegen haer te hebben gepeekreert? alsoo ick altoos sorge had gedragen wanneer onder de Spaense landen had geweest geen de minste reeden gegeven te hebben het welck soo notoir was aen alle die mij kende & dat t'aen deselven conde afgevraecht werden en contra bevindende dat se mij als dan zoude ten rigoureuste straven, dierhalven dat ick zijn exc ootmoedigh versocht van mijn saeck kort en bondigh te maeken alsoo ick vreesde het mij mijn leeven soude kosten door droefheijdt die ick hadt, alsoo noit gevangen was geweest, nogh geen reede daertoe had gegeven aen geen reghters, dat ick alreets sieck was en niet konde rusten bij (einde pagina 18) dagh nogh bij naght ende als ick considereerde de groote schaede die mij en mijn vriden wierd aengedaen door mijn gevangenisse als nogh mij grooter droefheijt veroorsaecte en dat sekerlijck alle mijn saekens verlooren soude gaen soo mijn sulcks niet int korte temedieerde alsoo de schippers die met mijn vaeren gecoomen geene de minste hoopening van affaire hadden en dat sij daer blint in waeren en niet soude weeten wat haer te doen stont. Dit alles aenhoorden zijn excs met groote aendaght ende t' wierd alles beschreeven door den secretaris die reght oover den heer heer inquisidoor sat. Toen liet zijn Exc mij den eed afleggen volgens de Joodtsche wette dat ick de waerheijt in alles soude verclaren vant geene mij afgevraecht soude werden, t' geene ick beloofde te doen. So vraegde zijn exc mij of ik noit enige andre religie had aengenoomen als de Joodtse waerinne ick opgebraght. Ik antwoorde van neen dogh door dien ick ontrent 17 jaeren uijt vaederlandt was geweest reizende in dieverse geweste van de weerelt dat ick menig(mael) de Joodtse wedt niet strikteijck hadde kunne onderhouden en dat ik altoos meer met christenen als jooden hadden omgegaen alsoo mijn negotie sulx meede braght en dat onder de wandeling door diverse wierd genaemt de christelijke jood maer dat zijn exc kan verseekert weezen dat ick noit een ander religie als Joodtse hadde aengenomen het welke niemand soude met de waerheijt konne (einde pagina 19) verklaeren. Den Heer inquisidoor dit gehoort hebbende vraegde mij of ick wel eenige gebeden kon die door de christenen gewoon waeren te bidden, waerop aen zijn exc tot antwoord gaf dat alsoo ick als capt in de laetste oorlogh teegen de France had gevaeren en

dagelijks t'gebet twee mael daeghs aen boort had laten doen de welke gelesen wierde uijt een boeck genaemt de christelijke zeevaert ende t'vaeder onsen, dat ick een Jood zijnde die gebede alle meede deede als met strijdende teegens de Joodtse wett. Waerop zijn exc mij t' gemoet voerden dat soo ick niet van religie veranderde ende roomse leer niet aennaem ick leekerlijck verdoemt was ende dat hij mij sulcks verseekerde en van godts weegen mij gehouden was aente maenen om de Roomse & waaere catholijke apostolijke religie aen te neemen, waer mijn salighijt bestondt ende anders doende of te blijvende in de religie daer ick inne opgebracht was leekerlijck verdoemd was. Ick en konde nogh veel minder ? (derfde daen?) zijnde daerop veel teegens te seggen, dogh ick sijde dat als zijn exc mijn daarvan een leekr onderreghing konde geeven ik soo onnatuurlijke creatuur niet en was dat ick mijn zalighijt sekerlijck connende becoomen met van religie te veranderen, dat ick mijn verdoemenisse sonde willen en dat ick dienhalvena en zijn exc versoght van iemandt te willen vergunnen die verclaeringh soude geeven ende een opreghte ...peningh? vant geseijde het geene zijn exc mijn beloofden te doen als meede dat men mij van een goede doctor soude voorsien die naer mij alle dagen zoude coomen sien en mij helpen soo veel als in zijn vermogen zoude sijn, waervoor ick zijn exc bedanckte dogh ick bespeurde tot mijn leetweesen dat men daer maer wat soght optehoude het geen mijn droefheijt vermeerderde. Daernaer soo wirdt mij afgevraeght of ik iets ander te seggen had en soo wierd ik weederom naer mijn camer gebracht & opgeslooten en sagh niemant als de cipier de mij t'geene braght wat mij noodigh was of ick afeijschde.

Vrijdagh 19 Junij.

Smorgens versoght ik weederom aen den cipier dat hij mij weederom ter audientie soude brengen. Ten neegen uuren wierdt ick ten audientie zaal gebracht. Den heer inquisidoor vraegde mij wat ick te seggen hadt, waerop ick antwoorde dat mijn sieckte met een swaer koors aen naem & (ver?) oorsaectt onge twijfelt door mijn droefheijt, waerop mijn doot sekerlijck soude volgen en dat ick dierhalve versoght dat men mij de reeden van mijn gevangnisse soude seggen, en soo ick iets misdaen had dat men mij straffen soude & anders op (einde pagina 20) vrije voeten stellen. Ick kreegh een seer barse antwoord van den heer inquisidor die mij toegrouwent sijd dat men inde hijlige tribunal van de inquisitie niemandt sonder gewichtige reeden op sou gehouden werden en dat ick op zijn tijde oorsaek van mijn gevangnisse wel soude weeten en soo ick niet anders te seggen had dat ick wel naer mijn camer moght gaen. Ick versoght voor de doctor die tot mijn genesingh iets moght ordonneeren en soo wierd oock weederom naer mijn camer gebracht.

Saturdag den 20 Junij.

Quam smorgens den doctor die een goede bekende van mijn voorgenaemt don Miguel de Ichaij, dogh ick moght met zijn ed. Niet spreekken als van mijn quael dewelke zijn ed. Wel sagh uijt mijn droefheijt veroorsaectt te zijn en dierhalve soo ordonneerde hij mij niets, als dat hij mij vertrooste in mijn droefhijt. Snaermiddaghs sont den heer inquisidoor mijn den eerwaerdigen padre Fraij Lucas des Joseph die mij dan in de pointen van religie soude instrueeren en ick

bevondt zijn eerw en expert persoon te sijn hij bekleede t' ampt van provinciael van de ordre van St augustinus. Deese kerkelijke minister beloofde mij alle asistentie te sullen doen aen gaende mijn gevangnisse waer voor ick zijn eerwaerdigheijt bedanckte en hij beloofde mij boeken toe te schikken en (einde pagina 21) en schrijf gereetschap t' genee aenstonts geschiede ende mij tot groot sulaes in mijn droefhijt was, alsoo men sulx aen geen gevangen van de inquisitie vergunt.

Dinsdagh den 23 Junij.

Versoght ick aen de cipier om audientie te mogen hebben, ende ick wierd ten neegen uuren ten audientie gebraght alwaer naer gewoonte afgevraeght zijnde wat mijn begeerte was, soo sijde ick dat alsoo ick tot mijn leetweesen sagh dat men geen voortganck in mijn saeck maecte dat ick versoght om schriftelijk aen don Gaspar de Andrade factor gen. te mogen ordeneeren wat hij zoude doen aengaende de negotie en in reecq (?) die wij met malkanderen hadden op dat de vrienden van Curacao aen haer Capitael moghten geraaken. Den heer inquisidoor beloofde mij daerin te assisteeren en dat ick verseekert (m)oght weesen dat mij geen onrecht soude geschieden en dat ick soo droevigh niet most sijn, en alles wederom onderteekent hebbende soo wierd ick weederom naer mijn camer toegebraght en snaermiddaghs kreeg ik papier & pen en inck om aen de Factor Generael Dn. Gaspar de Andrade largo (?) te schrijven dewelke brief op den 26 junij overgaf om te doen bestellen.

Dinsdagh den 30 Junij.

Quam den eerwaerdigen pater die als mijn meester ageerde en van wien ick groote en considerabele dienste ontfont alsoo sints hij bij mij verkeerde ik veel beleefder getracteert wierd & van voorsien wierd. Hij recommendeerde mij niet veel audiente te eijschen en waghten dat ick geroepen wiert. Den Dockter deet mijn meede groose dienste, alsoo (einde pagina 22) hij daegelijcks aen den heer inquisidoor rapporteerde dat zoo se mijn saeken niet kont maecte ik sekerlijck het soude besterven, ende dat weegens zijn consontie (?) sulx gehouden was te seggen.

Donderdagh den 19 Julij.

Smorgens ontrent neegen uuren quam den Ed. Heer Inquisidoor bij mij op mij camer benefens de notaris, vraeghden mij of de cipier wel op mij paste en mij alles gaf wat ick pretendeerde en dat ick maer konde eijschen het genee mij lustte. Ick antwoorde aen sijn ed: dat mij niets mancqueerde als dat mijn saeke moghde gedaen werden. Waerop ick antwoord kreeg dat mijn saeck niet opgehouden zouden werden alsoo t'gebruijkelijk was om imand int heijlige tribunael op te houden waervan ick verseekert moght sijn, en dat ick mij maer te vreden daerin zoude stellen. Mij verseekerende dat hij amptshalven mij soo haest mogelijck was, soude helpen. Ick had den eerwaerdigen ... (padre?) in geen vijf daege gesien, waerom naer hem vragende, tot antwoordt kreeg dat hij siegh was en soo vertrock sijn Ed.

Vrijdagh den 17 Julij.

Versoght ick aen de cipier om audientie te mogen hebben alwaer ten neegen uuren wierdt gebraght en versoght aen den heer inquisidoor dat zijn Ed. Togh uijt meedeleijden mijn saeck soude traghten t' doen voorgaen alsoo mijn ziekte soodanigh toenam dat niet meer capabel was om iets te doen en ick versoght meede van mij den eerw. Pater te willen toeschikken. (einde pagina 23) die ick in geen 18 dagen gesien hadde, waerop zijn Ed mij antwoort gaf dat sijn eerwaerdigheijt sieck was, dogh aen de beeter hand & soo hij beeter soude zijn hij bij mijn soude coomen, en hiermeede naer de gewoonte soo wierd ick weider om naer mijn camer gebraght & op gesloote.

Maendagh den 20 julij.

Smorgens quam tot mijn groote trooste den eerwaerdigen pater Fraij Lucas de s. Joseph en alsoo zijn eerwaerdigheijt mij soo daenig vervallen bevond, soo beloofde hij mij dat mijn saeck die van wijnigh belang was, int corte soude doen afmaeken & dus gerust moght weesen dat mij geen quaed soude gedaen werden, nogh aen mijn goeders, nogh aen mijn persoon, waervan hij mijn verseeckerde en dat hij mij sulx verclaerde, alhoewel hijt niet doen moght dogh dat hij sulx dede om mijn en waere & ongewenste troost te geeven. Ende zijn eerwaerdigheijt braght mij een lateijnse bijbel en andere boeke dogh die waeren alle meest int latijn welke ik niet en konde verstaen dogh zijn eerwaerde deed zijn devoir om mijn in alles hehulpsam te zijn.

Dinsdagh den 28 Junij.

Voor de middagh soo quam den heer inquisidoor voor de tweede mael op mijn camer, mijn vragende of ick door den cipier wel getracteert wierd en van alles wat ick eijschde besorght, waerop ick zijn ed. Antwoorde dat van de cipier alle bedenkelijke beleeftheijt ontfong, dogh dat mijn droefheijt dagelijks zoo aennam (einde pagina 24) dat ick het qualijck langer soude kunnen uijtstaen gelijk zijn ed aen fisionomie wel soude kunnen sien ende dat ick nogh bij nacht nogh dagh konde rusten. Zijn ed. Recommendeerde mij goede moet te hebbe & dat alles wel soude gaen en dat mijn saeck soo haest doenlijck zoude zijn, afgedaen werden en soo vertrock zijn Edle.

Woensdagh 5 Aug.

Wierd ick smorgens ter audientie camer gebraght alwaer mij ten eersten gevraeght wierd of ick de reeden van mijn gevangnisse niet weetend was, waerop ick antwoorde van neen & dat ick wel verseekert was dat ick noot de minste reedens daer toe had gegeven. Waerop zijn Ed. Mij repliceerde dat ick mijn gemoet niet zoude beswaeren en bekenne soo ick teegens de waere roomse religie had misdaen, en soo ick sulckx deede dat mij alsdan een korte en genadig recht soude gedaen werden. Ick antwoorde dat ick int minste niet hadde misdaen bij mijn weeten & soo ick bij geval iets onweetende dat ick qualijck deede nogh gedaen hebben, dat t' mij nogh gereght hebbe dat waeraghtig zijnde ick sulx aenstonts soude bekomen & om vergiffenisse verseken of anders de straf

oover mij misdaet ontfangen dogh mijn versoeck was om een corte uitspraek over mij sakens. Naer deese vragen (einde pagina 25) soo most ick alle mijn naaste bestaende vrinden noemen waervan den heer secretaris een geslagh register maecte. Dit alles beschreeven zijnde wierd mij geordonneert het selve t' onder teekenen twelck ick deede ende zoo wierd ick naer mijn camer gebracht vol sorgh.

Vrijdagh 7 aug.

Wierd ick wederom ter audientie camer gebracht alwaer gecomen zijnde en Dn eedt afgelicht hebben van in alles de waerhijt soude seggen t' welck ick beloofde te doen en zoo vraeghden de heer inquisidoor mij of ick niets misdaen had teegens de waere roomse religie ende of ick niet gesien had dat eenige catholijke apostolijke persoonen sulx hadde gedaen, waerop ick antwoorde dat ick niets bij mijn weeten misdaen hat & nogh andere hen misdaen, als dat een persoon aen Curacao geweest was, doenmaels genaemt zijnde H. De Paz die men zijn een pater van de ordre van St Domingo geweest te hebben, dat ick anders van geen persoonen eenige de minste saeck bij mijn weeten had hin misdaen en dat t' wel conde weesen ik het moght gedaen hebben, of wel sien doen door anderen dat ick niet zoude weets dat t' qualijck gedaen was en dierhalve dat mij onmogelijk was om sulx te raden maer dat zijn edle verseekort moght zijn dat als mij iets wierd afgevraagt of mijn beschuldiging mij voorgeleesen moght (einde pagina 26) moghte worden ick alles soude bekenne en de waerheijt spreken dit onder teekent hebbende wierd ick wederom naer mijn camer gebracht.

Saturdagh den 8 aug.

Wier ick wederom geroepen en gebracht ten audientie camer alwaer de gemelte vraegen mij wederom seer instantelijk wierd afgevraecht waerop als voor deesen antwoorde dat als ick mijn beschuldiging souden hooren de waerhijt soude verclaeren en snaermiddaghs, soo quam den eerwaardige pater bij mij dewelke mij verseekerde ick haest vrij soude zijn en dat mij die posseduros van theijlige tribunal van de inquisitie niet vreemt moste voorcoomen & dat ick naer gerust soude zijn ende waerhijt seggen op geene men mij moght afvraegen.

Dinsdagh den 11 Aug.

Weederom geroepen zijnde ten audientie camer soo recommendeerde de ed heer inquisidoor mij ten hoogste dat ick mijn gemoet niet zoude beswaeren en dat ick mijn gedaenen misdade of die geene die ick andre mogh hebben zien doen selfs zoude bekennen, dat men als dan meer barmhartigheijt met mij zouden gebruiken. Waerop ick antwoordt niet ander konden zeggen als reets geseght hadd sulcks onder teekende wierd ick weghgebracht naer mijn camer.

Donderd. Den 13 Aug.

Companeerde ik wederom ter audientie camer soo sprack den heer inquisidoor mij (einde pagina 27) seer serieus aen, seggende dat nog tijt had van mijn te bedenken dat den fiscael anders sijn eisch teegens mij soude instellen en dat ick

als dan als hartnekke verclaert soude werden ick antwoorde dat men mij die naem met recht niet conde geeven alsoot mij onmogelijk was te bekennen t'geen ick niet en weet nogh veel minder iets misdaen te hebben en dat ick haer versogh om mij alinatie of beschuldigheet te hooren. Hierop wierd aenstonts den heer fiscael binne geroepen Gen. Miguel de Icharre Daois sijnde den oudtste secretaris van de inquisitie die den plaets van fiscael maer provisioneel bekleede en den selven was die mij van boort afgehaelt had. Hem wierd een plaets aangeweesen ter reghter zijnde van den heer inq. En daer den eed afgeleght hebbende dat geene teegen mij in braght niet uijt haat was of uijt eenige andere oorsaeck waer de justitien onreghte van den heijlige tribunael van de inuisitie te maintineeren en voortte staen en naer dat hij de ceremonie afgeleght had soo sijde hij dat ick Jacob senior alias Philippo henriques beschuldige

eerstelijck

t' verboodt van de coningh van Spanjen teegen alle leedens volgens mijn confrere ellef of twalef jare had genavigeert en getrafesqueert op de kusten van de westinjes waer invoerende het oude verdoemde joodse religie en dat ick selfs mij so verre verstout hadt (einde pagina 28) dat ick lantwardin had gegaen en gerijst om de joodtse leer te verkondigen en te leere.

Ten tweede.

Dat mij wel bewust was geweest, volgens de nieuw tractate dat niemand als die van de roomse religie in de westinjes moghde vaeren

Ten derde.

Dat ick aen Riolahacha ende Santa Martha publiek mijn veel saghte gebruik en custume van de Joode het geene tot groote desrespect van de ware roomse religie was.

Ten vierden.

Dat als ick aen boort van vaertuijge was ik mij niet ontsagh in presentie van mijne passagiers de hoender selfs slagte

Ten vijfden.

Dat ick aen boort van mijn vaertuijg zijnde naer dat ick met t' scheepsvolck t' gebedt hadde nogh uijt een Ebreeuwse boeck mijn gebede deede diegelijke beuselingen en veel meer andere die niet waerdig zijn om te noemen alle geerde? Israel en daerbij brengende dat sulx geloofwaardige luijde was verclaert dogh hij noemde de naeme van de attestanten niet, dogh wel de plaetsen en teijt wanneer die attestaties gepasseert waren. Hierop versoght dat ick een lectuur (?) ... van de waere eenige roomse religie gebraght moght moght worde en dat ick door mijn hardtnekkighijt int negeeren van mijn misdaden en versagelijke bedrijve niet konde pretendeeren te genieten (einde pagina 29) de genade diet heijlige

tribunael was gewoont te gebruiken met diegeene die goetwillig haere fouten en misdaeden (erkenden?) en dat hij versoght dat men mij op de pijn banck soude brengen alwaer men mij de waerhijt wel zoude doen verklaere, dat hij verders versoght dat alle mijn goedere waer die oock moghte zijn, geconfisqueert moghte werde, alle t'welke hij daght dat hem compareerde en een rechtwaedige eijsch was, stellende verders alles in hande van den Ed. Heer Inq. Die hem een copije van zijn eijsch afvraege. Den fiscael deselve Dn. (persoon) overgaf waervan mijn eens ten hande wierd gestelt en zoo vertrock den fiscael. Doen vraegden mij den heer inquisidoor wat ick hierop te antwoorden had en tot mijn defensie konde allegeere.

Ik was seer verbleijt van mijn beschuldige gehoort te hebben, alsoo oock altoos voor andere valsigheeden bevreijt was geweest, dogh de voornoemde baggabelle gehoort te hebben zoo zijde ick aen de Edle heer Inq. Dat ick niet konde bedenke hoe dat den heer fiscael sodanige crimineele eijscht teegens mij konde instelle en veel minder mij voor verdoemt mensch uijt te schelde en deselve schrijftelijck opleevere dat ick meede nooit had gedaght dat men mijn over sulke beuselinghe soude geapprendeert hebbe waer door ick aen mijn gesonthijt so veel hadt gelet en self mij in perijkel des doods bevonden dat ick niet mijn vrinden en (einde pagina 30) geintresseerdens in de negotie soo confident schade sekerlijck en door mijn gevangenisge geleeden hadd. Hierop antwoorde Heer Inq: mij met een groote saghtmoedigheet dat ick soude allegeeren tot mijn denfensie wat ick konde dat mijn geen onrecht zoude gedaen werde en hierop ordeneerde Dn H. Incqu aen de secretaris van mijn beschuldige noghmael mij voortelese op dat ick op alle pointe mogt met distinctie antwoorde ende zegge het geen tot mijn defensie had inte brenge en sulks door den heer secretaris gedaen zijnde soo antwoorden ick

Eerstelijck dat int begin doen gevangen was genomes aen zijn edl had verclaert mijn nooit was bekent geweest dat het ons verboode was in de westinjes te navigeeren, bijbrengende dat aen deese asiento of slaaven handel als meede in de voorgaende altoos gepromitteert geweest te moogen navigeere eenigeh natie die vrinde van den croon van Spanjen waer soo als voor deezen capt rijck Hend Jan Erasmus Thomas Danielse en Diverse andere hadde gedaen ende ick selve ontrent de twalef jaeren sonder dat men sulx nooit verbooden was geweest maer wel ter contrarie dat zoo ick mij ...ampiere? had soude bewijse reverse andres van gouverneur en andre beveelhebbers die mij persoonlijk geroepen hebbe om onder haer te coomen (einde pagina 31)

Ten tweede Navigeer en dat ick haer in teijde van noot altoos had geassisteert gelijk ik niet en twijffelde of zijn ed. Daervan wel geïnformeert moght zijn en dat tot grootes teeken van mijn onkunde soo most ick allegeere dat in dien ick geweeten soude dat t' ons verboode was onder haer te navigeeren dat niet publijk dan soude komen daer ick soo bekent van Iden. Was en neegers het seggen of accusatie dat ick getracht hadde de Joodse religie in te voeren en selve daertoe lant waert in het gereijst dat sulx falselijck en sinister was en dat ick nooit aen lant waerd in was geweest als in de manet van April An: 1698. Dat ick doenmaels den heers Bischoep van St Mart op een indiaense doop weesen begroetet alsoo zijn eerwaerd mij ontboode had en selfs een paert en kneght gesonden om mij te halen dat ick anders nooit op eenige bevonde plaetse landwaerdin had geweest en dat ick den eerwaerd: heer bisschop niet getraght hebbe Joods te maeke was wel te begriype en dat ick verseekert was noit van

saeck van religie gesproken te hebbe veel minder ... en dat ick daertoe meede onbequaem was, hiermeede had ick de twee eerste pointe beantwoort.

Ten derde. Aengaende dat ick aen Riolahacha en Santa Martha dieverse mael koebeeste geslaght (einde pagina 32) soo antwoorden dat ick de selve nooit had geslaght alsoo de kennisse mij nogh permitteeren daertoe had, maer dat ick wel had geoordonteert dat t' selve soude gedaen werden door andere Jooden die t' verstandt daarvan hadde, beneffens een premissie van de Joodse leraer om te moogen doen, maer dat dat ick niet konde bedenke was daermede misdaen te hebbe en dat de kerkelijke bedienaer ten Rio de la Hacha daer sulcks wel geschiet was mij wel leevendige Kaebertij (?) hadd versoght, om dat ick ze op onze manier zoude doen slaghten, en soo sulx sonde was, af qualijk gedaen, soo behoorde zij mij sulcks verbooden te hebbe ende zoo ik sulks als dan teegen haeren wil en danck als een spijt van haer gedaen dat men als dan reeden en ongenoegen daerover konde hebben.

Ten vierden. Dat ick niet konde bedenke dat ick mis daen kon dat ick int vaertuijgh dat als mijn huijs was en daer ick op commandeerde dat ick geen hoenderen of andre gedierte moght slaghten om daarvan te eeten naer mijn welgevulle, dat geene van die noijten met mijn voor passagiers hebbe gevaeren met waerhijt soude konne verclaere dat ick haer had gedwongen het een of ander t'eeten maer dat ick oordeelde dat niemand mij konde verbieden om naer mijn manier of gewoonte mijn eeten slaghten & laten klaer maeken.

Ten vijfdn. Dat t' waer was dat naer dat ick met t' scheeps volck de gewoonlijke gebeden smorgens en (einde pagina 33) savonds had gedaen aen boort van mijn vaertuijg in zee zijnde wel plaght een hebreeuws gebede boeck te nemen en daerinne te leesen ofde bidden, dat men konde bedenken, wat onstighting mijn passagiers daeruijt conde neemen, alsoo sij de heebreeuwse tale niet verstaende & niet weetende wat ick sprack, soo konde zij geen oordeel geefe of ick wel of qualijck deede en daer haer liedens mijn oordeels ock int minste niets aen gelegen was en dat niemand met mij noijt voor passagier had gevaeren of hij wist wel dat ick een Jood was, & hadden zij niet willen zien dat ick eenige ceremonie van de leere waerinne ick opgebraght was soudn naer volgens of doen soo moghten die passagiers waervan noijt een reael van passagie had genooten thuijs gebleeve hebb ofte wel sigh op andere vaertuijg eem barqueert. En wat aengaende de verdere beschuldiginghe ik selden in consideratie van zijn Ed: oft wel neeruteerden op pampier gestelt te werden dat ick meede niet en twijfelde of zijn Ex soudn wel connen bespeuren dat die acusaties van quaedaerdige menschen gedaen waeren & die seekerlijk sulx deede om dat zij mij niet betaelen en zond t'geen sij mij schuldig waeren en andere om mij te plaege dat genoegsam bekent onder alle luidje van fatsoen bij de welke ick ommegangh had on met wien ick gehadelt had dat men mij falschelijk beloog en dat ik altoos een groote respect voor de kerkelijke bediendens (einde pagina 34) van de roomse religie had t'welke notoir genoeg was en dat ick derhalven hoopen dat zijn Ed: t'gealligeerde in sijn rijpe consideratie wilde neemen en mij een korte expeditie in deese saek wilde maeken alsoo zijn ed: wel kon sien & wat miserabel staedt ick mij bevondt. Dit alles wierdt beschreeven en ick onderteekende t'selve & soos ij Den heer Inq: teegens mij dat ick de beschuldige van de fiscael soude meedeneem om daerop nogh schriftelijck apointeere t'geene ick goed moght vinden en dat ick tot advocaet soude hebbe die mij soude assisteeren in mijn defensie een pater van de ordre van St. Domingo die een seer

expert persoon is met wien ick soude connen communicateeren alles t'geene ick raedsam soude oordeele, waerop zijn Edl: tot antwoord gaf dat ick geen advocaat vannooden, dat ick alles defens ende aen sijn Ed: die mijn advocaet & reghter konde zijn, dat ick mij onbesaegt daerop verliet en zoo wierd ick weederom naer mijn camer gebraght alwaer ick alles dat nogh konde bdenk dat tot mijn defensie konne dienen opt papier stelle om daervan Hopeninge (?) aen mijn advocaet te geeven op dat van alles ten vollens geintreseert moght weesen, dogh mijn meeste vrees dat t'nogh lange soude trijneere.

Saturdag den 15 Aug.

Soo quam snamidd: den eerwaerde paeter (einde pagina 35) Fr: Lucas den St. Joseph mijn meester en seer waerde vrint bij mij aen wier ick toonde de eijsch die den fiscael teegens mij had gedaen en het geene daerop geantwoort had dogh zijn eerwaerd: om mij en mijn droefheijt te troosten verseeckerde mij dat alles int korte zoude afgedaen werden en alhoewel den fiscael soodanigen eijsch gedaen had sulx niet was en dat ick frij en lieber int corte zoude zijn, waervan hij mij verseeckerde, dogh ick versoght zijn eerwaerd: den plaets van den advocaet die mij gegeven was te willen bekleede als een vrint van den Ed: heer inq: zijnde. Zijne eerwaerd: sulcks wel soude kunnne teweegbrenge t'geene mij beloofde te proposeeren tot mijn gerustigheid en dat hij niet en twijffelde oft soude hem toegestaen werden, waermeede ick mij seer verblijde.

Maend. Den 17 Aug.

Wierd ick omtrent 8 uuren ten audientie camer gebraght alwaer d: Ed: H: Inq: mij afvraegde of ick gaerne tot mij advocaet om mijn saek te beplijten wilde hebbe den Eerw: Paeder providentiael Frij Lucas de St. Joseph waerop ick antwoorde dat ick aen zijn ed: gesegt had en mogte daerbij bleef dat ick het alle stekdeb aeb de reght waerdige oordeel van zijn Ed: stelde, dogh in caes datter een advocaet hebben zoud dat als dan de eerwaerdige Padr: providential fr: Lucas de St Joseph lieten als een ander sulck hebben (einde pagina 36) alsoo mij malkander konde en dat zijn eerw: beeter als een ander, van de reghtvaerdighijt van mijn zaek zoude konnen informeere. Hierop ordonneerde den Ed: heer inq: aen zijn secretaris hiervan een reequst op mijn neom te maeke waerinne ick versoght voorgen. Pater Fraij Lucas tot mijn advocaet te moogen hebbe t'geen ick onderteekende en daerop soo wierd mijn versoek toegestaen en dan aen eerw: padre in een verreck was, wierd binne groepe benevens de fiscael. Den ed: H inq: zijde aen de fiscael dat den eerw: padre fr: Lucas de St: Joseph mijn saeck voor mijn zoude beplijte, of hij fiscael nogh iets anders van mij had te pretendeere, waerop hij antwoorde hij sigh bevraagde aen zijn gedaane eijsch die hij schriftelijk in duplicaet had overgeleeverd ende waervan hij nogh een copie gereet om aen de eerw: padre fr: Lucas de St: Joseph te geeven, als mijn advocaet zijnde. Ick leeverde aen zijn eerwaerd: mijn devensie over die alreets aen den ed: H: inq: meede hadde doen geeven en mij afgevraaght zijnde of ick nogh iets anders had in te brengen soo antwoorde ick van neen, en zoo wierd ick weeder naer mijn camer gebraght.

Dinsd: den 18 aug.

Wierd ick weederom ten audientie camer (einde pagina 37) geroepen en aldaer wierd mijn verclaeringe van de getuijgen die tie (?) teeges mijn hadde getuight in wat plaets en op wat teijt dogh geen name van de getuijgens en daervan wierd mij een copijd gegeven op dat ick t' met advocaet zoude communiqueere. Ick beweede ve heer incq. Daer op staende voet dat eenige teijts tegens de ander verclaerde ende eene scheelde wel een manet in dato van de andere waeruijt men claer sag dat hij moest door een quaetaerdighijt sulx hadde gedaen. Ick wierd weederom naer mijn camer gebraght, vreesde dat mij saek maer wat soght te verlengde, dogh snaemiddaghs soo kuam den eerw: Padre bij mij, de defensie al schriftelijck klaer hadd, mijn verseekerende dat alle wel soude en dat ick in kort vrij soude wezen en zij eerw: vraegde mij wat ick wilde doen als ick vrij was, alsoo hij schriftelijck zoude moete versoeke en dierhalve intentie most weete, maer ick antwoorde dat ick hoopte dat als ick frijdom mogh hebben sij mijn soo veel teijt wel soude vergonne om te traghte mij gesonthijt te recontreere also sij alle wel sage in wat miserabele staet ick was en dat ick meede niet wilde twijfele of men zoude mijn meede wel vergunne dat ick mijn reecq: met de administradoor generael don Gaspar de Andrade van (einde pagina 38) Assiento moght adusteere en verders dat ick hoope smiddels dat zijn eerward: meede zoude voort vaere met mij instrueeren int geene begonnen had en mijn versien van boeke en eenige tael die ick verstaen moght het geene sijn eerward: mijn beloofde te doen.

Woensdag den 19 aug.

Smorgens ten 8 uuren wierd ick wederom ter audientie camer geroepen en gecompareert zijnde so vraegde mijn den ed: heer incq: of ick nogh iets ander te segge had teegens de getuijgen, waerop ick antwoorde dat ick alles aen mijn advocaet den eerward: Paeder frij Lucas gesecht had en dat alles schriftelijck nae mijn devensie zoude allegeeren als meede het geene dat ick had te pretendeeren dat mij vergunt mogh worde te weete plaets en teijt om mijn gesonthijt te reconverseeren als meede om een reecqu met Don Gaspar de Andrade te effene en vorders om mijn begonne studie aengaende de pointe van religie voort te sette en dit alles onderteekend hebbende zoo wierd ick weederom naer mijn camer gebraght al waer kort daeraen door de eerw: padre wierd besoght die benefens mij geloofde dat daeghs daeraen mijn zaeken soude afgedaen werde, alsoo de laeste diligentie alle afgedaen waer en niets mancqueerde als mijn defensie en billig te weete voor den ed: H: Incq: en raade (einde pagina 39) te demonsteere door mijn advocaet en verdere sententie daerop verwaghte.

Saturdag den 22 aug.

Soo quam den eerwardige pader bij mij vindende mij meeste dood van droefhijt alsoo ick niet kon bedenke wat reede dater opt nieuwe daerop waere gecomen om mijn saeck nogh soo lang doen trajneere dogh den eerwardige padrie die een besevrind van mijn ed: heer incq: was, en voorgenoomen had mij op vrije voete te stelle zijde teegens mij dat ick gerust konde weesen, datter eenige nieuwe beschuldige teegen mij ware gecoomen dewelke hij mij om welstaens

alleen mij moete voorleesen en bekent make, dogh dat hij mij verseekerde niet van belang te zijn en dat hij niet een woort schrijfens in mijn defensie, maer daerover soude schrijven waerop ick gerust most weesen.

Maend. Den 24 Aug.

Quam den eerw: pater op de middagh mij besøeken dewelke seer in een miserabele staat bevond, also de droefhijt mijn zieckte soodanigh had doen toeneemen dat ick niet caap: was om mij te cunne helpe versoeckende imand tot mij assistentie mij gegeven moght werden, waervan zijn eerw: ende cipier kondtschap aen aen de H: Inquisidoor geven zijn.

Dijngstag den 25 aug.

Quam des naerde middaghs den eerw: pater mij vertrooste en verseekere dat ick binnne drie dagen vrij zoude zijn (einde pagina 40) het geene mij moet doet scheppen en wat to mijn selve quam.

Woensd. Den 26 aug.

Smorgens wierd ick ter audientie kamer geroepen en alhoewel ick qualijk konde voortgaen en soo compareerde ick ten audientie camer en daer comende en de H: Incq: mij sodanig vervallen ziende zeijde mij mij hebt goede moet, Godt is met u en wij sullen Vn. Saeke so spoedig afmaeken alst moogelijck zal zijn. Daer zijn wederom op nieuws eenige getuijgenisse teegen u gecomen de welke mij voorgeleesen zijnde mij wierd afgevraght wat ick daerop had t'antwoorde waerop ick zijde dat sij ed: wel konde zien dat sulke baggedelle geen antwoort meriteerde en dat ick mij gedraegde aen mijn opgegeven devensie dat ick mij veel min in staet bevond om iets uijt tereghete en dat ick allse refereerde aen mijn ed: en aen t'geene den eerw: pader fr: Lucas dn St. Joseph tot mijn devensie soudes gelieven intebrenghen ende ootmoedigh om den doctor versoght die mij iets moght ordonneere om wat tot mijn zelfs te coome het geene anestonts door den ed: H: Incq: in mijn presentie wierd geordonneert en soo wierd ick naer mijn camer gebraght vol droefheijt en zeer swack zijnde.

Snaermiddags ontrent drie uren quam den (einde pagina 41) doctor bij mij die mij zijde dat hij aen den H: Incq: rapport zoude doen vant geene mij mancqueerde en hoe hij mij bevondt en dat ick moet scheppen soude.

Ten vijf ure des naerdemiddaghs wierd ick wederom ter audientie kamer gebraght alwaer compaereerde soo quam den eerw: Fraij Lucas de St. Joseph die doenmaels de plaets van mijn advocaet bekleede, den fiscael wiermeede binne geroepe en eenige andere officines vant hijlige tribunael. So vraegde den ed: h: inquisidoor mij wat ick meerder tot mijn verantwoording te alligeeren had, waerop ick antwoorde dat ick mijn refereerde aent geene den eerw: Fr. Lucas St. Joseph tot mijn onschult soude allegeere die sulx met een groote statie deede, ja sodanig dat den fiscael soo bleecq als een doot wierd en scheldende die geene die teegen mijn hadden verclaert voor minediger en dat men sulke luijden ten rigereusten behoorde te straffen, dit alles gedaen zijnde soo wierd mijn commandeert het gealligeerde bij mijn advocaet te onder teekene en den eerwaardige pater onder teekende het meede. Soo wierd ick wederom naer mij

caemer gebraght wat daeraen soo quam den eerw: padre tot mij vertroosting mij seggen dat ick gerust soude sijn en maer traghte te slaepe dat mij saeke sonder fout soudes afgedaen werde. (einde pagina 42)

Donderdaghs den 27 aug.

Smorgens ten neegen uur wierd ick ter audientie camer geroepen alwaer compareerde, so vraegde den Ed: H: Incq: mij of ick nogh iets tot mijn devensie had te allargeere waerop ick antwoorde dat mijn refereerde aen alles wat ik aen de eerward: padre de St. Joseph geseght hadde, ende schriftelijck opgeschreven daen. Wierd den H: Fiscael geroepen en hem afgevraegt of hij iets meer te preetendeere had waerop hij antwoorde niet anders als het geleeverde. Soo sprack den Eed: H: Incq mij seer beleeft aen en ordonneerde mij te sitten om mijn sententie aen te hooren het geene ik deede en den heer secretaris die mijn geheel proces gesz: had Don Matthe de la ...? en zijde mij dat ick met aendaght deselven soude aenhooren en luidende al volght, alsoo voor ons door Ian de La Iseca Alferao als inquisidoor en reghter weegens het heijlige tribunael van de incq: met aendaght is gesien ende gexermineerd het proces crimineel gehoude bij ons en fiscael don Michiel de Zaggeri Daois teegen den persoon van Philippo Henriquez alhier gevangen gebraght den 15 Junij laast leede en die saeck replijen hebbende overwoogen ende zijne onkunde aengaende het geene teegens hem gedesposeert is claelijk konne ...?

Soo ist dat wij van onze gewoone goedertierenthijt en barmhartigheijt met de voornoemde Philippo Henriques hebben wille u seere condemneerende hem in baete van vijftig stukken van aghten ten behoefte van de temos(?) ende voorts hem het gebiet van zijn koninge majestijt van Spanjen voor altoos te verbieden op peene dat hij dien men hem weederom quam te krijgen vn twee jaare op een casteel geset te werden en daerenbooven boete van twee duijsent stukke van aghte te betale ten boeve van de fisco van dit hijlige tribunael. Aldus gedaen ende arresteert in cartageena den 27 Aug. 1699. Was geteekten don Juan de Layseca Alvarado lager stont Don Mattheo de Leon de la Cenna. Soo haest als mijn de sententie voorgeleses was soo vraegden mij de Ed: H: inquisidoor ofte ick met de sententie te vreedes was, waerop ick antwoorde dat ick daervoor altoos ten sijn ed: danckbaer soude blijven, hiernaer bedanckte den eerwaerde Pader Fr: Lucas de St. Joseph de mijn als een vader in mijn droefhijt bijgestaen had, en soo vertrock en alle de ministers die present waeren geweest ten teijde dat mijn sententie wierd voorgeleesen en niemendals den (einde pagina 43) ed: H: Incq: de secretaris en ick in de audientie kamer zijnde, soo sprack den ed: H: Incq: mij seer beleefd aen, mijn gebiedende binnen de baen te coomen sitte en mij voor de eerste mael op een andre manier an spreekende seggende Sn Cop so u geliefd de ankostes te betale die tot de despaches van voorn proces als meede wat men verteert heeft, soo u onder hout soo lang u het selve doen, anders men u daer niet toe sal dwinge, waerop ick antwoorde ick alles wilde betalen wat met verteert had soo tot de despaches als tot mijn onderhoudt en wat men meede soude konne presenteere. Daernaer soo zijde den ed: H: Incq: dat men mij de kloosters of convent van S. Diego hadde geordonneert omme daerinne te soeke mijn gesondthijdt te herstelle alswaer ick bij de eerw: padre difinidoor fraij anthonie Sille zoude wonen en een seer plesierlijke kamer en alwaer den eerw: padre pronvinciaal fraij Lucas de St. Joseph bij mij zoude coome om mij verder te

instrueeren en dat alle diegeene daer ik iets meede te doen moght hebben premissie soude hebben om bij mij te coomen en dat men mij imand zoude geven met (einde pagina 44) mij te gaen ten huijse vant acienso don Gaspar de Andrade om mijn reecq met sijn ed: te adjusteeren en dat voort alles wat men van mij had gearresteert zoude ontslagen werden en alle mijn papier en mij goederen weederom ter hande gestelt, waer voor ick sijn ed: bedanckte.

Voort soo wert mijn afgevraaght of ick eenige van de persoonen die in de gevangnisse van de inquisitie waere en iets hat hooren conciepeere on of ick haer wel kende of haer name mij bekent waer, waerop ick antwoorde geen gesien te hebbe, nogh geen van haer namen mij bekent waer ende soo naem ik mijn afschijt en wierd door een andere zaal gebraght op een camer daer mijn coffer met kleeren was waervan zij een inventaris hadden gemaect en alles opleesende wierd ick selve mij pt reecq overgeleevert en alle mijne goedere van mijn camer of daer ick geseetes hadt soo wierd ick gebraght met een koets naert convent van Sto Diego zijnde een seer ..laisnige? clooster. Ick danchte der grootes godt voor mijn genadig verlossing en int clooster wierd ick van den eerw: padre Fr: Anthone Dulle seer beleeft ontfangen en soo hoort als (einde pagina 45) het rughtbaer wierd dat ick vrij uijt gecoomen was, en int clooster van sto diego was gebraght soo wierd ick gefeliciteert van meest alle luijden van confidentie die in Cartagena waeren en ten hoogste geregaleert. Van mijn bekende sijn ex: de H: Don Juan dias Pimienta liet mij weeten dat alles wat in zijn huijs of pallijs was tot mijn dienst was en dat ick freijelijck daerover moght commandeere en dat sijn ex: ten hoogste verblijt was over mijn verlossing en waertoe alles meede had contribueert wat in zijn vermoogen was. Ik liet sijn ex: bedanken voor sijn beleeftheeden en voor de goeden dienste aen mij gedaen en dat ick soude traghte mijn danckbaerheijt te betoon.

Vrijdag den 28 Aug.

Quam naer de middaghs bij mij int clooster den secretaris van de inquisitie don Mattheo de Leon y Laes Cecina meede brengende mijn commisie attestatie weegens mijn geboorte plaets en alle andere pampieren die se van mij hadden gehouen ende meede een omslagh vant geene zij van mij hadde gearresteert benefens de reecqu van mijn verteerde koste soo lange als ik in de inuiqisitie had geweest als (einde pagina 46) meede weegens de gedane onkoste. Tot verwondering van mijn proces benefens de boete van 50 pesos van aghte bedraegende alles te samen de somma van driehondert vijfendertig stukken van aghte seeven reale. Hieraf wierd getrokke den 13 stukken van aghten en vijf reale die ik bij mijn had daer ik gevangen wierd genoomen, soo gaf ick een assignatie aen de heer secretaris vant reesteerende ten laasten van den factoor gener: Don Gaspar de Andrade die aenstonts betaelde. Teegen den avont quam den voorn. Don Gaspar mij feliciteeren over mijn verlossing.

Dit is soo ver god lof als vrij bin uijt de hijlige inquisitie geraeckt. (Op?) de naeste scheepen sal ik sende het geene mij verders aen Cartagena is gepassert verclaerende onder preesentatie van de noots zijnde met eede te wille bevestigen. Gedaen op Curacao den 26 Maert Anno 1700. Was getekent Philip Henrix.